11716

EMLÉKKÖNYV

CEGLÉD REFORMÁCIÓJÁNAK 400-IK ÉVFORDULÓJÁRA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA:
SÁRKÁNY JÓZSEF
REÁLGIMNÁZIUMI TANÁR

A CEGLÉDI REFORMÁTUS EGYHÁZ KIADÁSA
1928

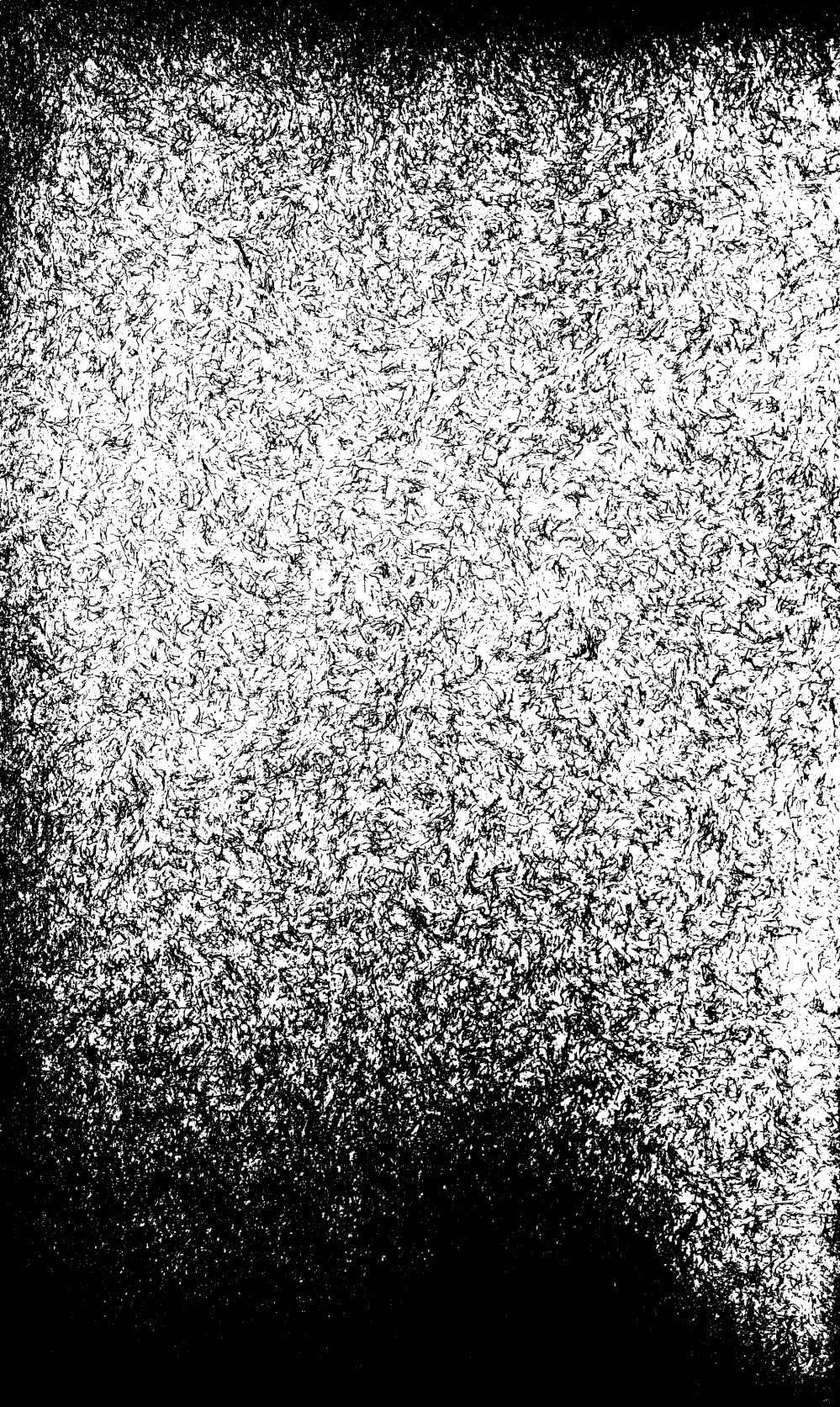

ORSZÁGOS
EVANGÉLIKUS
KÖNYVTÁR

A mi templomunk.

11716

EMLÉKKÖNYV

CEGLÉD REFORMÁCIÓJÁNAK 400-IK ÉVFORDULÓJÁRA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA:

SÁRKÁNY JÓZSEF

REÁLGIMNÁZIUMI TANÁR

A CEGLÉDI REFORMÁTUS EGYHÁZ KIADÁSA

1928

JERTEK, IMÁDJUK AZ URAT!

I. Krón. 16. 29.

Előszó.

A ceglédi két protestáns egyházközség két püspöke: *dr. Raffay Sándor* és *dr. Ravasz László* jelenlétében 1927. év szeptember 18-ik napján közös ünnepet tartott. Cegléd vallási reformálása 400-ik évfordulójának emlékünnepét! Cegléd lakossága ugyanis a mohácsi vészt követő 1527-ik évben protestánssá lett. Enyingi Török Bálint udvari papja Radán Balázs abban az évben meggyújtotta Cegléden a tiszta evangélium szövétnekét, mely bevilágította a lelkeket és ez a világosság immár 400 esztendő óta mutatja az útat a Krisztushoz: az egyetlen fundamentumhoz.

Az emlékünnepen lelkünk hálás gondolata visszaszált a multba. Szemünk végig tekintett az elmúlt 400 esztendő történetén és látta azokat a nehéz küzdelmeket, melyeken Cegléd lakosai hitökért, vallásukért keresztülmentek, de ugyanakkor éreztük azt a csudálatos erőt is, mely őseinket ezekben a küzdelmekben, úgy a török hódoltság idején, mint az osztrák uralom üldözései között, a Lipót, III. Károly és Mária Terézia uralkodása alatt fenntartotta s egyházunkat az újabb idők megpróbáltatásain is által vezérelte, sőt hitökben megerősítette, midőn azt mindig több és több krisztusi intézmény felállítására buzdította és segítette.

Ezek az emlékek újultak meg lelkünkben a 400 esztendős évfordulón és ezeket foglaltuk össze ebben az emlékkönyvben, melyet ez alkalomból kiadtunk, hogy ez az emlékkönyv is legyen egy sugár abból az evangéliumi világosságból, mely őseinket vezette és legyen útmutató az utánunk következő nemzedékeknek hitünk fejedelméhez a Krisztushoz. Ezért bocsátottunk *„Szózatot"* is minden keresztyén közösséghez, hogy abban nyil-

vánosan vallást téve kinyilatkoztassuk és megfogadjuk, hogy hitünket bármilyen körülmények közt megtartjuk s annak erősítésére a mi reánk váró és nekünk jutó feladatokat vállaljuk és végrehajtjuk. És ezután is arra törekszünk, hogy ez az ősöktől örökölt szent és magasztos érzés és gondolkozás hassa át a mi utódainkat is. A magyar haza és evangéliumi tiszta vallás szeretetét pedig imádságba foglaljuk s ennek zálogaként jelen emlékkönyvünk kiadásával és a gyülekezeti ház felállításával áldozatunkat Istennek újból bemutatjuk.

Fogadják híveink ezt az emlékkönyvet azzal az igaz krisztusi szeretettel, mellyel mi útra bocsátjuk. Isten áldó kegyelme legyen velünk, utódainkkal és az egész protestáns egyházzal!

Cegléden, 1928 január 7.

Takács József
református lelkész,
a dunamelléki ref. egyházker. e. főjegyzője.

Történelmi áttekintés.

A ceglédi ref. egyház történelmének jelentősebb mozzanatai.

Írta: **Sárkány József** reálgimn. tanár.

Az ember ebben a világban nem is sejtett szellemi és anyagi kincseknek részese. Mindnyájan örökösei vagyunk azoknak a láthatatlan, megszámlálhatatlan és felsorolhatatlan áldásoknak, amellyel az idők folyamán gazdagabbá lett az emberiség. De ez a kiapadhatatlan örökség reánk nézve értékes csak akkor lesz és azzal lesz, ha ezt javunkra tudjuk fordítani. Mert ki ne tudná, hogy munka nélkül nem részesülhetünk se a föld, se az ég áldásaiban? Csakis jószándékú igyekezet és akarat által vehetjük birtokba az élet legszentebb javait s legnagyobb értékeit s tölthetjük be méltóan élethivatásunkat.

Amióta Jézus Krisztus kereszthalála megváltotta az emberiséget s eltörölte a bűnnek szennyét, azóta azzal a boldog reménységgel és bizonyossággal járhatja az ember az élet útját, hogy Krisztus nyomán elnyerheti az örökélet boldogságát! Mint egy fárosz lángja világít majdnem 2000 év óta az emberiség előtt ez a drága áldozat, mely ha pillanatra olykor el is tűnik vagy el is homályosodik a nagy tömegek előtt, mindig voltak olyan bizonyságtevők, kik életükkel tettek vallást arról, hogy az élet igazi, nemes célja megvan és elérhető!

S az emberiség nagy tömegei ösztönszerűleg mindig azok után indult, akikről megérezte, hogy Krisztus követésére a maguk életével olyan példát mutattak, hogy annak nyomán az ő életükben is könnyebben kifakadhatnak a vallásos élet hitben gazdag, áldott virágai.

Isten végtelenségének nézőpontjai kimeríthetetlenek s az európai civilisatióban élő népek már 1053-ban kettészakadva, a nyugati és keleti keresztyénség formájában munkálták az emberi nem előhaladását. De elérkezett az idők teljességében az óra, mikor a nyugati keresztyénségben is megjelent az a tanítás, mely egyedül a biblia alapján kívánta elvezetni az embert a megváltás titkához s a maga életének megszenteléséhez.

S azt találjuk, hogy a romano-germán civilisatióban élő magyar nemzet, a mohácsi csata időpontjában, a kételyeitől való szabadulására s az egyidőben lehanyatlott nemzeti és vallási zászló felemelésére a reformációban keresett és talált vígaszt. S volt idő ebben az országban, mikor a főurak közül alig volt öt, a köznemesek között pedig nem találkozott egy is, ki ne lett volna a bibliára épített egyház követője. S ha idővel ez a vallási egység újból fel is bomlott, a lelkek mélyén ott élt minden kívülről jövő hatás és áramlat ellenére is ez a történelmi emlék, mely ebben az országban sokszor, mint felekezeti türelmesség és viszonosság nyilatkozott meg és fejtette ki áldott hatásait.

Cegléd városa pedig mindenkor annyira benne élt e nemzet életmegnyilvánulásainak eszmeáramlataiban, hogy ebben az országban nem sok város akad, melynek élete annyira hű tükre volna a nemzet viszontagságos életének, akár nemzeti, akár vallási vonatkozásban. Azt szokás mondani, hogy ez az ország szívében, Pest alatt fekvő, színmagyar város mindig szívesen adott helyet falai között az eszmék tisztázásának s mivel ebben a vonatkozásban legmagasabb fokra emelte a haladáshoz való tántoríthatatlan ragaszkodása, szinte nemzetközi jelentőségre tett szert életének nem egy időpontjában.

Cegléd a Duna—Tiszaközi földháton, Budapesttől 73 km.-re dél-délkelet felé fekszik, 49.000 kat. hold termőföld közepén. Nevét a cigle-fűzfavesszőtől nyerte, amint azt *dr. Pais Dezső* egy 1358-ból származó oklevélből kiindulva megfejtette. Előbb királyi birtok volt, Nagy Lajos óta pedig az óbudai Klarissza-apácáknak lett a hitbizománya. Ma 38.432 lakosa van, melyből a 400 éves jubileumi év végén 16.749 volt református. A dunamelléki ref. püspökségben a kecskeméti ref. egyházmegye egyik legtekintélyesebb s a lélekszám gyarapodásában első helyen álló gyülekezete. Népességére nézve pedig a 9.-ik helyet foglalja el az ország ref. egyházai között.

A reformáció gondolatát közvetlen a mohácsi vész után ragadta meg, mert megérezte, hogy ezáltal a Dózsa-féle lázadásban feldúlt lelkivilága s a helyes vezetésben megrendült reménysége és a Budáról visszavonuló török dúlás folytán megviselt gazdasági egyensúlya ismét bizakodó irányt vehet. Azt remélte, hogy a nyugateurópai lüktető szellemi élethez kapcsolódva magára hagyott életének a dolgok új rendjében oly mély vallási és erkölcsi bázist vethet, mely át birja segíteni a reá várakozó szomorú idők kemény megpróbáltatásain.

A reformáció elterjedését e városban megkönnyítette maga a tan belső ereje s a hívők lelkének szomjúsága, de előmozdította a városnak földrajzi helyzete, az Erdélybe haladó fő kereskedelmi és szellemi útvonal mentén való fekvése s akkori földes-

urának, Enyingi Török Bálintnak nemcsak egyházi, hanem kulturális téren vallott hite és meggyőződése. Török Bálint ugyanis a korszellem hatása alatt minden birtokán szívesen látta, sőt támogatta jobbágyai gondolat- és érzésvilágának az újkori életfelfogásra való áttérését s miként a példa mutatja, ebben Cegléd eléggé előljárt.

A reformáció első éveiben nem volt még hitvallás szerinti tagoltsága a bibliai tannak. Amint Luther a hívők kezébe adta a bibliát s megvalósította az egyetemes papság elvét, hite által foglalhatta el minden egyes hívő az őt megillető helyet a gyülekezet életében. Országszerte megindult az evangéliumi munka *Pál apostol* azon bibliai bátorítása alapján: *Mindent megpróbáljatok, a mi jó, azt megtartsátok!* (I. Tess. 5. 21.)

A kegyeletes emlékezés mégis nevekhez köti ezt az új életet. A ceglédi ref. egyház multjának buzgó búvárlója és történetírója, *Takács József* lelkész kutatásai azt mutatják, hogy Cegléden *Balás pap* — teljes nevén Radán Balás — már 1527-ben megszervezte *az első evangéliumi gyülekezetet.* Cegléd igazi reformátora azonban az 1545-ben úgy a prédikálásra, mint a tanításra megfogadott, sok hányattatáson és üldöztetésen keresztülment *Szegedi Kis István* volt. *„Az örök emlékezetre méltó atléta"* csak két és fél évet töltött Cegléden az 1545—47. években, mély tudományával és hitvalló életével, de különösen zsoltárénekeivel maradandó hatást tett erre a városra. Itteni időzése alatt nősült meg először s egy Orsolya nevű nőt vett el feleségül. Jelentős irodalmi működésén és diadalmas hitvitáin kívül azért is nevezetes, hogy ő az egyetlen az első magyar reformátorok közül, kinek egykorú képmása fenmaradt. Istenes buzgalmához méltó volt közismert jelszava, mely szerint *„a henye élet élő sír!"* S ha valaki keresi ezt az életelvet Cegléden, ma is megtalálja, hisz maradékairól ismeritek meg e népet.

Szegedi Kis István iskolájának volt kitünő növendéke, 1554 táján Cegléd prédikátora, később a ráckevei superintendencia jeles püspöke: *Bakonyi Albert.* Az ő ceglédi működése oly döntően véste be a helvét felfogást a lakosság lelkébe, hogy állásfoglalása Ceglédet maradandóan és tartósan a reformáció kálvini irányához kapcsolta. 1592-ben *Körtvélyesi János* volt Cegléd prédikátora s püspöke. Az eddig ismeretlen nevű ceglédi prédikátor működésének egyetlen hazai tanubizonysága Foktövi János önéletírása. Vác híres prédikátorának és kéziratban ránk maradt egyházi beszédek írójának feljegyzése szerint Körtvélyesi János Wittenbergában tanult s mint az alsódunamellék püspöke Cegléden ordinálta őt református pappá.

Cegléd a török hódoltság idején szultáni „kincstári birtok" volt, s mint ilyen sok kiváltságot élvezett. A ránk maradt feljegyzések szerint 1552-ben 150, 1559-ben pedig 184-re emelke-

dett a lakóházak száma s ebben az arányban alakult és mozgott a lakosság lélekszáma is.

A vékonyan csörgedező történelmi ismeret csupán a „keserves emlékezetű 1597. évet hagyta emlékezetben", mikor is a szolnoki török had tatár seregei feldúlták e várost s fejlődésében erősen visszavetették. Idegen megszállás alatt élni bizony szomorú és vígasztalan dolog! Csak fél élet, tengődés s örök várakozás! *Hartyáni Imre* lelkipásztor és utódai azonban tovább haladtak nagy elődeik útján s buzgólkodásukra újból kigyult a fény a feldúlt oltárokon s ma egyre világosabban látjuk, hogy a török megszállás alatt nyögő magyar élet, melyben Cegléd is elvesztette hazáját s hazájában élő királyát, egyedül a vallás világánál gyújthatott jövőbe vetett reménységének új szövétneket. S örök dicsősége e nemzedéknek épen az, hogy a hitet akként ápolta, hogy ezzel nemcsak védte. hanem meg is tartotta a magyar életet ezen a földön tovább is magyarnak.

Korán kiépítette az egyház iskoláit is, hisz tanítása szerint *„az iskola a templom előcsarnoka"* s mivel megkívánta, hogy minden híve maga olvassa a Szentírást, iskoláiban módot is adott arra, hogy tagjai a betűvetést s az olvasást idejében meg is tanulhassák. Az egyén szükségleteinek ezen haladó felfogása nemcsak az általános emberi méltóságot biztosította s fokozta, hanem az önálló szellemi élet felébresztésével s a felelősségérzet kifejlesztésével a török megszállás alatt szenvedő magyarság ellenállását is növelte és erősítette. S mivel a hit védelme és a magyarság oltalmazása ez egyház kebelében Cegléden is ennyire egybeesett, természetes, hogy sem a bibliát, sem pedig a hazát a legnehezebb időkben, a sokféle kísértés és megpróbáltatás ellenére sem volt hajlandó felcserélni a koránnal. S nagyon is érthető, hogy az a szellem, amely a nőknek is szavazati jogot biztosított, híveit az elmaradt háreméletben élő Mohamedán világnézet alá rendelni nemcsak nem tudta, de nem is akarta.

Így élt a város 146 évig — 1541—1687-ig — török uralom alatt krisztusi hitét s nemzetiségét egyaránt híven szolgálva. Míg végre az 1683-ban megindult felszabadító háború Ceglédnek is meghozta a szabadságot. S így az idő és kedvező alkalom az állhatatosan vallott s nemzedékről nemzedékre örökségként átszármaztatott törhetetlen hitet és reménységet mégis igazolta s valóra váltotta: a török megszállást végkép megszüntette. S erre ma jól esik s tanulságos visszaemlékezni!

Az ország felszabadításának nehézségei e várost is sújtották. A ceglédiek otthonukból egyidőre kiszorulva, *Deáki András* lelkipásztorral együtt a közeli pusztákon, Nagykőrös és Kecskemét határában élték át a felszabadulás öröme mellett ezeknek az időknek újabb szenvedéseit. S ha a török megszállás alatt el is

pusztultak ennek a városnak határában fekvő kisebb helységek, melyek nyomaira csak a legutóbbi évek ásatásai vetnek némi fényt, állt maga a város s benne a református egyház élő Siona.

Tüzes magyar érzésükről és áldozatkészségükről tettek bizonyságot a ceglédiek akkor, mikor *II. Rákóczi Ferenc* célkitűzésének értékét felismerve s hozzácsatlakozva a haladó gondolat zászlóját kívánták győzelemre segíteni. Az elszegényedett lakosság azonban már 1705 április 24-én kelt folyamodványában adó és tized elengedését kéri a fejedelemtől, mert „mezítelenek vagyunk mindnyájan, kik életben maradtunk, cselédeinkkel együtt éhel halunk, nem lévén jószágunk, kénytelenítettünk magunkon őrleni!" A nyomoruságot még növelte, hogy a császári rác támadás 1707 március 21-ikén feldúlta a várost s az egyetlen megerősített helyen, a templom kőkerítésében védekező lakosok közül, *Félegyházi Tamás* rektort a templom küszöbén terítette le az ellenséges golyó, társai közül pedig ez a fergeteges rajtaütés „valakit kaphatott, ölt, fosztott, sokakat rabszíjra fűzött..."

Az 1711-iki szathmári béke itt is megnyította és megindította a békés gazdasági fejlődés útját s visszatért ide is a „régi rend". A régi rend visszaállításával az óbudai Klarissza-apácák is újból visszanyerik földesúri jogaikat s védőszárnyaik alatt ismét megindult itt is a katholikus hit újraélesztése.

A török megszállás és a felszabadító háborúk bizony megviselték e város lakosságát, úgy hogy erősen megcsappant a város lélekszáma. De a mátravidéki, jobbára kath. hitű tótok letelepítésével újból annyira megnövekedett, hogy ismét az ország jelentős helyei közé emelkedett. S 1720-ban az országos összeíró bizottság már 2 nemesi és 190 jobbágyi adóképes háztartást írt össze Cegléden.

1746-ban újra megalakul a róm. katholikus egyház s *Botka János* plébános átveszi az abonyi anyaegyháztól és a kecskeméti Ferences atyáktól a kath. hívek önálló lelki gondozását. A katholikus vallás újraéledése rövidesen napirendre tűzte a két felekezet egymáshoz való viszonyának rendezését s ennek lefolyása a felekezeti küzdelmek korát nyitotta meg.

A század első fele ugyan a ceglédi református egyház virágzásának ideje, mert ennek a korszaknak békésebb élete lehetővé tette, hogy az egyház tagjainak áldozatkészségéből *Patai István* rektorságában *1721-ben* újból fellendüljön az iskoláztatás ügye. *1723-ban* pedig azzal tett egy lépést előre az egyház, hogy *Miskolczi János* prédikátor megkezdte az első anyakönyvi feljegyzések rendszeres vezetését s ugyanebben az időben, *1724-ben* adott *Szoboszlai Mihály* rektor az iskolának írott törvényeket 9 szakaszban. *Tóth Ferenc* pápai professzor „*Prot. Eccl. historiájá*"-ban a ceglédi iskolát a kecskeméti és kőrösivel együtt

„*gimnázium*"-nak nevezi, melyben a rektorprofesszor mellett 2—2 tógátus diák végezte a tanítás munkáját.

És pedig: a rektor egymaga tanította a felsőbb tudományokat: a rethorikát, poezist, logikát és theologiát s a filozófiának és mathezisnek alaptételeit, vagy a régi elnevezés szerint a „*quadrivium*" tárgyait. A tógátus diákok pedig — maguk is tanulva — évenkint ketten a poezistől lefelé a kisebb tanulókat oktatták a bibliai történetekre, az írás, olvasás, számolás és éneklés elemeire. A leányokat 1714-től kezdve a kántor tanította, A régi iskolai jegyzőkönyvekbe 1721—52-ig — a magasabb fokú iskola fennállásának ideje alatt — 70 tógátus diák nevét találjuk beleírva.

Az iskola törvényei előírták, hogy „*a legalsó osztályok (a septima és sexta) növendékei délelőtt és délután, fiúk és leányok a templomba mind tanítóstul okvetlen elmenjenek s az iskolába visszatérvén egy félnegyedet imádkozzanak, hazamenet hasonlókép elébb énekléssel dícsérvén az Úr szent nevét,* hogy *a gyermekek valahára a tudatlanság hínárjából kivétetnének a Jézus kies mezejére.*"

Az adománygyűjtések — a kollekták adták az iskola jövedelmét, melynek fele az iskoláé, fele a rektoré volt. A tógátusok fentartását pedig a sorkoszt, a kokvia biztosította. Külön jövedelme volt a tanítóknak és éneklő diákoknak a „*kántusos temetés*", amely a népes gyülekezetben igen gyakori volt s ékes lefolyásának biztosítása s a tanítási idő okos kihasználásának összeegyeztetése nem kis gondot adott.

Miskolczi János prédikátor idejéből maradt fenn *az első lelkészi konvenciólevél.* Eszerint a prédikátor földjárandósága csupán a parochiális szőlő volt, 4 kaszásemberre való kaszáló rét mellett 70 Rhenus forint, a stóladíj s természetbeni javadalmak, búza, só, hús, méz, vaj, stb. tették a lelkész jövedelmét. Ezenkívül a városházától kapott egy hízottsertést és „fát elegendőt".

Így folyt az élet, a prédikálás és tanítás és annak biztosítása. És ekkor nagy próbatétel alá vettetett a ceglédi ref. egyház életereje! A kath. jobbágyok templomigényét ugyanis nem semmisítette meg „az elévülés joga", hiábavaló volt a két évszázadnál tovább tartó protestáns birtoklás, Mária Terézia uralkodása alatt a pozsonyi Helytartótanács a pásztói r. kath. oskolamester sérelme és az elrendelt vizsgálat adatai alapján a templomot a kath. egyháznak ítélte oda s az ítélet alapján 1753. március 27-ik napján a reformátusok istentiszteletei „az oskola kert kerítésébe, majd a temetői leveles színbe szorultak". Itt említjük meg, hogy maga a r. kath. egyház 1822-ben, épülő tornyának alapkövébe letett okmányában *214 évre teszi* a templomnak református birtoklását s így 1539-ben vehették birtokba azt, vagyis még Buda elfoglalása előtt az általános áttéréskor.

De az 1753-iki esztendő azért is nevezetes, mert a m. kir. Helytartótanács rendelete a ceglédi iskola felső tagozatának működését is megtiltotta s „szigorú büntetés terhe alatt elrendelte, hogy a grammaticai osztályon túl tanítani ne merészeljenek". Az iskolai épületet — melynek eladását megengedték ugyan — a reformátusok kezén hagyták, de csak addig, míg a régi helyett újat építhetnek.

Erről a következményeiben jelentős intézkedésekről az egyházi jegyzőkönyvek a következőket hagyták emlékezetben: *„A templom és parókiális épület elvételének gyászát legsiralmasabbá tette az, hogy maga a ceglédi iskola is semmivé lett, mely gyászos végeért gyászfátyolát méltán örökre leengedheti. Amely iskola hajdani virágzó állapotában magának Debrecennek is adott rektorokat, most a kir. helytartótanács rendelete következtében eltiltatván a tógátus diákok, innen csak a grammaticai osztályig terjed!"*

A vallásos buzgóságon nyugvó hit azonban „hegyeket mozdít", a hivők hitének ereje diadalmaskodott minden nehézségen, megindult „az alázatos instanciák" íratása, hogy az előbb engedélyezett vályog- és faépület helyett kőből építhessenek s új templomhelyet nyerjenek. Az engedély megszerzése után 1753 december 10.-én a másodszorra kijelölt, 18 öl hosszú és 7 öl széles mocsaras helyen letették a templom fundamentumát.

Itt azután nyársapáti és mogyoródi kőből „a kegyelem sátorverői" rövid idő alatt felépítették a toronynélküli templomot s 1754 december 10.-én rendeltetésének azt át is adták. 1760-ra pedig már új iskolájukat is megnyitották a ceglédi reformátusok. Megmaradt közel 11 mázsás harangjuk számára — a királyi engedély megszerzése után, annak rendelkezései szerint — a templomtól 7 öl távolságra 1763-ban „különálló kőtornyot" emeltek s rá három évre még két kisebb harangot is önttettek.

Hogy a felsőiskoláztatást ezután is biztosítsák, azért a téli hónapokra mind a leányok, mind a fiúkhoz 2—2 preceptort hoztak. Ezeknek az *„instructores minorumok"*-nak az intézményét a szükség annyira megnövelte, hogy 1778-ban egy, 1792-ben kettő, 1796-ban pedig már három állandó preceptort alkalmaztak.

A város felekezeteinek lélekszámát és arányát egy 1782-iki feljegyzés úgy adja, hogy a reformátusok lélekszáma 4.487, a r. katholikusoké 2.848, az ág. h. ev. 191 s így az összes lakosság száma 7.426 volt.

Ez az 1782-iki adat különösen szomorú képet azzal ad, hogy a felszabadulás után még 100 év mulva is annyira éreztette hatását a török megszállás, hogy ezzel az újabb letelepítéssel is megerősített, 8000 lelket sem számláló várossal kell szemléltetni a török hódoltság alatt külön kiváltságot élvező „kincstári" területek „megduzzadt" lakosságát.

Viszont 1782—1920-ig, vagyis a legutóbbi 138 év alatt — a városnak állami intézményekkel való ellátása idején — csupán a két legnagyobb felekezetet s az ezres számokat véve figyelembe, a reformátusok száma megnégyszereződött, a katholikusoké pedig kilencszeresére növekedett! *

1792-ben a közel ötezerre megnőtt ref. egyház számára a templom kibővítéséről kellett gondoskodni. Ezt akként hajtották végre, hogy a 11 öl hosszú templomot 7 öllel meghosszabbították s a magasabbra emelt toronnyal összekapcsolták. *Haraszti Benjámin* prédikátorsága idején, 1819-ben újraöntették a régi harangokat, melyek közül egyet az ág. h. ev. egyház vásárolt meg.

II. József újító rendeletei nagy mozgalmat teremtettek országszerte s új helyzetet hoztak létre Cegléd gazdasági és szellemi életében is. 1782-ben a feloszlatott Klarissza-rend vagyonából létesült a Vallás- és Tanulmányi Alap s a földesúri jogokat e város fölött a végső fokon ezentúl a Pozsonyban székelő, bürokratikus ügykezelését itt is éreztető Helytartótanács gyakorolta.

Az ág. h. evangélikusok ez időszakban a ref. egyház gondozása alatt állottak, de II. József türelmi rendeletének hatása alatt ők is önállóan szervezkedtek s már 1785-ben, mint „szórvány" a ref. egyháztól elválva, a szomszédos ág. h. ev. anyaegyházak kebelébe léptek. Az önálló egyházzá való alakulás vágya tovább munkált bennük s 1792 január 20.-án már megtartották az első nyilvános evangélikus intentiszteletet s egyházuk egy tanítóval már akkor megkezdte működését, de mégis csak 1802-ben alakult át anyaegyházzá. Első lelkésze *Kutnai Zelenka Pál* volt. Az önálló egyházzá való alakulás főérve az volt, hogy ez esetben „a környékbeli idegen ajkú ág. h. ev. gyülekezetekre is kedvező hatással lennének, mert azok a magyar nyelv kedvéért ide adnák iskolába gyermekeiket".

A ceglédiek híven az írás szavaihoz, mely szerint „*elvész a nép, amely tudomány nélkül való*", nem bírták feledni régi híres iskolájukat, s hogy iskoláik latin jellegét legalább a grammatikai fokon továbbra is megtarthassák, 1805-től papi jelleggel bíró tanítókat alkalmaztak az iskolák vezetésére, kik „rektor-professzor" címmel végezték a tanítást. 1814-ben a kántori teendők annyira megnövekedtek, hogy a kántort a tanítás alól fel kellett menteni, az első önálló kántor *Döme Gergely* volt, akkor már a kántorral együtt 5 volt a tanítók száma. Az 1814-ik esztendő azért is nevezetes, mert véget vetett „a pap-marasztás" sokat vitatott szokásának s ez bizonyos állandóságot hozott az egyház vezetésébe.

1820-ban *Czeglédi Mihály* rektor-professzor újra szervezte az egész iskolát s annak fejlesztésére már a „poéták" tanítását

* Lásd az 1920. népszámlálás adatait.

is megkezdte, sőt házankint való főzetéssel a bentlakó diákok számára az Alumneumot is megszervezte. Az iskola felállítására az is ösztönözte a ceglédieket, hogy „a költség kiméllés" mellett *„a maguk szeme előtt nevelvén és szemmel tartván gyermekeiket bizonyosak lehessenek azoknak erköltsök jósága felől"*. A szigorú tavaszi és őszi examenek, józan tanítói regulák, a praktikus iskolai törvények, többek között pl. az, hogy a deák beszéd érdekében a magyar beszédet *„ha alumnus egy napi koplalással, ha publicus bezárással büntette"*, meghozta az iskola tekintélyét. A szigorúbb büntetéseket a harangozó hajtotta végre. Az alsó fokon pedig az a tanítói bölcsesség, mely „az élőfák gyümölcseinek és a szőllőgerezdeknek különböző idejű éréséből" jött rá arra, hogy *„a tanuló gyermekek se egyformán érhetik el a kívánt tökéletességet"*, olyan gyerekeket nevelt, akikben lehetett bízni, hogy *„mind a magok életének feltartására szükséges dolgokat könnyen és mások javának elvevése nélkül megszerezhetik, mind pedig hazájoknak hasznos tagjai lesznek"*.

Czeglédi Mihály buzgólkodásának eredménye az első iskolai könyvtár, a tanítói munka szellemi kincstárának alapvetése s egy 3000 frt-os iskolai és alumneumi alapnak megteremtése lett. Ez alapot az 1835. évi kényszer helyzet „a templom építésére elvétetni rendelte".

A XVIII. század elején ily nagy gonddal megszervezett u. n. *„particularis gimnázium"* már 1824-től kezdve egy állandó konrektort is alkalmazott a latin oktatás elmélyítésére. Így az iskola latin jellege 1846-ig biztosíttatott is, akkor azonban alsó 4 osztály mint „nemzeti iskola" szerveztetett meg, felső tagozatának visszaállítására tett kisérletek meghiúsulása után 1869-ben a városi polgári iskola felállításával azonban végképpen eltünt a felélesztés reménye. Utolsó professzora: *Varga Pál* volt.

A református egyház közszükségleteit a régiségben közadakozásból fedezték. Önként vállalt adók s a faperselyek garasaiból kerültek ki az egyház szükségletei s a hívők hitének erejéről mindig ez „élő kútfők" tettek bizonyságot. Hosszú ideig csupán a templom, iskola, lelkész és tanítói lakások helye, valamint hat hold szőlő tette az egyház egész fekvő vagyonát. 1820-ban azonban kapott az egyház a lelkész dotációjára 41, a kántoréra pedig 10 magyar hold földet s fekvőségeit a városban vétel által is igyekezett növelni a fennálló szükséghez képest, így pl. szőllejét is e célból adta el, hogy annak árából a templommal szemben egy házat vehessen.

Cegléd város legújabb történetének jelentős évei: az 1831-iki kolera járvány és az 1834-ik évi május 24-iki nagy tűzvész! Mindkét esemény érzékenyen sújtotta a ref. egyházat is. A kolera járványnak áldozatúl esett 900 ceglédi ref. lélek *Nagy István* prédikátorral egyetemben. Az 1834-iki tűzvész

pedig porrá égette a templomot, az iskolát, a lelkész-lakot s még vagy 125 ceglédi lakóházat, melléképületeivel együtt. Az egyház élén akkor *Szabó Károly* állott. Az ő hatalmas szervező akarata s a hívők áldozatkészségének kiapadhatatlan buzgósága a poraiból megélemedett főnix madárként az egyház szinte erejét meghaladó monumentális, kéttornyú templom építkezését kezdte meg s ugyancsak felépítette a többi megsemmisült középületeit is. *Hild József*, az esztergomi bazilikának híres tervezője Cegléd városát is gazdagabbá tette egy művészi alkotással, melynek méltóságteljes vonalai, hatalmas tömegének jól rendezett aránya és fensége észrevétlen bevéső dött e város lakóinak lelkébe, kik az épülő művön tanulták a maguk erejét nagyobbra nevelni s hitük színvonalát az épülethez mérni.

1835-ben kezdődött meg a templom első építése s tartott 1870-ig, akkor hosszabb szünet állott be, míg végül *Balázs Ernő* 1895—96-ban a régi, tiszta renaissance stílusú tervtől némileg eltérve 80.000 frt. költséggel az építkezést befejezte s a kupolát, meg a 2 csonka tornyot és a templom oldalfalait mai alakjában kiképezte. A templomépítés összes költségei közel járnak — az ingyen munkát nem is számítva — a 360.000 forinthoz. Kár, hogy akusztikája nem tökéletes, belseje a hangot sok helyen kettősen veri vissza. A torony magassága 48 méter, a kupoláé 50.

1847-ben megépült Pest—Szolnok között a tiszai vasút. Az ezen megindult eleven élet az ország központjához juttatta közelebb Ceglédet s szellemi látókörét nagyban növelte. A jobbágyság eltörlése pedig gazdaságilag erősítette meg e város lakosságát. A mult században végrehajtott egészséges és kedvező birtokmegoszlás és sokféle munkaalkalom, a lakosság vállalkozó kedvében, független és erőteljes életében sokszor megnyilvánult és vált tisztességére a város nevének is. Ez az időszak pedig újra alkalmat adott annak felemelő megismerésére, hogy az élet nem csupán alkalmazkodásból áll, hanem sokszor a nagy emberi és nemzeti ideálok mellett való rendületlen és törhetetlen megállás által halad előbbre!

Az 1848—49-iki események nem találták készületlenül e város lakosságát, az akkori időszak történelmi jelentőségéből a babér nagyrésze e város vezetőit illeti. S ennek a szellemnek hű tükre, hogy Szabó Károly ref. lelkész nevét a nemzeti kegyelet egybefonva őrzi Bobory János r. kath. plébánoséval, kik gondolkodásukat ez események színvonalára emelve, mindketten élére állottak annak a küzdelemnek, melynek célja a magyarság erőinek fokozása és a haladás ügyének áldozatos védelme volt. Az ő útmutató példaadásuk jegyzette el ezt a várost a kossuthi gondolattal, az életképes nemzeteknek a saját erőibe vetett ösztönszerű bizalmának pótolhatatlan hitével. Kibékíthetetlen politikai hitvallásuk, szomorú és kínos várfogságuk csak

növelte ennek a városnak a nemzeti élet önállósága utáni sóvárgását.

1854-ben iktatta be lelkészi hivatalába az egyház törékeny testű, de rettenthetetlen lelkű, örök szomorúságban élő, de állandó tevékenységben égő, hűséges szolgáját, *Dobos Jánost*, a dunamelléki egyházkerület generális notáriusát, az utolsó dieta református papját, a 77-iki turini zarándokút feledhetetlen szónokát. Az ő idejére esik az 1836. évi törvény VI. t.-c. 3. §-ának végrehajtása. E törvény ugyanis elrendeli, hogy *a jobbágyi legelő az érdekeltek kívánságára a földesúrétól elkülöníttessék!*

E törvény alapján a helytatótanács 1856 január 28.-án kelt rendeletével a nevelés ügyének emelése céljából a tanítóknak és lelkészeknek egyaránt kiszolgáltatni rendelte a földilletőségüket a város és uradalom közt létrejött egyezség szerint. A volt uradalom a végrehajtási utasításba azt is belevette, hogy ez a földterület lehetőleg a városhoz közel adassék ki.

1864 tavaszán hajtották végre a legelőelkülönítési egyezséget, mely közel 1000 holdas földesúrrá tette Cegléden a ref. egyházat. A másik két testvérfelekezet, a város lakosságával egyetemben szintén részesült áldásaiban. A ref. egyház iskolai célokra, nyolc tanító díjazására kapott összesen 424 kisholdat, vasárnapi ismétlőiskolai alapra és egy közös erővel felállítandó reáliskola céljaira 400 holdat (ebből a város 50 holdat később visszavett), a lelkész díjazására 115 holdat, a kántoréra 52 holdat (a régebbi 41, illetve 10 hold kiegészítéseként), 7 hold jutott a harangozónak és 12 holdat pedig az u. n. Kosárhegyen temetőhelynek jelöltek ki.

Így örökítette meg nevét s lett messzevilágító példaadó az uradalmi képviseltség, a kiküldött úrbéri bíróság, a város akkori világi és egyházi előljárósága, *Dobos János* fáradhatatlan buzgólkodása. Ez az előkelő és érdemleges díjazás azután lehetővé tette, hogy a tanítói rend díszei is mindenkor kívánatosnak tartották maguk számára a ceglédi *„földes tanítói állást"*, — a rendezés időpontjában még csak 8 volt a tanítók létszáma, ma már 22. A létszám ilyen rohamos emelkedése s az új iskolai törvények a tanítói díjleveleknek is új rendezését tette szükségessé. Az első nőtanító Zirzen Janka növendéke: *Varga Ilka* volt 1876-ban.

1888 augusztus 8-ika óta Kiskunhalas szülötte *Takács József* lelkész, egyházkerületi főjegyző, kormányfőtanácsos vezeti az egyház sokat hányatott hajóját *„elődeinél nem kevesebb buzgósággal"* s azokéhoz méltó erővel és tehetséggel.

Az ő lelkészkedése idején a főgondnokok közül *B. Molnár Sámuel, id. Hartyányi Imre* és *dr. Dobos Sándor* neveit említjük meg. A tanítótestület tagjai közül pedig a tankönyvíró *Nyujtó*

Pál pártelnök nevét, a ceglédi Népkör életrehívóját, a nagy népszerűségnek örvendő *Márta János*, a melegszívű *Biró Lajos* és a szolgálat hűségében példát adó *Nagy Sándor* nevét. A sok jeles tanító között az ő munkás életük bizonyára a legszebb mutatói annak a szellemnek, amely a ceglédi ref. tanítótestület tagjait áthatotta.

1910-ben nyerte el a r. kath. egyház Cegléden a számbeli többséget 15.987 lélekszámmal, a ref. hívek száma akkor 15.712.

1911-ben indította meg a ref. egyháztanács a hitélet erősítésére *Takács József* és *Csikesz Sándor* szerkesztésében az *Egyházi Értesítőt*, a kéthetenként megjelenő évi 1 koronás lapot.

De hiányos lenne az áttekintés, ha nem foglalnók ide az egyházi alapítványtevők közül legalább a legjelentősebbeket. Így nemzetes *Pajor Antal* vármegyei biztos 1838-ban szegénygyermekek iskolai könyvekkel való ellátására tett 400 forintos, *B. Molnár András* 1847-ben általános iskolai célokra adott szintén 400 forintos, *Zsadon Józsefnek* 700 frtos és *Mányi-Szabó* 1000 frtos gimnáziumi alapítványát, stb. Az önerejére támaszkodó, saját erői alapján előhaladó, másokkal mégis együttérző és élő életfelfogást dicsőítik ezek az adományok.

A köztudat szerint a ceglédi Kaszinó alapítójának, *Pajor Antalnak* érdemét* egy egykorú versezet eképpen zengi:

„Jótéteményét osztogató kegye
S ez ünnepélyes tett legyen írva, nem
Elkopható márványbetűkkel,
Szív lehet oszlopa érdemének."

Az egyház összes alapítványát — a fel nem soroltakat is —, elfújta a világháború irtóztató szele, úgy, hogy ma névleges értékükben, csupán 1·56 Pengőben kezelik az egyházi számadások, de most is nyilvántartják, mert ennek a szellemnek, a református hívek eképpen szemléltetett áldozatkészségének továbbra is munkálkodni kell abban az egyházban, melynek jövője tagjainak tettekben is megnyilatkozó támogatásán épülhet és lendülhet magasba.

Ez az egyházi szellem munkált az általános közcélokat szolgáló, városi intézmények létesítésének szükségességére rámutató és szárnyat adó református eredetű adományokban is. Így pl. *Dobos János* mérnöknek 100.000 frtos gimnáziumi alapítványában, *E. Tóth Mihálynak* gazdasági iskolai célokra 3 fertály feketeföld 200.000 kor. értékű adományában, melynek a konjunkturális időkben való megsemmisülése nem csökkenti annak erkölcsi értékét. Ennek az egyháznak kebelébe tartozik *B. Molnár Elemér* is, ki nagylelkű áldozatkészségével a legvígasztalanabb időben a magyar faj védelmére a *B. Molnár Erzsébet Szülőotthont* hívta életre s állította a jövendő szolgálatába.

*1000—1000 frt-ot adott mind a 3 ker. felekezetnek.

A ceglédi piactér az 1870-es években.

ORSZÁGOS
EVANGÉLIKUS
KÖNYVTÁR

Az egyház újabbkori történelmének jelentős időszaka a világháború, mely ellenállhatatlan erővel rázta meg az élet minden területét. Bizony vérző szívvel látta az egyház az emberiség nagy megfeledkezését Krisztus parancsáról, de a Jeruzsálem pusztulásán könnyeket ejtő példán felbuzdulva s a vezetők szükséges célkitűzésében teljesen megnyugodva nem nézhette tétlenül a hazája megsemmisítésére törő kisérletet s a nemzet fenmaradásának szolgálatába állította híveinek összes erőit. Megható élmény volt a vallási életnek és nemzeti ügynek ez egybeolvadása s a lélek üdvösségének keresése a nemzeti imádsággal együtt szállt fel a hatalmas templom boltívei alól az Egek urához a harctéren küzdők testi épségéért, a családi tűzhelyek biztonságáért és a nemzeti oltárok sértetlenségéért és egy jobb kor felvirradásáért. Odaadta az egyház legdrágább s legféltettebb kincseit: fiainak szinét, virágát, nélkülözte tanítóit, leszedette harangjait s tornyainak vörösréz fedőlemezeit, orgonájának zengő sípjait, felajánlotta alapítványait, tartalék tőkéit, hogy bizonyságot tegyen a haza iránt való hűségéről. Ezidő alatt a Ceglédre menekült staniszlaui katonai kórház 1916—17. tanévben lefoglalta a központi fiú- és leányiskolákat, úgy, hogy a tanítás munkáját a városi óvodákban, társadalmi egyesületek helyiségeiben, a Népkörben, Egyenlőségi Körben, Újvárosi Olvasó Egyletben, az ág. h. ev. iskola egyik tantermében, egy magánházban folytathatta sokszor 120—130-as létszámú osztályokban.

1917—1923-ig pedig a Kossuth-muzeum megszervezésére engedte át az egyház tanácstermét és egyik osztálytermét s ezzel példaadón mutatott rá arra, hogy a magyar szellemi élet folyamatosságának s őrtüzeinek itt nem szabad kialudni.

De hiába volt a nagy áldozat, a végzetet feltartóztatni nem lehetett, reánkszakadt a vesztett háború minden csapása, a forradalmak s az ország megcsonkítása. De a veszély megpróbálja a lelkeket, az egyház megállta helyét a viharban, *állt s megnőtt a veszélyben!*

Nem szünt meg Isten igéjét hirdetni akkor sem, mikor az emberi tévelygés ki akarta küszöbölni a vallást az emberi lélekből. A háború kitörése óta elkezdett szép szokást, hogy az istentiszteletek kezdetén és végén elénekelték a nemzeti imádságokat is, akkor is folytatták, mikor 1919-ben a kommunizmus 133 napos rémuralma nemzeti életünk teljes megsemmisítésére tört és bizony ma jólesik visszaemlékezni rá, hogy e város lakosai közül egyesek éppen azért keresték fel akkor a ref. templomot, hogy ott büntetés nélkül elénekelhessék a Himnuszt és Szózatot, hogy ebből újabb bátorítást és erőt merítsenek a nemzeti élet továbbfolytatására.

Hiába szocializálta az új rendszer az egyház iskoláit, hiába vette el erőforrásait s tagadta meg még az úrasztali

bornak kiszolgáltatását is, a fékevesztett idő fölött mégis győzedelmeskedett az Úr akarata, a hívők mélyen gyökerező hite s az egyház vezetőinek, *Takács József* lelkésznek és *dr. Dobos Sándor* főgondnoknak bölcsesége, az időkhöz méltó ereje és bátorsága.

Az 1919-ik évi oláh megszállás még fokozta ezt a pusztítást s mint a vöröskatonák táborhelyét, ők is megszállták az iskolai épületeket s oktalan rombolásuk feltüzelte az iskolák felszereléseit, kiverte ablaküvegeit s egy tűzvészsújtotta képpel fogadta a nemzeti hadsereg bevonulása után meginduló, mindent újrakezdő építőszándékot és vallási buzgóságot.

Az egyház minden erejét megfeszítette, hogy iskoláiban a tanítás munkája minél előbb megindulhasson s ezen célját azoknak áldozatkészsége lehetővé is tette, kiknek példamutatását és energiáját a ceglédi református egyház történelme mindig jó emlékezetben fogja tartani s örök időre meg fogja őrízni. Özv. *Unghváry Lászlóné*, özv. *Szebeni Dánielné* és *Végh Sándor* például egyenkint egy-egy tanterem bebútorzásának gondját vállalták magukra, *Nagy Sándor* igazgató pedig feltárta a megoldás legjobb módjait. Ez a cselekvési készség átáradt az egész gyülekezetre, úgy hogy a helyreállítás költsége önkéntes adakozásból 5 nap alatt együtt volt s 1919 karácsonyára már minden tanteremben megcsendülhetett a kisgyermekek ajkán a hálaadó ének.

Különös Isten áldása volt ebben az egyházban az, hogy rendszerint olyan vezetői voltak, kik az egyetemes ref. egyházi életnek is kimagasló tagjai és számottevő tényezői voltak egész a legújabb időkig. Így lelkészeinek a dunamelléki egyházkerület vezetésében, tanítóinak a Kecskeméti Ref. Tanító Egyesület szellemi irányításában megnyilvánuló buzgólkodása azt eredményezte, hogy a ceglédi józanság és határozottság befolyhatott az egyetemes református élet kialakulásába, viszont az országos dolgoknak magasabb szempontjai kedvezően éreztették hatásukat a helyi ügyek intézésében.

A forradalmak lezajlása után az egyház egész életében észlelni lehett, hogy a hiábavalók hiábavalóságára rádöbbenve egyre számosabban kívánkoznak az élet vizének üdítő forrásaihoz s keresik a Krisztushoz vezető útat. A megfáradt és meggyötört emberi életeket saját tapasztalataik szükségképpen elvezették ehhez a belátáshoz. Így e szétesö és összetört lelkű korszak mentő gondolatává lett az a megismerés, hogy Krisztuson kívül nincs se üdvösség, se békesség! Csak az *ő* közelében válhatik egyszerűvé, természetessé és világossá az élet igazi értelme s érthető a nagy tanítás, hogy csak a szeretetből és önuralomból táplálkozó tevékenység tud olyan folytatást venni, melynek az örökkévalóság felé nyílik a kapuja.

Ez az erősödő hit és munkás akarat szólaltatta meg az egyetlenegyre leapadt harang mellett az új négy harangot. A világháború áldozatul kívánta az egyház harangjait is s csak egy kisebb, 11 mázsás harang maradt itthon. Ezt az Eberhardt Henrik által 1819-ben Pesten öntött harangot, — mely az 1834-iki tűzvészben csorbát kapott és megrepedt, de azért két emberöltőn át szolgálta az egyházat, — a régi harangércből még 1911-ben újraöntötték. Felírása: *Post tenebras lux!* (Sötétség után világosság!) s *Jertek, imádjuk az Urat!*

1924-ben 121.488 kg. vagyis 12.1 vaggon búza árából pótolták a háborús veszteséget! Két harangot öntetett az egyház. És pedig egyet „a haza védelmében önként felajánlott nagy harang helyett", a *„Te benned bíztunk eleitől fogva"* felírású, *b* hangú, *31.28 q súlyút* ezzel a jelmondattal: *„Hirdesd egyházunk erejét, hazánk feltámadását, nemzetünk örök életét!"* Egy 8.60 q súlyút „az idegenben elesett hőseink emlékének hirdetésére": *„Isten és haza minden előtt!"* felírással. A harmadikat 7.20 q súlyban öntették a Cegléd határain kívül gazdálkodók, hitük bizonyságául. Körírata: *„Testünk munkája más határban verejtékezik, de imádkozó lelkünk itthon erősödik!"* A legkisebbet 55 kg. súlyban *„Isten dicsőségére önttette Zsengellér Gyula és Asztalos Terézia ref. tanító házaspár"*. Mind az öt ceglédi harangot *Slezák László* harangöntődéje öntötte Budapesten. A harangok megkondulása leginkább jelezte a régi élet visszatérését, hatalmas erejű: hívogató s bátorító, vígasztaló és ébresztgető zúgásuk napról-napra betölti a várost, hogy Isten közelébe vonja az elárvult emberi nemzetet.

Itt említjük meg, hogy az egyház középületei általában mintaszerűek s céljuknak megfelelnek. Templomának térfogata, mely a debreceni nagytemplomé után következik, 3000 ember befogadására alkalmas. 1858—60-ig terjedő időben épült meg az egyház központi emeletes fiúiskolája, 1894-ben központi leányiskolája; 1875, 1879, 1884, 1899-ben pedig a IV., VII. (újvárosi), X. és IX. kerületi iskolái, hol a lakosság bőséges alkalmat talál arra, hogy hitéletét s jelenleg 1056 ref. tanköteles gyermekének valláserkölcsi nevelését biztosítsa. A külkerületekben élő 4235 ref. lakosság gyermekeinek elemi iskoláztatása az állami tanyai iskolákban folyik. Az állami polgári fiú- és leányiskolák, valamint az 1899-ben felállított állami Kossuth-gimnázium pedig a magasabb fokú kiképzést teszik lehetővé.

S ezeknek az intézményeknek fokozottabb működésére ma különösen szükség van, mert ki ne érezné, hogy csak önálló s magas szellemi életet élők bírnak a mai idők zürzavarában helyesen tájékozódni s a saját lábukon megállani. A világháború után új korszak köszöntött az emberiségre s a hitélet terén is a dolgoknak megint „új rendje születik". Olyan újítások léptek

életbe a ref. egyház kebelében is, melyeknek átgondolása s a mindennapi élet szükségleteihez való alakítása a hívek életerőinek öntudatos megmozdulása nélkül el sem képzelhető s tartós nem lehet. — Az új énekeskönyv és Hozsannák égfelé szálló dallamában, a női lelkek nyilvánosabb Isten keresésében s az egyházszervezetben való hatásosabb helyetfoglalásában, a különélő gyülekezetek egymáshoz való mindgyakoribb közeledésében, az egyre jobban érezhető központi irányításban, a bel- és külmisszió feladatainak éltető felkarolásában és meglátásában, az ifjúság vallási igényeinek örvendetes fokozódásában oly hatalmas lélekáramlás lüktet, melynek kielégítése az egyház legkedvesebb gondja és öröme.

Ennek a jelentkező vallási szükségletnek mélyítésére és irányítására itt is megalakult és megindult *az egyház belmissziói tevékenysége.* 1921-ben kezdte meg céltudatos tevékenységét a *Református Nőegylet Zsengellér Gyuláné* elnök, *Nyujtó Erzsébet* titkár vezetése alatt, *Szőnyi Sándor* gimn. tanár tervei szerint, mint a vallásos áhítat éltető kovásza és sok nemes ügy fáradhatatlan szolgája. Erről a hatalmas úttörő és útmutató munkáról a Nőegylet jelentése részletesen számot ad.

Hatalmas lüktető élet jelzi ezt a megmozdulást, mely ha még nem is járta át az egyház egész szervezetét, de a vallásos tapasztalásból fakadó intézményeiben, a *Biblia körök, Vasárnapi iskolák,* az *Evangelizáló délutánok,* a *Leánykör* s időszaki *Konferenciái* keretében egyre több helyen alkalmat ad arra, hogy felgyúljanak a lelkek s életük megszentelésével és felajánlásával legyenek az Úr világító lámpásai és egy szebb magyar élet munkás zálogai. *Ref. Énekkar* és *Tanítói Kar* (kántus) pedig a régi, hasznos és buzgó munkáját most is tovább folytatja.

Az ág. h. ev. egyházban a *Luther Szövetség* s ezzel kapcsolatban az *Ev. Nőegylet, Ifjúsági Gyámintézet, Templomleányok Egyesülete, Vegyeskar* és *Gyermekkar* megalakulása; a r. kath. egyházban 1921-ben az *Iskola Nővérek* ceglédi letelepítése, majd a *Kongregációk* és *Szent Cecilia* stb. megszervezése jelzik a hitélet erősbödésének új hajtásait. Ez a minden téren fellángoló hitélet remélni engedi, hogy a történelmi egyházak kebelébe ismét visszatérnek az itt-ott felbukkanó kisebb vallási csoportok, hogy ott együtt keressék meg az egymáshoz s Krisztushoz elvezető bibliai útat.

A jövendőre nézve pedig a hitélet erősödésének értéke abban van, hogy e rendkívüli időkben Isten akaratából sorra előállottak mindazok, kiket hitüknek mélysége az élet legnagyobb kincsének védelmére szólított s akik a hitetlenség ellen saját jószántukból csatasorba álltak. S az új idők e hitvallói most bizonyságot tehetnek a jövendő számára is arról, hogy az élet céljának az isteni *Kijelentésen* kívül való megoldását keresgélni

gyermekes kísérlet és hiú ábrándozás. *A haladás vágya összeegyeztethető a régi dolgok helyes értelmezésével! Az örök reformáció az élet legnagyobb törvénye, mely a földi lét minden területét kérlelhetetlen erővel hatja át, s e törvény kényszere alatt fejlődik s halad a világ.*

A jószándékú újításnak ezen érvényesülési lehetősége eldöntötte a nagy mérkőzést s bebizonyította, hogy csak a felszínen úszott itt az egyensúlyából kimozdított emberiségnek világszerte megjelenő elégedetlensége és újítási vágya. A saját szerkezeti hibáiban a bukást és megsemmisülést magában foglaló rendszerek célkitűzései az idő tűzpróbája alatt párává változtak.

400 éves fennállásának emlékét 1927 szeptember 18.-án nagy ünnességek közt ülte meg az egyház. A mult idők fényénél kereste a krisztusi hitet, a keresztyénség egységét és a jövendő céljait; hazájának és fajának minél eredményesebb s versenyképesebb szolgálatát, Isten országának e földön minél tökéletesebb megvalósítását.

Az ünnepség lefolyását, a két protestáns püspök ceglédi kézfogásának s csókjának jelentőségét külön cikk adja. A statisztika szerint a jubileumi 1927-ik évben volt az egyháznak 1 lelkésze, 2 segédlelkésze, 1 önálló gimnáziumi hitoktatója, 1 kántora, 15 férfi és 7 nőtanítója, 56 presbitere, 1 jegyzője és 1 pénztárnoka. A ref. iskolák igazgatója: *Kiss Gyula*, kántora: *B. Szűcs Ferenc*, gondnoka: *B. Farkas János* volt.

Az egyház összes bevétele az 1927. évben 91.949 pengő, kiadása pedig 89.007 pengő volt. Az adófizetők száma: 5731.

*

Elvonult előttünk a 400 év története s mint egy hatalmas dallam zendül felénk abból az Úr Isten akarata és dicsősége! S most, midőn új korszak felé indul az emberiség, ezt a küzdelmes multat ismerni és magunkban hordozni annyit tesz, mint az emberi életfolyás magasabb eszményét szüntelen magunk előtt látni s annak érdekében az Úrnak miránk kirótt terhét készséggel emelni, örömét és dicsőségét mindenkor hirdetni s szüntelen remélni, hogy hitünk és munkánk nyomán diadalmas, boldog énekekkel tölthetjük be ennek az országnak régi határait. S ebben az igyekezetben segítsen is itt és szerte a világban minden jószándékú gondolatot, érzést és akaratot a világok Ura, bölcs Teremtője. Ő maga adjon itt mindenkinek elég élő hitet, gyámolító, világító tudást arra, hogy belássa és megértse, hogy *„boldogok, akik olvassák és hallgatják a próféталásnak beszédeit és megtartják azokat, amik megírattak abban, — mert az idő közel van!“* (Ján. Jel. I. 3.)

Forrásaim:

A ceglédi egyházak és városi levéltár feljegyzései s jegyzőkönyvei.
Dr Ballagi Aladár: Egyetemi előadásai.
Földváry L.: Adalékok a dunamelléki ref. egyházker. történetéhez. 1898.
Hübner Emil: Cegléd történelmi ismertetése.
A ceglédi róm. kath. egyház r. története. 1900.
Dr. Oppel Jenő: Cegléd a török alatt. 1908.
Dr. Pais Dezső: Egy fűzfa név. Magyar nyelv. 1914.
Szabó Lajos: A ceglédi ref. iskolák története. 1866.
Dr. Szarka Gyula: Vác a török hódoltság korában. (Kézirat.)
Takács József: A ceglédí ev. református egyház története. 1892.
Warga Lajos: A ker. egyház történelme. 1884.

A Református Nőegylet működése.

Közli: **Nyujtó Erzsébet** ref. tanítónő, titkár.

Az 1921. év február 16.-a nevezetes nap a ceglédi református egyház, de főként a ceglédi református nők életében. Ezen a napon alakult meg a Ceglédi Református Nőegylet. És pedig megalakult az alakuló gyűlés jegyzőkönyvének tanúsága szerint: „*a vallásos érzület ápolása és fejlesztése, a társadalmi bajok felderítése, megelőzése és orvoslása érdekében az evangéliumi szeretet és puritán egyszerűség szellemében*".

Mi indította a ceglédi református nőket ezen egyesület megalakítására? Annak felismerése, hogy micsoda rettenetes csapásokat kellett elszenvednie Isten ügyének, az Anyaszentegyháznak a közelmult időben. Annak felismerése, hogy ennek a világnak új lélekre van szüksége: olyan lélekre, amely felett Krisztus a Király! Annak felismerése, hogy világszerte a női lélek mind több és mélyebb részt kér az új lélek formálásából. Annak felismerése, hogy a nő az, aki odaviszi Krisztust a gyermek, a hitvestárs, a vőlegény szivébe és akkor a férfi lelkének is lesz ereje megvédeni a Krisztus Királyságát. Akkor lesz új lélek ebben a mi szegény ezer sebből vérző Magyarországunkban; akkor lesznek a mi református Anyaszentegyházunknak erős hitű, áldozatos szivű tagjai, amikor meglátja a mi jó református népünk, hogy ki milyen eszközzel, milyen hivatás betöltéssel támogathatja, erősítheti egyházát, a különböző intézményeket s azon keresztül társadalmunkat és nemzetünket.

Ime ez volt a Református Nőegylet megalakulásának értelme, munkálkodásának irányítója, középpontja és célja. A Református Nőegylet megalakulásakor talán még nem tudott volna ilyen határozott feleletet adni arra a feltett kérdésre, hogy mi indította a ceglédi református nőket az egyesület megszervezésére, de a felette elmult évek sok tanulsága, sok nehézsége: ám sokkal több öröme tisztánlátóbbakká tette a lelkeket s mind inkább megértette azt a nagy igazságot, hogy a Református Nőegyletnek csak addig van létjogosultsága, amíg nem akar egyebet, mint Krisztusnak alázatos lélekkel szolgálni.

Mielőtt még a szervezés megkezdődött, főtiszteletű Takács József lelkész úr tudtával és beleegyezésével Zsengellér Gyuláné református tanítónő és még néhány református nő Kecskeméten, Budapesten megbeszélést folytatott az ottani hasonló egyesületek vezetőivel. Már ezek a megbeszélések ráirányították figyelmünket Szőnyi Sándor ceglédi főgimnáziumi tanárra.

Majd Zsengellér Gyuláné családtól-családhoz járva felkeltette az érdeklődést református nőinkben egy megalakítandó Református Nőegylet iránt. Ilyen előzmények után felkérték Farkas Kálmán kecskeméti főgimnáziumi hitoktató tanár urat, mint az ottani Protestáns Egylet elnökét, hogy egy előzetes megbeszélésen ismertesse egy ilyen egyesület munkáját. — 1921 február 2-án a református leányiskola egyik tantermében tartottuk ezt az előkészítő értekezletet. Mintegy 30—40 református asszony s leány hallgatta meg Farkas tanár úr ismertető és lelkesítő beszédét s mindjárt elhatározták, hogy magukévá teszik az ügyet; igyekeznek az alakuló közgyűlésre többeket megnyerni az eszmének s egy intézőbizottságot küldöttek ki az alapszabályok megbeszélésére.

Így történt azután, hogy az előre meghatározott napon, 1921 február 16.-án zsúfolásig megtelt az iskolaterem. Zsengellér Gyuláné bejelentette, hogy mintegy 320 református nő írta alá azt a 11 ívet, melyen megkérdeztük őket, kívánatosnak tartanák-e egy Ceglédi Református Nőegylet megalakulását. Ez a nagy megmozdulás mutatja, hogy mennyire szükséges nálunk az egylet megalakítása. Felhívja tehát a jelenlévőket, mondják ki, hogy a Ceglédi Református Nőegylet a mai napon megalakult.

Alakuló közgyűlés Zsengellér Gyuláné intézőbizottsági elnök előterjesztését tudomásul veszi s egyhangú lelkesedéssel elhatározza, hogy a mai napon Ceglédi Református Nőegyletet megalakítja.

Ezek után az ügyviteli szabályok pontonkénti ismertetése, majd elnökség, tisztikar és választmányi tagok megválasztása következett. Ügyvezető elnök lett *Zsengellér Gyuláné*, díszelnök *Takács Józsefné*, *Unghváry Lászlóné*, társelnök *Csurgai Mihályné*, *Kernács Pálné*, *Hartyáni Imréné*, titkár *Kiss Gyula* ref. tanító, jegyző *Nyujtó Erzsébet*, pénztárnok *Nagy Margit*, ellenőr *E. Tóth Ilona*, könyvtárnok *Dely Károlyné* és *Kósik Karolin*, háznagy *Váróczy Pálné*, ügyész *dr. Dobos Sándor* főgondnok. Mindjárt első lépésénél ott állott, mint legfőbb munkatárs: *Szőnyi Sándor* főgimnáziumi tanár. Az ő tanácsa és útmutatása szerint kezdette meg munkáját a Református Nőegylet. Munkatársaink voltak az egyház lelkésze és segédlelkészei: ft. *Takács József*, Korocz László, Hegyi Sándor, Pap Géza, Závory Elek, Nagy Kálozi Sándor, Lamperth Gyula s Balogh Gyula volt tápiószelei lelkész, ref. presbiter.

Megalakult tehát a Ceglédi Református Nőegylet s kezdődött a munka. Háromféle munkakör volt előttünk. 1. *hitmélyítő*, 2. *egyháztársadalmi* és 3. *szeretetmunka*. Hitmélyítő munkánkat a *vasárnapi iskolában* kezdtük, mivel tudjuk azt, hogy jó munkát csak úgy végezhetünk, ha biztos és rendíthetetlen alapot rakunk le az emberi lelkekbe s minél korábban kell kezdeni a fundamentum építését. Ezért fordít minden evangéliumi egyesület s így a mi Református Nőegyletünk is nagy gondot a vasárnapi iskolákra. Kezdetben csak egy vasárnapi iskola volt, mert vezető is csak egy volt: *Szőnyi Sándor*. Odajártak tanulni a későbbi vasárnapi iskolai vezetők is. Lassanként szaporodott a csoportok száma, úgy, hogy a legutolsó évben már 15 csoportban volt beosztva ugyanannyi vezetővel a mintegy 300 főnyi vasárnapi iskolásgyermek. Különösen örvendetes dolog, hogy az utolsó években nemcsak az egyház hivatalos alkalmazottai: lelkészek és tanítónők, hanem egyéb foglalkozású jó református leányaink is beállottak eme Istennek tetsző munkába. Aki igazi örömteljes munkát akar látni, jöjjön el és hallgasson meg egy ilyen vasárnapi iskolai tanítást, aki pedig igazi örömet akar érezni, jöjjön el és tanítson a vasárnapi iskolában. Hisszük, hogy ez a kicsiny „hadsereg", amelynek „fővezére" Krisztus, ki fogja harcolni a jobb és boldogabb jövőt. A vasárnapi iskolai vezetők növendékeikkel minden évben karácsonyi játékot rendeznek, jövedelméből szegénysorsú iskolásgyermekeket ruháznak fel.

A polgári leányiskola alsóbb osztályú növendékeivel is foglalkozunk vasárnapi iskolai módszer szerint, valamint nagyobb leányainkat is próbáljuk összehozni az úgynevezett *szerdai varróórákon*. Hitmélyítő munkánkhoz tartoznak az *evangélizáló összejövetelek*. Ezeket minden hónap első csütörtökjén tartjuk. Idős és fiatal, nő és férfi megtalálja az evangélizáláson amire vágyik, mert az örökélet vizével olthatja itt lelke szomjúságát. Közös ének, elnöki megnyitó, felolvasás, szavalat, ének, de főként az Ige magyarázata képezik tárgyát ezeknek az összejöveteleknek. A bibliamagyarázatokat a helybeli lelkészek és *Szőnyi Sándor* főgimnáziumi tanár urak tartják. Voltak azonban igen nevezetes bibliamagyarázóink más városokból is. Így elsősorban kell megemlékeznünk ft. és mélt. *dr. Ravasz László* püspök úrról, aki 1922 október 29.-én, első ceglédi egyházlátogatása alkalmából feledhetetlen hatású bibliamagyarázatot tartott Otthonunkban. Továbbá *Muraközy Gyula* kecskeméti, *Szabó Imre* és *Bogdán Gyula* budapesti lelkészek, *id. Victor János* igazgató és *Szűcs Ernő* reáliskolai tanár urak Bpestről. Ez evangelizálások alkalmával a legtöbbször zsúfolásig megtelik az Otthonunk.

Minden második vasárnap délután a külvárosi iskolákban

gyűjtjük össze református testvéreinket éspedig egyidőben mind a IV., VII., IX. és X. kerületi iskolákban. Némelyik helyen igen szépen látogatják ezeket a *vallásos összejöveteleket*. Lefolyásuk ugyanaz, mint a központi evangelizálásoké. Szavalni, énekelni leginkább a vasárnapi nagyobb iskolás növendékek szoktak. Vezetőik ezen összejöveteleknek ugyancsak azok, akik a vasárnapi iskolában is tanítanak. A legtöbb közülük tanítónő, óvónő, bankhivatalnok, főiskolai hallgatónő vagy háztartásbeli leány, akiknek igazán csak a vasárnap volna a pihenő napjuk s ők úgy pihennek, hogy vasárnap délelőtt a vasárnapi iskolában, délután pedig a külvárosi bibliakörökben vannak. Úgylátszik az ő jelszavuk is az, ami Pál apostolé volt: *Mindenre van erőm a Krisztusban!*

Mindezen munkákhoz erőt a vezetők a *központi bibliakörben* nyernek. Hat év óta minden szombaton délután egybegyűlnek a bibliaköri tagok s bibliaolvasás, imádság és ének szárnyain Istenhez emelkedve megértik, hogy az Ő szent fia által minket is felhasználhat, hogy Róla kicsinyek és nagyok előtt bizonyságot tegyünk s ezáltal Isten országát építsük. Minket, megbotló embereket a Krisztussal való baráti viszonyként tölt be az Ő kegyelmével s az Ő kegyelme elég arra, hogy gyarló szavunkat is hatásossá tegye. Jézus barátjává lenni és Róla nem szólani, jóságát nem magasztalni, üdvösségét nem hirdetni lehetséges-e ez? Így nevel a bibliakör vasárnapi iskolai, bibliaköri vezetőket. Akik pedig még nem állottak is munkába a bibliakör tagjai közül, bizonyára otthon családjukban, környezetükben adják tovább azokat az áldott hatásokat, melyeket a bibliakörben vettek és csak idő kérdése, hogy ők is munkába álljanak. Egy bizonyos: *Isten igéje nem tér üresen vissza!* És hogy miért szombaton van mindig a bibliakör: azért, hogy így készüljünk elő a vasárnap mélyebb és igazabb megszentelésére. Ez a bibliakör, különösen kezdetben nem igen volt népes, később mindinkább szaporodott a tagok száma. Ebben az évben az volt a bibliakör kitűzött célja, hogy amikor egyházunk 400 éves fennállását ünnepli, legalább 400 olyan tagja legyen egyházunknak, akik naponta olvassák a Szentírást s igyekeznek életüket ahhoz szabni. Hogy mennyiben válik valóra ez a terv, vagy óhajtás, azt csak Isten tudja, mi csak azt mondhatjuk, hogy a 25—30 bibliaköri tag hívó szavára százon felül jöttek a központi bibliakörbe s azonkívül a külvárosi iskolákban is bizonyára vannak bibliaolvasóink. Adja Isten, hogy valamenynyien érezzék, hogy az ő lelkükben is felragyogott a Krisztus. Szombati bibliakörünk vezetője megalakulása óta *Szőnyi Sándor* főgimn. tanár, református presbiter. Ugyancsak ebből a vezetői bibliakörből indult ki a *pogány misszió* iránt való érdeklődés első határozottabb eredményekkel járó formában.

E bibliakör hatása alatt ezévben már megtarthattuk azt az *imahetet* is, amelyet a Keresztyén Leányegyesületek Világszövetsége tart minden év november havában, amikor is az 5 világrész 28 országának 2 és félmillió tagot számláló egyesületei ugyanazokon a napokon, ugyanazon dolgokért imádkoznak mindenütt. Felemelő tudat, hogy szerte e világon, sok százezer vagy talán millió lélek imádkozik Isten országa mielőbbi eljöveteléért. Az imahét egyik napján, november 20.-án az öt világrész asszonyai és leányai imádkoztak a mi kicsiny, szegény, széttépett országunkért. A bibliakör és az imahét hatása alatt az utolsó évben néhány tagból álló *imakör* alakult, akik a hét egy napján összegyülekezve imádkoznak egyházunkért, az evangéliumi munkákért és egyéni életükért. Nem annyira kérve, mint inkább hálát adva Istennek kibeszélhetetlen kegyelméért. Az imakör tagjainak száma 5—9 között váltakozik. Imádkozzunk, hogy ez a szám állandó és növekedő legyen.

Nagy lelki áldásokat vett Nőegyletünk azokon a *konferenciákon*, melyeken résztvehetett. Habár nem is sokan voltak azok, akik a konferenciákra elmehettek, de az ott megjelentek tovább adták a nyert áldásokat, indíttatásokat vettek, sokan munkába állottak a konferencia hatása alatt. Nőegyletünk résztvett a kecskeméti, pápai, halasi, nagykőrösi, szegedi, 1925 május 15—18.-án a ceglédi, veszprémi és debreceni országos konferencián. Ezeken a konferenciákon a Keresztyén Leányegyesületek Világszövetségébe tartozó Magyar Evangéliumi Nőegyesületek Nemzeti Szövetségébe tömörült nő- és leányegyletek vesznek részt és itt látjuk, hogy az ország különböző részeiben asszonyaink és leányaink miképpen dolgoznak, fáradnak és imádkoznak egyházukért, hazájukért és saját lelkük üdvösségéért. Reánk, ceglédiekre azonban különösen emlékezetes az itt, városunkban 1925-ben megtartott *országos konferencia*, amidőn 350 vendég elszállásolása, 400—600 vendég étkeztetése, a 3 napig tartó konferencia szellemi részének megrendezése várt a Református Nőegyletre s mindezt vállalta és meg is oldotta sikeresen, mert megtudta mozdítani a 17.000 ezer lelkes gyülekezet nagyját és kicsinyét. Segítségére jött a Nőegyletnek az egész gyülekezet, hogy vendégeink jól érezzék itt magukat. Bámulatra méltó volt az áldozatkészség megnyilvánulása, híveink oly bőségesen adakoztak, hogy a konferencia áldásaiból 10 millió koronát (800 P) egy építendő nőegyleti ház alapjául takarékpénztári betétben helyeztük el s ezen tervünket a ceglédi ref. Egyháztanácsnak is bejelentettük. Az Egyháztanács részéről megértéssel találkozott, sőt egyházi telket is ajánlott fel e célra. A konferencia egyik kimagasló előadója szerint: egyenesen lenyügöző volt a hatás, melyet a hatalmas templom megtelt padsorai tettek reá a megnyitás alkalmával, mert ebből lehetett

látni, hogy mennyi szomjuhozó lélek várja Krisztus királyságát. A Református Nőegylet ezen konferencia megrendezésével kiállotta a tűzpróbát, mert az a nagy megértés, az a támogatás, melyben az itthoni református testvérei által részesült, megmutatták, hogy hatévi munkája nem volt hiábavaló, mert azok, akikért dolgozik: egyháza és ref. testvérei, mikor kell, ott vannak mellette megértéssel, szeretettel, áldozatkészséggel.

De már az országos konferenciát megelőzőleg, fennállásának második esztendejében is tartott Nőegyletünk egy szűkebb körű, ú. n. *körzeti konferenciát* 1923 május havában Kecskemét, Nagykőrös, Abony és Monor bevonásával. Résztvettek ifjaink közül néhányan a poroszlói, kécskei *ifjúsági konferencián* és Nyujtó Erzsébet titkár a nagytétényi *vezetőképző konferencián*. Ugyancsak résztvett Nőegyletünk vezetősége és sok tagja a mohácsi 400 éves emlékünnepen és budapesti „Református Nap"-on is.

Különböző alkalomkor *templomi ünnepélyeket* rendez a Nőegylet, mely alkalmakkor Nőegyletünk vegyeskara szép énekszámokkal vesz részt. Így minden év október 31-én délután a reformáció emlékére, a harangalapra, könyvtára javára, Kálvinista napra, palástalapra, a józsefvárosi templom javára, a Kecskeméten megjelenő „Reformátusok Lapja" javára. Ezeken a templomi ünnepélyeken ima, ének, szavalat s az Isten igéjének hallgatása által közelebb visszük a lelkeket Istenhez s áldozatkészségre buzdítjuk és neveljük reformátusságunkat.

Szép és komoly evangéliumi szellemű ünnepélyeink az úgynevezett *szeretetvendégségünk* is. Különösen az első években volt erre nagy szükség, amikor még Otthonunk nem volt s csak így tudtuk nagyobb számmal összehozni reformátusságunkat. Ezeken a szeretetvendégségeken azonban mindig bibliamagyarázat is volt. Ilyeneket rendeztünk több ízben a külvárosi iskolákban, a Népkörben. Legutóbb a nyiregyházai Leánykálvineum és a józsefvárosi templom javára. A szőlőkben is évente több ízben tartottunk vallásos összejöveteleket.

Fontos része munkánknak az *iratterjesztés* is. 1922. évi első karácsonyi vásárunkon mindjárt megpróbálkoztunk ezzel a nagy horderejű munkával, mert igen fontos dolog az, hogy reformátusságunk evangéliumi lapokkal, könyvekkel, naptárakkal ismerkedjék meg s azokat olvasgassa. A legutóbbi évi közgyűlésünkön könyvtáros jelentése szerint az Iratterjesztés évi forgalma: 94.56 pengő volt. *Kölcsönkönyvtárban*, amely a tagok és érdeklődők rendelkezésére áll, van ezidő szerint már 195 drb könyvünk. A biblia arra int, hogy *„elvész a nép, mely tudomány nélkül való!"* Azért állandóan járatja a Nőegylet az evangéliumi szellemű lapokat: u. m. Keresztyén Család, Kálvinista Szemle, Egyházi Értesítő, Reformátusok Lapja, Bethesda, Mustármag,

Hajnal, Fecske, Protestáns Szemle, továbbá: Úriasszonyok Lapja, a Híd című lapokat. Mivel olvasószobánk nincs, eme lapokat leginkább a bibliaköri és vasárnapi iskolai vezetők olvassák.

Egyháztársadalmi téren Református Nőegyletünk arra törekszik, hogy református asszonyainkat, leányainkat összehozza olyan alkalommal is, ahol vidám beszélgetés közben beszélhetjük meg terveinket és ahol anyagi alapot teremtünk szeretetmunkáinkhoz. Ezek pedig az úgynevezett *teadélutánok, kiállítások* és a *karácsonyi vásárok.* Munkánk kezdetén csak az úgynevezett szeretetvendégségeken tudtuk összehozni nagyobbszámmal asszonyainkat, leányainkat, de később, amikor Egyháztanácsunktól megkaptuk Otthonul a fiúiskola nagytermét, különválasztottuk a szeretetvendégség két részét s míg az evangéliumi részt megkapják asszonyaink, leányaink az evangélizásokon, központi és külvárosi bibliaórákon és az imaórákon; addig a tiszta, nemes szórakozást, beszélgetést, tervezgetést a szórakoztató teadélutánokon. Ilyeneken leányaink és ifjaink vidám, de tiszta és hazafias irredenta kis színdarabokat adnak elő, ének, zene, szavalat szórakoztatják az egybegyűlteket. Ezeket a műsoros teákat minden hónap első csütörtökén tartjuk a téli hónapokban. Eme teadélutánokon kedves leányaink, úgynevezett házikisasszonyok, szolgálják fel a maguk készítette finom süteményeket és a háziasszonyok által készített illatos teát. Jövedelmük a jótékonysági alapot növeli.

Hasonló célt szolgál az évente rendezett igen látványos *virág-, gyümölcs- és háztartási kiállítás.* Ezek a kiállítások nemcsak a látogatók gyönyörűségére szolgálnak, hanem fokozzák a szebb és többtermelést, ami ma nagyon fontos. Sokat köszönhet a Nőegylet a kiállítás sikeréért *Unghváry László* és *Unghváry József* világhírű cégeknek, akik a föld legszebb terményeit mutatják itt be szép ízléssel elrendezve. Az elmult évben a Ceglédi Gazdasági Egyesület és a gazdaifjak téli iskolásai is csatlakoztak kiállításunkhoz, nagyszerű eredményt, szebbnél-szebb fajokat mutattak be búza, tengeri, különféle konyhai veteményekben és gyümölcsfélékben. E kiállítások egyikét — amelynek jövedelmét a Protestáns Diákmenza javára szánta Nőegyletünk — megtisztelte lejövetelével és látogatásával nagynevű püspök urunk minden szépért és jóért lelkesedő hitvestársa: Ravasz Lászlóné őméltósága is. Ezeket a kiállításokat a helybeli iskolák növendékei is meglátogatják tanáraik-tanítóik vezetése mellett.

Másik nagy alkalom asszonyainknak a találkozásra, a testvéries együttmunkálásra, áldozatos munkásságuk megmutatására a minden évben tartott *karácsonyi vásár.* Ezekre a vásárokra már hetekkel előbb megkezdődnek az előkészületek és munkák. Református asszonyaink és leányaink otthon, vagy közös összejöveteleken készítgetik a sok szép dolgokat, jelentik

be természetbeli adományaikat, úgy hogy minden évben gazdag a karácsonyi vásárunk. Meg kell itt emlékeznünk hálás szívvel arról, hogy sok kedves és ötletes tárgyat küldenek be eladásra a helybeli állami polgári leány- és fiúiskola, női ipariskola, iparostanonciskola és a fiatalkorúak fogháza. Nemkülönben a helybeli malmok, mészárosok, hentesek — a karácsonyi szegények megvendégelésében jönnek a Nőegylet segítségére. Ugyancsak tapasztalta a Nőegylet a helybeli bankok jóindulatú pénzbeli támogatását is. Nem hiányoznak az adakozó lelkek mellett azok sem, akik a felhalmozott dolgokat megvásárolják, a karácsonyi vásárok mindig szép anyagi eredménnyel zárulnak s így mindig elérjük a célt, t. i. a krisztusi szeretet nevében örömet vinni a kicsinyek, aggok és a szegényekhez. Áldott legyen minden szív és minden kéz, mely a cél érdekében a Nőegylet segítségére jön.

Ilyen módon dolgozik a Nőegylet: t. i. a hitmélyítő munkák által odavezeti a lelkeket a Krisztushoz, a krisztusi szeretet által áthatott lelkek azután sem fáradságot, sem szellemi és anyagi áldozatot nem sajnálnak, hogy a harmadik munkakört is betölthesse a Nőegylet: *a szeretetmunkák gyakorlását.*

Számokban kifejezni, de még csak felsorolni sem lehet teljes hűséggel azt a munkát, amelyet ezen a téren végez a Református Nőegylet. Az összes jegyzőkönyvek, pénztári bejegyzések kellenének ennek bizonyítására. (Pénztárkönyvünket a Hangya Szövetkezet igazgatója, Ágai Ferenc ref. presbiter kezdettől fogva ellenőrzi.)

Most és itt csak rámutatunk a többekre, nem dicsekvésképen, hanem Isten iránti hálával, hogy az Ő igéje és Szentlelke erejével meg lehet mozgatni a lelkeket és a mi örömünk és boldogságunk az, hogy a Nőegyletet Isten eszköznek használja fel arra, hogy sok emberi lélek könnyes boldogsággal ismerje fel a nagy bibliai igazságot: *„Jobb adni, mint kapni"* és a Nőegylet révén sokan ébredtek arra a tudatra, hogy sáfárok vagyunk, akiknek kötelességünk másokat segíteni.

A Református Nőegylet első jótékony megmozdulása az, amikor az amerikai missziótól kieszközöl 400 darab öltözetet, a misszió részéről kiküldött Aberle tábornok úr őexelenciája felügyelete mellett kiosztotta. Minden karácsonykor a *szegénysorsú iskolás gyermekeinknek ruhát, cipőt,* (a legutóbbi karácsonykor 114 gyermeknek) *szeretetcsomagot,* idős embereknek tűzifát, különféle élelmiszert juttat a Nőegylet. Megvendégeli minden évben a kórház, szegényház, városi árvaház lakóit s szeretetcsomagot juttat a kiskorúak fogháza szerencsétlen lakóinak. Ott találjuk Nőegyletet a B. Molnár Erzsébet Szülőotthon első ágyalapítói s gyűjtői sorában. Támogatja Nőegylet a helybeli Stefánia Szövetséget, az anyákat oktató összejövetelek, előadások megrendezésében. Ott van Nőegyletünk városunk minden

nemes megmozdulásában s arra vágyik, hogy a jövőben is minél több helyen tehessünk értékes szolgálatot. A Kálvineum, úgy a hajdúböszörményi, mint a nyiregyházai, Lelkészi özvegyek és árvák, a budapesti protestáns főiskolai hallgatók Menzája, a Bethesda-kórház, a Protestáns Árvaház, a józsefvárosi templom, Budapesti Ker. Ifjúsági Egylet, Evangéliumi Diákszövetség, a Bethánia, Hit és Szolgálat, Magyar Evang. Nőegyesületek Nemzeti Szövetsége, Lorántffy Zsuzsánna Egylet, Protestáns Nőszövetség, Protestáns Irodalmi Társaság stb. mind-mind érezhették a Ceglédi Református Nőegylet segítő szeretetét. Minden évben jó tanuló s jó magaviseletű ref. iskolás növendékeinknek vizsgai jutalmat szoktunk adni.

Hosszabb ideig *csipkeverő tanfolyamot* tartott fenn a Nőegylet, ahol másvallású nők is elsajátíthatták a szép és hasznos munkát. A vezetőnőt saját költségén taníttatta ki a Nőegylet. Több ízben igen mérsékelt díjért *varrótanfolyamot* is rendezett a Nőegylet. Azonkívül budapesti *gyermekek nyaraltatását* vállalta a Nőegylet s több szegény, vérszegény gyermek talált üdülést és erősödést jó református családjainknál.

De nemcsak szorosan vett hittestvéreinél igyekezett a Nőegylet hasznos és áldott munkát végezni, hanem igyekezett belekapcsolódni a *város kulturális és hazafias mozgalmaiba* is. Ezért ott találjuk azok között, akik mindig készséggel vállalkoznak a nemzeti ügyek áldozatos szolgálatára.

A Nőegylet pénzügyi helyzetéről a pénztári napló adatai beszélnek, de ugyanazok a lapok mutatják meg számokban kifejezve a segítés és adakozás készségét is. Gazdasági megerősödésünk lépést tartott hitéletünk elmélyítésével s a megalakulás óta állandóan egy messzenéző nagy cél megvalósítására: a Gyülekezeti Ház megépítésére törekedett. A Nőegylet egyháztársadalmi munkájában ugyanis sajnosan nélkülözött egy olyan helyiséget, melyet a saját otthonának nevezhetett volna és minden nagyobb megmozdulásnál a helyszűkét érezte. Épen ezért kezdettől fogva arra törekedett, hogy ezen a hiányon segítsen. A Nőegyletnek ez a vágya hatalmas lépéssel jutott előre akkor, amikor egyházunk 400 éves fennállása emlékére egy *Gyülekezeti Ház* emelését határozta el, amely Gyülekezeti Házban ugyanazt a munkát, amelyet a Nőegylet eddig is végzett az egyház védőszárnyai alatt annak erősítésére, tovább folytathatja.

A Református Nőegylet évente többször *választmányi ülést*, olykor értekezletet tart. Minden év február havában, lehetőleg 16-án, megalakulása napján pedig *évi rendes közgyűlést*, ahol beszámol a nyilvánosság előtt évi munkájáról. Mindezeket a munkákat a Református Nőegylet vezetősége: elnökség, tisztikar és választmány együttesen végezték a több mint 600 tagot számláló taggal. *Az elnökség, tisztikar és választmány 6 év alatt*

változott, mert hiszen az első alakuló gyűlésen megválasztattak közül néhányan már elhaltak, elpihentek az Úrban, másokat fontos okok vagy épen az alapszabályok szólítottak ki a munkából, de *az eltávozottak helyére újak állottak, a régiek és újak nem lankadó hűséggel dolgoznak egyházukért, hazájukért s embertársaikért: de mindenkor és mindenben egyedül Isten dicsőségéért!*

Így nőtt, így fejlődött ez a munka s eddigi haladása mutatja a jövőre igéretképpen, hogy *„Mily jó, ha a bűntől szabad s Krisztus szolgája vagy"*, mert

„A bűn sötétben tévelyeg
S romlásba visz vakon,
Az Úr kézen fog s úgy vezet
Világos útakon!"

A Református Nőegylet választmánya.

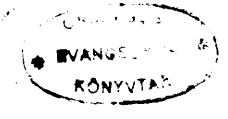
EVANG
KÖNYVTÁR

Protestáns irodalmi est.

Írta: **Szatmári Albert** ref. s. lelkész.

A lélekemelő jubiláris ünnepségek sorozata a ceglédi Református Nőegyletnek az Urániában tartott nagyszabású művészi élvezetet adó, lelket építő műsoros emlékestélyével kezdődött. A Nőegylet vezetősége az építendő „Gyülekezeti Ház" javára rendezte ezt az ünnepélyt ismert, jónevű művészek és előadók által, kik a nemes cél érdekében szívesen vállalták az ünnepség fényének emelését. Az érdeklődés méltó volt az alkalomhoz. Megjelent itt a ceglédi református társadalom színe-java, a kecskeméti egyházmegye papságának nagy része. Ott volt a város polgármestere: dr. Sárkány Gyula, a kecskeméti református egyházmegye vezetősége, a dunamelléki református egyházkerület nagynevű püspöke: dr. Ravasz László, a világi főjegyzője: dr. Benedek Sándor, a közigazgatási bíróság másodelnöke, Cegléd város képviselője: dr. Erdélyi Aladár, Hegedüs Loránt ny. pénzügyminiszter, kit rendkívüli egyénisége, közvetlen előadása az irodalmi est központjává tett.

A gyönyörű szép emlékest *Zsengellér Gyuláné* tartalmas megnyitó beszédjével kezdődött, mely a lelki illendőség kiformált alakjában hívta Krisztus követésére a boldogság után vágyó lelkeket. A Nőegylet érdemes elnöknője egybefogta a jelenlevők érzéseit és megteremtette azt a vallásos hangulatot, amely templommá avatta a színház nézőterét.

Az első művészi szám *felvinci Takács Alice* hegedűművésznő játéka volt. Fejlett zenei tudásának s művészetének minden képességét belevitte játékába. Hatalmas sikerrel szerepelt s a közönséget egészen magával ragadta. Ezután lépett fel *Mihó Ernő* volt ceglédi ref. orgonista-kántor, a Nemzeti Zenede tanára, kormánytanácsos és énekművész, a ceglédiek régi kedves ismerőse, kiváló énekművészetével gyönyörködtette a megjelenteket, a tőle megszokott buzgósággal s mély átérzéssel operaáriákat adott elő. *Szabó Margit* magyar költők verseiből szavalt nagy hatással, kitűnő hangsúlyozással.

E szám után következett az estély főszereplője: *Hegedüs*

Loránt a Tébe országos elnöke s budapesti református egyház presbiterének előadása. Ez a lelkes, az élet legnagyobb mélységeit és magasságait járó, előkelő világi ember, bibliával a kezében, mint a Krisztus evangéliumának önkéntes hitvallója állott a nagyközönség elé s a bibliából felolvasott részletre építette előadását. A gyermeknevelés fontosságáról szólt tündöklő fényességekben csillogó okfejtése. Megrázó erővel vetítette a hallgatóság elé, hogy Krisztus vallása milyen nagy súlyt helyez a gyermekre s mi a magyar nők igazi feladata. *Ne tegyetek olyat, ami nem bírja el a gyermek tiszta tekintetét! Csak két törvény van. Szeressétek Istent és szeressétek az embert.* Hegedüs Loránt előadásának hatása sokáig nem oszlott el a hallgatóság soraiban s sokakban bizonyára olyan gondolatfolyamatot indított meg, melynek az életben lesz látható folytatása.

Sz. Mihó Ida énekművésznő énekelt ezután. A ceglédi közönség előtt ismerős ő is. Szép hangja nagyszerűen érvényesült s nagy hatást váltott ki énekművészete. A záró beszédet *Szőnyi Sándor* állami reálgimnáziumi tanár, ceglédi presbiter mondotta. Salamon király templomát — úgymond — nagyszerű anyagokból, sok kiváló építőmester emelte, s mégis bús nemzeti jajongás és a megváltás utáni sóvárgás hajléka maradt, mert hiányzott belőle az élő kövekből építő Krisztus, a váltság nagy elvégezője s hiányzottak a nők nagy szolgálatai és a jövendőt élettel, gyermekekkel propagáló csendes ereje és szépsége. — Beszédéből kicsendült nagy odaadó hite a krisztusi örök igazságokban. Előadásának meggyőző erejével nagy hatást ért el és méltó befejezést adott ennek a tartalmas és művészi emlékestének.

Zsengellér Gyuláné és Hegedüs Loránt előadását külön cikk adja. Szőnyi Sándor *A Gyülekezeti Ház* cimen a jövő célkitüzéseit és formálódó terveit külön is összefoglalja.

*

Ez az irodalmi est vezette be a jubileumi emléknapot, 1927 szeptember 18-át, melyen délelőtt dr. Raffay Sándor püspök az ág. h. ev. templomban, dr. Ravasz László püspök pedig a református templomban emelte Isten közelébe a két ünneplő gyülekezetet. Délután a *Hit és Szolgálat* 3 előadása, *Muraközy Gyula, dr. Sebestyén Jenő, dr. Victor János* hitvédő és hitépítő beszédei, *Sebestyén Andorné* szóló énekszáma, *B. Szűcs Ferenc* Kantantéja, *Auber F.* Imája s a *Református Tanítói Kar* éneke; *Karácsony Sándor* és *Pap Géza* ifjúsági konferenciája gondoskodtak arról, hogy a mult ereje és hangulata átjárja a ceglédi református egyház minden hű tagjának egész lelki világát. S ez ünnepségek valóban úgy idézték fel a multat, hogy a jövőbe tekintő imádkozó reménységgé növelték azt!

A Krisztushoz vezető út.

Elmondta: **Zsengellér Gyuláné**, a Református Nőegylet elnöke.

Kedves megbízatást teljesítek, amidőn a Ceglédi Nőegyesület nevében mély tisztelettel köszöntöm városunk díszes közönségét, köszöntöm egyházunk kedves vendégeit, kik megtisztelték estélyünket megjelenésükkel és szivből üdvözlöm azokat a kiváló előadókat, művészeket, akik lehetővé tették estélyünk megrendezését.

Abban a szerencsében van részünk, hogy előadóink között üdvözölhetjük dr. Hegedűs Loránt ő excelenciáját, ki meghívásunkat szíves készséggel vállalta s megtisztelt bennünket előadás tartásával. Áldja meg az Isten nemzetmentő, nemzetnevelő, önzetlen, áldozatos munkásságáért, melyet népünk, nemzetünk, újabban anyaszentegyházunk érdekében kifejt, legyen jutalma sok-sok megszentelt tiszta öröm. És áldja meg az Isten mindazokat, akik a mai estét élvezetessé fogják tenni számunkra, Istennek gazdag áldása legyen életükön!

Mi ma nagy egyháztörténelmi ünnepély előestélyén állunk. A ceglédi református egyház a holnapi nap folyamán ünnepli 400 éves fennállását és hitbeli megújhódását. Isten különös kegyelmének köszönhetjük, hogy sok-sok viszontagságos és eseményekben gazdag egyházunk mind e mai napig fennáll. E nap jelentőségéről a holnapi nap folyamán hivatottabb ajkakról sok szó fog esni, én csak áldom az Istenemet, hogy ezt a ritkaságszámba menő egyháztörténelmi jelentőségű napot megengedte érnünk és boldog szivvel adok hálát Istennek, a mi szerető mennyei Atyánknak, hogy a mi Nőegyletünk által elhintegetett kicsiny mustármag, melyet Isten kegyelme harmatjával öntözgetett s az evangéliumi világosság és melegség táplál, melyet a Biblia és a mi református vallásunk megkövetel tőlünk, nálunk Cegléden is növekvőben van. És ha a mai nő megváltozik, tudatára jut annak, hogy nem az öltözködés az első, hogy nem a külszín a boldogító, hanem az, hogy lelkileg jusson egyre magasabbra, akkor ráeszmél arra, hogy az evangéliumi lelkületű, türelmes női lélek csodálatraméltó nagy tettekre képes, amint

azt régi nagyasszonyainkról olvashatjuk, a Lorántffy Zsuzsánnák, Bethlen Katák életleírásából és láthatjuk a ma élő magyar asszonyok tetteiből. S ha a nő eljut a bibliai szoros kapun, keskeny úton az Úr Jézus útjára, az üdv bizonyosságára, úgy hívatva lesz hitünk, nyelvünk, kultúránk javait megőrizni még sok éven, esztendőkön, századokon át.

Vannak emberek, akik nem ismerik az élet célját és elégedetlenek, boldogtalanoknak vallják magukat, mert nem ismerik Istent! Isten boldognak akar látni bennünket és aki Istent megismeri, azt az Isten gazdaggá és munkabiróvá teszi. Hogy boldogok legyünk, dolgoznunk kell magunkért és másokért, álljon előttünk Üdvözítőnk mondása: *„Egymás terhét hordozzátok!"* Minden hit által végzett munkával Istennek örökkévaló gondolatát valósítjuk meg. A munkát kiváltságul adta Isten az embernek, azt akarta, hogy munkatársai legyünk! A munkálkodás a legszebb imádság, mert minden hit által végzett munkával Isten dicsőségét szolgáljuk és az ő országának eljövetelét készítjük elő. A munka és boldogság pedig egy úton jár.

Ma minden nemzet igyekszik győztesen kikerülni, új életre kelni ebből a világforgatagból, melyben ma élünk. A magyar nő sem vonulhat vissza csendes otthonába, dolgoznunk kell mindnyájunknak, ápolni kell a multat, építeni a jövőt! A nőkre vár az a feladat, hogy népünk erkölcsét megjavítsuk, öntudatát, áldozatkészségét felébresszük, megnöveljük, gondolkodását meggyógyítsuk, lelki békességét, nyugalmát a Krisztushoz vezetéssel ismét visszaállítsuk.

Ma olyan leányokra van szükség, akik női szelídséggel, gyöngédséggel, de határozottsággal szembe mernek állani a rosszal, a világ hiábavalóságaival és olyan ifjakra, akik meglássák, hogy Krisztusban mindenre van erőnk! Hogy a Jézus Krisztusban való hit képesít minden munkára, szeretetre, békességre.

Ezt a nemzetmentő munkát a gyermekszobában kell kezdeni, meg kell a kicsinyeknek mutatni a Krisztushoz vezető útat, azt a jó útat, amely felvezet a magasba, ezt a munkát folytatni kell az ifjúság között és a társadalomban türelemmel, mindenre kiterjedő figyelemmel és mindenekfelett való hittel!

Letiport, széttépett hazánk fennmaradásáért folytatott küzdelmünkben a hit, a magyar hit, ez a kicsi didergő sugara a nemzet lelkének, soha ki nem alvó fényével öntudatlanul is élteti a rémületbe dermedt magyar lelkeket. Hála a jó Istennek, ez a dermedtség szűnni kezd, úgy érezzük, Isten megpróbálja az ő választolt népét, de nem veszíti el. E jóleső érzés hatja át szívünket és éleszti reménységünket, öntudatunkat. Megdobban a szivünk, kezdünk felébredni hosszú, hétesztendős álmunkból. Úgy érezzük: *„Virradni kezd."*

Ihletett férfiak Isten által irányt jelöltek meg e nemzet számára, megmutatták az útat, amelyen nekünk csüggedt, árva magyaroknak járnunk kell. Rothermere lord akciója és Hegedűs Loránt biztatása, hogy a nagy protestáns nemzetek felénk forduló jóindulata „Magyarország helyét a napon meg fogja mutatni az egész világnak", fokozza reményünket s örvendezőbbé teszi négyszázados ünnepünket.

Ma az a dolgunk. hogy testvéries kézfogással, erős hittel, élő lelkiismerettel, imádkozó élettel, megértéssel, lelkesedéssel a reánk derengő jobb jövendő érdekében induljunk el a kijelölt úton.

A magyar feltámadás reményében nyitom meg mai estélyünket!

A Libánon cédrusai.

Elmondta: **Dr. Hegedüs Loránt** ny. pénzügyminiszter.

Alapige: Márk. 10., 14—15.

Ceglédnek népe! Ünneplő közönség!

Néhány perccel előbb itt állott a ceglédi Nőegylet nemes, melegszívű elnöknője, annyi jónak buzgó tevője, áldását kérte reám az ünneplő közönség előtt. Ezt az áldást szeretném visszaadni abból a Szent Könyvből, amit magammal hoztam. De mondott mást is, azt t. i., hogy ezután a magyar nőnek sokkal nagyobb szerepe lesz a világ építésében, mint eddig volt. Igaza van! Igen, ha a nők uralkodtak volna, nem lett volna világháború, mert minden országban lett volna egy anya, aki eltépte volna a hadüzenetet. De mert mi férfiak csináltuk, vezekelni kell mindenkinek. A nőknek ezután nagyobb jogokat kell adni. Az anyáké a jövő nemzedéke.

Kálvinista ember kimondja a zord igazságot. Tönkre vagyunk menve, belekerültünk egy olyan világba, amely kitalálta, hogyan lehet a legtökéletesebb eszközökkel a legtöbb embert elpusztítani. Pedig benne van az Ó-testamentumban: *Ne ölj!* Nem azt mondotta-e Jézus is, hogy: *Aki kardot ránt, karddal vész el.* Mi férfiak elvesztettük a háborút, a nőknek kell jóvá tenni, Mivel? Új nemzedékkel. Az új nemzedékért élünk, nem magunkért. Máskor is így volt, apáink, anyáink idejében még sokkal inkább így volt.

Köztünk és gyermekeink között van a világháború. Meg kell érteni mindenkinek, mi fizetünk, nagyon fizetünk. Az asszonyok itt vannak, ők hozzák az új nemzedéket. Furcsa nemzedék vagyunk, mi még féltünk a szüleinktől, mi most félünk a gyermekeinktől, de tőlünk nem fél senki. Az új nemzedék felé nem tudjuk megtalálni az utat, pedig a jövő a gyermek s a gyermek szemében van a mi halhatatlanságunk!

Biblia van a kezemben, eszembe jutnak a Libánon cédrusai. Hallom elélnek négyszáz, nyolcszáz, ezer évig, ha letörnek belőlük egy galyacskát, az megint tovább él ezer évig. Így van az ember is, a mi galyaink a gyermekeink, gyermekeim, unokáim szemében

van s ragyog az én napom, napfényem, a gyermekeink tekintetében nő a mi halhatatlanságunk. Az anyák hozzák a gyermeket, csak ez az egy tud hozni magyar feltámadást, magyar feltámadás nélkül nem lehet, nem érdemes élni.

Most azt kérdezem, hogy ez a gyermek, akire mi várunk, kié? Azt felelem: Ez a gyermek Jézusé. Ez a könyv, amit Ceglédre hoztam, megtanít erre.

Ünneplő közönség! Furcsa dolog az, hogy itt áll egy volt bankár egy kis Bibliával a kezében és azt mondja, hogy ebben minden benne van! Egy ember áll itt, aki megjárta az élet mélységeit és magasságait. Voltam a kommunisták foglya és elítéltje, voltam Magyarország pénzügyminisztere, voltam egészséges, voltam beteg. A betegségemben jött ez a Biblia és engem ide hozott, mert eleve el volt rendelve, hogy beszéljek és ti hallgassatok.

Ez a Biblia megmondja, hogy a gyermek szemében mi van. Én a Pesti Bankár Egyesület elnöke vagyok és ott az emberek annyira nem bíznak egymásban, hogy amikor takarékbetéteiket beteszik, még egy szót súgnak és a pénzt csak akkor lehet kiadni, ha az illető a súgott szót ismeri. A multkoriban egy hölgy elfelejtette a súgott szót és csak nagy nehezen jutott az újra eszébe. Bibliának is van egy ilyen rejtett szava! Ha belesúgom, az egészet meglátom. Az egészet mondom, mert hiszen nem könnyű studium a Biblia. Jézus Krisztus korában olyan dolgok voltak, mint ma nálunk. Mindenféle szabály érvényes! Van királyság és nincs király, megmaradt valami ebből is, a kommunizmusból is. Az egyik szabály érvényes, a másik nem. Nem tudja az ember azoknak származását, az ember a legnagyobb bizonytalanságban van, melyik szabály érvényes és melyik nem. Épen így volt Krisztus korában is. Jézus jött, azt mondotta nem kell a sok törvény, elég kettő: szeresd az Istent és szeresd az embert.

Jézus szavát kell belesúgni ebbe a világba. Amikor Pestről lejöttem, az volt a szándékom, hogy itt Bibliát olvasok, reméltem, hogy Cegléd négyszáz éves évfordulója alkalmából lesz itt Cegléden négyszáz hívő s velem együtt fogja a Bibliát olvasni, aki mindennap olvassa a Bibliát s most, amikor megkérdezték tőlem, hogy miért olvasom a Bibliát, azt mondottam, hogy mert elkezdtem és aki egyszer elkezdte, az nem tudja abbahagyni.

Felolvasom tehát Márk evangéliuma 10. részének 14. és 15. versét: *„Engedjétek hozzám jőni a gyermekeket és ne tiltsátok el őket; mert ilyeneké az Istennek országa. Bizony mondom néktek: aki nem úgy fogadja az Isten országát, mint gyermek, semmikép sem megy be abba.“* Mi történik itt? — sokszor hallottuk Jézustól: Bocsássátok hozzám a gyermekeket! Volt idő tehát, amikor nem engedték hozzá a gyermekeket, különben nem mondta volna Jézus ezt. Száz és száz gyermeknek kellett tolongania, hogy Jézushoz menjen. Itt van az első csoda.

Miért van az, hogy a többi vallásalapító körül nincs gyermek? Buddha lejött a királyi székből, itt nincs gyermek. Mózes felmegy a szent hegyre, Istennel találkozik, de ott sincs gyermek. Konfucius ott ül diadalmas székében, Mohamed veszekszik, de gyermek csak Jézus körül van. Miért mentek hozzá a gyermekek? Multkor olvastam, hogy Mexikóban volt egy nagy expedició, ahol az összes iránytűk megbolondultak. Az őserdőben volt egy óriási mágnes, egy csillag esett le. Az összes iránytűk megérezték ennek rejtett vonzását. A gyermek mit keres? Látom ezt gyermekeim és unokáim szemében. Hiába jön hozzám egy akármilyen gazdag kegyelmes úr, vagy szegény, kimegy a szobából a gyermekem, ha rossz ember, de bejön ha akármilyen szegény is, ha szereti őt.

A világban megjelent a legnagyobb mágnes: a szeretet! Hát hogyne érezte volna minden gyermek Jézus óriási szívének meleg szeretetét. Óriási gyermekcsoport van Jézus körül. Egyedül a keresztyénség ünnepli az egyetlen vallásalapító születését: Krisztust, a gyermeket. Jézus benne van a gyermek szemében. Krisztus tanítja ezt nekünk magyaroknak, tehát gyermekeink szemében keressük a feltámadást, mert Krisztus nélkül nincs feltámadás. *Feltámadás nélkül nem érdemes élni.*

Mit akarnak, akik mást akarnak? Azt hiszitek, hogy majd a csehek, románok és másvalaki kimennek? Minden ország csak önmagáért támadhat fel. Ezt nem fogja más elvégezni, nekünk magyaroknak kell ezt elvégezni, — csak Krisztusban támadhatunk fel. Én nem vagyok pap, inkább filozofus, aki azt mondom, csak a Bibliából és Jézus Krisztus által lehet megismerni Istent és az igazságot. Csak így tudjuk megismerni Jézus által, aki benne van gyermekeink szemében.

Magyar Anyák, hallgassatok reám: goromba vagyok, mert kálvinista vagyok. Parlagiak vagyunk, gorombák, de van valami bennünk, zord dac... A világon mindenki meg fog békülni Trianonnal. Ha mindenkinek hoz hivatalt, ha mindenkit meggazdagít, itt áll a magyar kálvinizmus zord daca 400 éve és mi nem fogunk engedni Trianonnak. Nekem különös okom van, hogy őszinte legyek. Először meg kell mondanom, énvelem kegyetlenül bánt az élet. Legjobbat akartam, mindent elvesztettem, vagyont, egészséget, mindent feláldoztam, mindent, akkor tapostak össze kiméletlenséggel. Ezzel megszereztem magamnak a jogot arra, hogy nemzetem arcába csaphassam a gyógyító igazságot: nincs feltámadás nélkül magyar élet! Tudjátok mi történt velem, már-már öngyilkossági kísérletekkel foglalkoztam, ekkor megdöbbentem Magyarországtól, azért, mert itten nagyon sok urat láttam, aki ebben a kicsi országban nagyon berendezkedett. Én pedig *nem vagyok ennek az országnak a polgára, hanem Nagy-Magyarországnak.* (Éljenzés és taps.)

Mit láttam? Azt láttam, hogy a nők arca pirosabb, mint kellene és a gyermek arca sápadtabb, mint kellene. Megborzadtam. Elmentem nem az úgynevezett munkásosztályba, hanem a középosztályba, amelyből az állam áll. Külvárosok szobáiban tábornokok özvegyei, állami tisztviselők hervadó, férjhez nem ment leányai, ahol csenevész gyermekeknek pépet adnak. Hogy legyen ebből hátgerinc? A budai korzón, amikor átmentem, csupa kipirosított arcú asszonyt láttam. Ezek nem ledér személyek, ezek ledéreknek szeretnének látszani. Magyarország leányai, inkább a hólyagos himlő legyen az arcotokon, sem mint a ledérség. Hogy fog az az ország rendbejönni, ahol a vénaszszonyok arca piros, rúzsos, a szegény gyermek arca sápadt?!

Krisztus korában sok törvény volt. Krisztus mondotta, hogy az Ó-Testamentumot meg kell érteni. De *csak két törvény van* az egészben: *szeressétek az Urat és az embert.* Az embert szeressétek, nem a katholikust vagy zsidót, hanem az *embert.* És harmadszor mindez nem sok: *szeressétek a gyereket.* Aki ezt teszi, azé lesz a mennyeknek országa.

Én azt állítom, hogy Krisztus nemcsak a túlvilággal törődött, hanem itt a földön akarta a menyországot megalapítani. Nem a menyországban, hanem itt kell először magunkat jól viselnünk. Megmondom mi vezetett erre a laikus, fantasztikus magyarázatra. Jézus azt mondja mindig: gyehenna. Mi a gyehenna? Amikor Jézus a földön járt, ott nem volt csatornázás, másodszor igen forró volt a klíma, nem volt vasút, automobil, traktorok, repülőgépek, ennélfogva a közlekedés állattal történt. Először a tevéről, a szamárról van csak említés, a végén jön elő a ló. A szamarat többre becsülték, mint a lovat. Nem voltak leghátul a szamarak, csak az emberek alacsonyították le, amikor azt mondották, hogy hozzá fognak hasonlítani. Tévedtek. Ott sok állat volt. És semmiféle fertőtlenítő készülék nem volt. Mi történt egy ilyen keleti városban, ahol mindenféle állatvész irtózatos pusztítást okoz, ennélfogva sok a dög. Ezeket rögtön el kell takarítani. Az elhullott állatokat elégették a dögtéren, ez volt a gyehenna. Krisztus nem a túlvilágon, hanem itt, ebben a világban tartja a gyehenna tüzén égőnek annak a lelkét, aki rosszul viseli magát.

625 vallást áttanulmányoztam, minden vallás hirdeti a túlvilágot. Csak kettő tagadja. Konfucius és a rómaiak. A gyermekben nem látták meg a halhatatlanságot. Krisztus is azt mondotta, itt legyünk először jók és nem a túlvilágon fogjuk elintézni az élet üdvét és boldogságát. Tessék először az emberi szivben a menyországot felépíteni, szeretni egymást, jobban mint saját magunkat. A magyar saját magát gyűlöli. Minden országa a világnak, ha a szerencsétlen árulót keresi, külföldit keres. A magyar mindig belföldit kapott, Görgey, Tisza István.

Egy nagyon eszes barátom megfigyelte, hogy minden náció, ha bajban van, a másikat szidja. A német a franciát, a cseh az angolt, csak a magyar szidja mindig saját apjának Krisztusát.

Megint sok törvény van. Királysági, Kormányzósági, de *csak egy törvény van*, asszonyok és férfiak *ne csináljatok olyat, amit nem mertek gyermekeiteknek megmondani.* Gondoljátok meg, mit fog gondolni a gyermek, amikor az anyák és a férfiak elverik a pénzt, a vagyont, eldorbézolnak mindent. A gyermek a ti bírátok. Elárul Jézusnak, azt mondja, nem vagytok méltók a menyországra. Hiába minden, a gyermekben itél Jézus. *Minden gyermekben Jézus szeme tekint felénk!*

Jézust nem kell keresni a levegő égben. Ott víz, pára, köd, jég, csillag van. Van olyan csillag, amelyiknek a fénye 30 évig ér ide. De Krisztus bennünk van. Nem faragott kép. Mindenkiben megvan. De az ember olyan köveket gördít Jézusra, mint amikor elakarták Őt temetni. Az írígység, szeretetlenség, a gyermekkel nem törődés követ. *Egy ember csak annyit ér, amennyire fel tudja emelni a nálánál szegényebbeket.* Ezért a gyermek a ti bírátok, különösen nekünk, magyaroknak. Ha nem vagyok magyar, nem vagyok csak hydrogén atomok keveréke, amely embernek nevezte el magát. Azért érdemes élni, ha lélek van. A lélek hit, de annak magyar hitnek kell lennie, a magyar gyermekbe vetett hitnek. A magyar nemzet nem egy jött-ment náció, ebben különbözünk másoktól. 1000 évesek vagyunk. Akik elfoglaltuk ezt az országot s a hátgerinc a gyermek. Ha gyermek nincs, nincs feltámadás. Nem nyomdafesték és más egyéb, dolgok, hanem az, hogy magyarok vagyunk s magyar anya hozza a gyermeket, a feltámadást. E hit feltámasztja minden emberben a gyermeket s a gyermekben Jézust. Azt mondottam, hogy a jött-ment népektől az különböztet meg bennünket, hogy a magyar nemzet az örökkévalóság jegyében megy elől.

Én már itt állok 1000 év óta Magyarországon, nincs bennem idegen vér, tatár, török és még 1000 évig itt fogok maradni és akkorra minden Trianonból nem marad semmi. Én egy kapocs vagyok régi és új századok között, én nem érzem különbnek magam, mint egy láncszem. Azért vagyunk zordak. *Nem érezzük többnek magunkat, mint az egyetlen Úr akarata végrehajtójának. Csak eszközök vagyunk az Ő kezében!* Tudjuk, hogy ahova az Úr akarja, oda kell mennünk, itt hiábavaló minden rúgódozás. A magyar nemzetet nem az menti meg, hogy hencegünk, hogy egymást ütjük, hanem ha hiszünk az örökkévalóságban. Ezért nem hátra, hanem előre kell néznünk. Meg kell építeni azt a hátgerincrészt, amely a magyar gyermekben van és ezt csak Jézus szeretete által lehet!

Azt jelenti ez, hogy vannak korszakok, amikor egy-egy hátgerincdarab összeroncsolódik. Kis nemzetek ebbe belepusz-

tulnak, mert nem tudják, hogy mártírok által halad előre az ügyük. Mi mártírok vagyunk, de hiába van a mi martírságunk, ha nem tudjuk megérteni, hogy a gyermekben van a mi jövőnk.

A jövő hónapban a közönség elé kerül a darabom, amelyet Kossuthról írtam. Azzal végződik, hogy 77-ben a ceglédi küldöttség megjelenik előtte. Ebben a korszakban is mártírok voltak. Mint Magyarországnak minden hőse az volt. Rákóczi, Széchenyi, Tisza, mind mártírok voltak, de ezek nem hiába haltak meg. A mártírokat az különbözteti meg más embertől, hogy nem véletlenül pusztulnak el, nem villamos balesettől halnak meg, a mártír maga nyitja ki a fekete ajtó kilincsét. Jézus is ilyen mártír. Ő maga kereste fel azt a Getsemáné kertben. Ő meg akart halni, mert ha nem hal meg, ma nincs kereszténység. Mert nagyon sok apostol volt ebben az időben, szinte minden bokorra jutott egy apostol. De nem mertek meghalni, míg Jézus meg akart halni!

Hit nélkül nincs feltámadás és mártírok vére nélkül nincs hit. A hit tükre a keresztyénségnek és mártírságnak, amíg lehajtott fejjel nem fogunk járni, nem találkozunk Jézussal? De akkor találkozunk vele! Jézus az alázatosoknak nyitja meg keblét, nem a gyűlölködőknek. Azért mondottam a multkoriban példakép, hogy igazi keresztyén nem lehet az, aki személyválogató és gyűlölködő. Mert a gyűlölet nem lehet krisztusi. Aki megtisztítja önmagát, elkészíti útját nemzete föltámadásának.

Én azt hittem, hogy az Osztrák-Magyar monarchia mindig fenn fog állni. Ma az entente hiszi ugyanezt, *a térkép már mozog*, a jövendő már készül, csak nekünk ki kell várnunk az időt.

Én háromszor kiáltottam jajt nemzetemnek, kétszer nem hallgattak reám, ma igen. Először huszonöt évvel ezelőtt megmondottam, hogy a magyar középosztály tönkre fog menni, fizetése oly kevés, jön majd egy drágasági hullám és belepusztulunk. Meghallgatták szavamat a nagyszebeni szászok, a magyarok pedig nem hittek nekem és belepusztultak. Másodszor 1921-ben odadobtam magam a rohanó árba, odakiáltottam, ne engedjétek a pénzt elpusztulni! De a magyar önzés nagyobb volt és nem hitt nekem. Legutóbb azt kiáltottam bele a magyar köztudatba, ne keressétek a lengyelek kegyét, keressétek a protestáns nyugati államok jóindulatát. A magyar feltámadást a protestáns angolszász nemzet fogja elhozni, de ez nem megy olyan könnyen. Ne gondoljátok, hogy Rothermere mindent el fog végezni, nekünk kell elvégezni, nekünk kell gyermekeink által elvégezni. És soha, se jó, se rossz időben a magyar gyermek nem feledheti el, hogy mi nem jö t-ment náció vagyunk. *Igy lesz a magyar gyermek a Libánon folyton zöldelő cédrusa, az a hátgerinc, amely hozza nekünk a magyar feltámadást!* (Hosszantartó, zajos éljenzés és taps.)

A régi világosság fényénél.

Ünnepi beszéd, elmondotta: **dr. Raffay Sándor** bányakerületi ev. püspök a ceglédi evangélikus egyház jubileumi istenitiszteletén.

Alapige: János ev. 1., 9—12

Ünneplő keresztyén gyülekezet!

Szeretteim az Úrban!

Négyszáz esztendőnek ködös távolába száll vissza a lelkünk, midőn ez ünnepi órában a rég elmúlt időkről emlékezünk.

Ebből a messze multból már csak homályos emlékek integetnek felénk. Mint esti alkonyatkor az éjjel fátyolába öltözködni készülő természet világa. Egy-egy elmosódó kép, egy-egy halvány hagyomány, egy-egy szűkszavú feljegyzés mindaz, ami a multak, egykor lüktető és színes életéből foszlányként ránkmaradt. Az élet mozgás és cselekvés, a multnak pedig csak kövült emlékei vannak.

Van azonban fénye és vannak tanulságai. Az elcsendesült történések szenvedő és újjongó, rajongó és álmodozó, szánandó és irígylésre méltó hősei már mind elpihentek. Elnémultak a szivek és a harcok. Elaludtak a szenvedélyek és a gyűlölségek, eltűntek a hatalmasok és az elnyomottak, elporladtak a maradandósággal kérkedő kövek.

Csak egy az, ami az eltűnt multakból megmaradt. Az, amit nem mulandóságra, hanem örökkévalóságra teremtett az Isten. Az a fény, az a ragyogó világosság, melynek diadalát ünnepelni az Istennek e szent hajlékában összegyülekeztünk. Az a világosság, melyet 400 esztendővel ezelőtt gyújtott meg itt, e város népe előtt az Isten Szent Lelke. Az evangélium világossága ez, mint igazoló bizonysága a Megváltó ama mondásának: *„Ég és föld elmúlnak, de az én beszédeim soha el nem múlnak."*

És mi a régi világosság fényénél ünnepelünk. Ünnepeljük az örökkévalóságnak azt a szent sugarát, melynek özönében vizsgáljuk a multakból a jövendőkbe ható isteni igazságot.

I.

Cegléd reformálásának ez emlékünnepén a multakba visszatekintve az evangélium fényénél tisztán láthatja mindnyájunk lelke, hogy a reformáció nem újítás volt, hanem egy régi világosság új felvillanása. Amint azt az evangélista mondja: *„Az igazi világosság eljött volt már a világba, amely megvilágosít minden embert. A világban volt, de a világ nem ismerte meg őt. Az övéi közé jött és az övéi nem fogadták be őt.“*

Amit az apostol ezekben a szavakban mond, ugyanazt tartjuk mi is a reformációról. Nem volt az új lángnak gyújtása, hanem csak a régi világosság szétáradása. Nem volt az új egyház alakítása, hanem csak a réginek a visszaállítása. Nem volt az új vallási irányzat, hanem csak a deformált, a kiforgatott krisztusi szellemnek, igazságnak, életnek és felfogásnak az evangélium isteni mértékére való visszaformálása. Még csak a hit javítása se volt, hanem csak a hitnek a régi alakjába való öltöztetése. Nem volt új fa ültetése, hanem csak az ősi fának a fattyúhajtásoktól való megtisztogatása. Nem volt az új kert telepítése, hanem csak a réginek a kigyomlálása.

„Az igazi világosság eljött volt már a világba, de a világ nem ismerte meg őt. Az övéi közé jött és az övéi nem fogadták be őt.“

Csodálatosak is az Isten világkormányzatának útjai és jelenségei. A reformáció kora a szellemi élet megújhodásának, a renaissancenak, Amerika és a könyvnyomtatás feltalálásának a korával esik egybe. Senki sem mondhatja, hogy a szabadszárnyalásra teremtett emberi szellem a teremtés pillanatától kezdve mindig nem élt, ámde a haladásnak és a felvilágosodásnak mozgató és lendítő ereje csak akkor volt, mikor a hivatalos tekintélyek zsarnoki nyűgéből magát kiszabadító emberi szellem az egyéni meggyőződés érvényesítésével újjászülte az emberideált. Amerika is a természet világának megnyugvásától kezdve megvolt, de a gazdasági és tudományos világ tényezőjévé csak akkor lett, mikor élete a világtörténelem életének folyamrendszerébe belekapcsolódott. A betűk beszédes világát is ősidőktől fogva ismerte az emberiség, de csak a könyvnyomtatásnak, mint a betűk gyors és tömeges sokszorosításának feltalálásával kezdődik a gondolatok közlésének történelmet formáló korszaka. Az evangélium, ez az örök isteni világosság is már Krisztus óta megvolt, de a történelmi élet ösvényére igazában csak a reformációban lépett. A világban volt már másfélezer év óta, de a tömjénfüstön nem birt áthatolni. Fénylett is, de a fényét nem igen követték. Az volt a hivatása, hogy megvilágosítson minden embert, de az emberek hamis világosságok fénye után igazodtak. Az övéi, a Krisztus hívei

és megváltottai közé jött, de az övéi, akiket pedig az ő nevére kereszteltek meg és akiket ő váltott meg az örökélet üdvösségére, nem fogadták be őt. Helyét örökmécsesek foglalták el.

A reformáció történelmi hivatása csak az volt, hogy az Isten evangéliumának világosságára irányította rá az emberek szemét. Luther világtörténelmi szelleme pedig olyan, mint a sötétségben irányt kereső hajóskapitányé, aki a messze parton csillogó sok fény között biztos szemmel felismeri a kikötőbe vezető egyetlen igazi világosságot és azzal boldog révbe irányítja a hajót.

Cegléd népe már 400 esztendővel ezelőtt elfogadta vezérlő fényül ezt a világosságot, az evangélium örök világosságát s mi azért ünneplünk, mert a régi világosság fényénél hálára, ünneplésre és követésre méltónak látjuk ezt a multat.

II.

Azóta 400 esztendő pergett le az örökkévalóság nagy homokóráján. Sok minden elmúlt, de az evangélium még ma is az, aminek az Isten rendelte, üdvözítő erő minden hivő számára. A reformációt ez idő alatt sok bántás és még több gáncsoló megítélés érte. A bántásokban azonban nem volt szeretet és nem volt krisztusi lélek, a megítélésben pedig nem volt bölcsesség. A történelem ugyanis maga igazolja az apostol ama megállapítását, hogy: „*Valakik pedig befogadták őt, azoknak hatalmat adott, hogy Isten fiaivá legyenek, azoknak, akik az ő nevében hisznek.*"

Isten világkormányzásában minden úgy függ össze egymással, mint a láncszemek. Egyik esemény a másiknak előfeltétele, vagy következménye. Nem véletlen az, hogy a mohácsi vész után nyomban diadalmassá vált hazánkban a reformáció. Ami a mohácsi vészben a nemzet pusztulását előkészítette, annak a betegségnek az orvosságát adta meg a népek sorsát kormányzó hatalmas Isten a reformációban. Önzés, hiúság, léhaskodás, patvarkodás, tekintélytiprás, hitetlenség, erkölcs lazulása, öntudat veszése, felelőtlenség és ezernyi más nemzetölő gyarlóság töltötte el akkor a mohácsi veszedelem elé sodródott Magyarország népének a lelkét. Erkölcsi erők nélkül pedig sem egyesek, sem nemzetek fönn nem maradhatnak. Erkölcsi felelősség léhaságokat ellensúlyozó ereje nélkül nem lehet a jelennek diadala és nincs a jövendőnek reménysége. Ezért kellett a mohácsi bukásnak bekövetkeznie. És hogy ez a nemzet akkor véglegesen el nem pusztult, azt elsősorban a reformációnak köszönheti.

Akik ugyanis az evangéliumot befogadták, azoknak olyan hatalmat adott benne az Isten Szent Lelke, hogy Isten fiaivá legyenek.

Isten fiaivá, akik azért élnek, hogy az Isten által nekik adott küldetést becsületes hűséggel elvégezzék.

Isten fiaivá, akik nem közvetítés fonalaival, hanem a lelki közvetlenség benső szálaival vannak összekötve az ő Istenükkel.

Isten fiaivá, akik nem önző, hanem Isten akarata szerint való igaz életet élnek.

Isten fiaivá, akik nem egyszerűen megélni akarnak, hanem emelkedett célok szolgálatába állítják egész életüket.

Isten fiaivá, akik nemes és tiszta élet erejével áldozataival munkálják a közjót.

Isten fiaivá, akik a maguk tulajdon boldogságát is alá tudják rendelni, sőt ha kell, fel is tudják áldozni a nemzet és a haza boldogságáért.

Isten fiaivá, akiket a Krisztus evangéliumának igéi által új emberekké alakít az Isten Szent Lelke.

Isten fiaivá, akikben nagyobb az önmegtagadás, erősebb a hit, tisztultabb az érzés, melegebb a szeretet, acélosabb a megállás, bölcsebb a céltűzés, áradozóbb a jóság, szilárdabb az erkölcs, teljesebb a felelősség.

Isten fiaivá, akik az egyetlen igaz istenfiú, a Jézus Krisztus példájára az áldozatos élet ösvényeit járják és a tulajdon szívük megszaggatásával is kikényszerítik a jobb jövendők gazdagabb aratását.

Mi most ez ünnepi óra emlékezése folytán 400 esztendő távlatából a történelmi igazság felismerésének magaslatairól állapítjuk meg a régi világosság fényénél azt a jelent és jövendőt irányító éllettörvényt, hogy akik az evangéliumot befogadják, azoknak hatalmat ád az, hogy Isten fiaivá legyenek.

Megállapítjuk, hogy ha az evangélium a reformációban ebbe a nemzetbe nem olt be új erkölcsi erőket, akkor ez az ország ma már csak puszta történelmi emlék volna, melyről legföllebb, ha tudósok tudnának.

Megállapítjuk, hogy a mai szomorú világunkban is elvettetésünk és megtiportatásunk ez erőt sorvasztó idején, ha a Krisztus evangéliuma új erkölcsi erőkkel nem tudja megtelíteni a mai nemzedéket, úgy minden erőlködésünk dacára is el fogunk pusztulni.

Megállapítjuk, hogy ha ebben a hazában és ebben a nemzetben az evangélium isteni világossága valaha is kialszik, nincs többé hatalom ezen a világon, amely életét meg tudná menteni, mert az evangélium megtartó erő, Istennek ereje, minden igaz hívőnek és minden népnek és nemzetnek örökéletére.

A jubiláris ünneplés e kegyeletes órájának azonban áldásának is kell lennie. Ez az áldás pedig nem lehet más, mint megerősödés a reformáció szent örökségének, az evangéliumnak hűséges szeretetében. A jelennek sok nagy bánatát, a nemzet

feltámadásának sóvárogva várt reménységét örömmé és valósággá csak azokban változtatja az Isten, akik az evangéliumban adott világosságot befogadják, az evangéliumban adott megtartó erőket megismerik és befogadják, akik hisznek Isten megtartó hatalmában és ennek a hatalomnak kész eszközeivé magasztosulnak. A mi jubiláris ünneplésünk igazi áldása az lesz, ha a régi világosság fényénél fölismerjük az Istennek az evangéliumban adott megtartó kegyelmét és szent fogadást teszünk, hogy ezt a legdrágább mennyei ajándékot nemcsak megőrizzük a rajongó szív teljes hűségével, hanem diadalmas erőforrásul utódainkra is csorbítatlanul átörökítjük.

Ez ünnepi fogadalom megtartására áldjon meg és segítsen meg bennünket az Úr! Amen.

Az evangelikus templom.

ORSZÁGOS
EVANGÉLIKUS
KÖNYVTÁR

A Krisztusra épített világ.

Ünnepi beszéd, elmondotta: **dr. Ravasz László** dunamelléki ref. püspök, a ceglédi ref. egyház jubileumi istenitiszteletén.

Alapige: I. Kor. 3. 5—13.

Kedves Atyámfiai!

Minden ünnepnek van egy alapgondolata. Csak az ünnepel igazán, aki megtalálja, megérzi és nem felejti el ezt az alapgondolatot. Az ünnepeknél nem a külsőségek a fontosak: hányan voltak, kik voltak, milyen szépen volt felékesítve az ünneplésnek a helye. Az alapgondolat a fontos, mert ezekben érkezik le hozzánk Istennek egy-egy nagy áldása, egy darab kenyér, egy marék manna, egy nagy segítés, egy gálya, amelyik magára vesz minket és visz boldog partok felé.

Ennek a komoly ünnepnek, amelyet ez a melegszivű és a templomot színültig betöltő gyülekezet ül, ez az alapgondolata, amelyet mindannyiunknak meg kell jegyeznünk: *Krisztus a fundamentum!*

Krisztus a fundamentum, rá van építve a világ. Ebben a világban azért van szépség, azért van rend, azért van erő és dicsőség, mert az alapeszméje Krisztus. Ha valaha ebből a világból kivenné valaki Krisztust: az egész kaosszá válna, lidércnyomássá, sötét álommá. A Krisztusnélküli világnézetek ezért gyötrelmesek, ezért elnyelők, vagy pedig a kaoszba visszataszítók. Krisztus a fundamentuma az életnek. Tudd meg, hogy a te életedben csak az érték, csak az szépség, csak az áldás, csak az dicsőség, csak az érdemes arra, hogy élj, ami Krisztusban van. Amelyik ember Krisztussal ellenkezik, vagy Krisztuson kívülvaló, azt hiába aranyozza be a festészet, hiába vonja be füstfellegével a költészet, hiába ragyogja be önimádatának fénye; gyász, halál, pusztulás, értelmetlenség az egész!

Testvéreim, ezért kell nekünk ma, a mai napon szivünkbe vésnünk, a tenyerünkre felírnunk, odahaza öreg bibliánkba bejegyezni, gyermekeinknek továbbkiáltani és soha el nem felejteni, hogy *Krisztus a fundamentum.* Világosan látszik ez ennek az ünneplő gyülekezetnek négyszázados életében, ebben

a négyszázados életben, amelyik élő darabja az egész magyar reformációnak, amelyik szintén egy igen becses, értékes darabja az egyetemes lelki megújhodásnak, amely ezelőtt 400 esztendővel támadt és Krisztus ügyét megmentette.

Testvéreim, sok könyvet írtak már arról Magyarországon, hogy miért terjedt el a reformáció és sok könyvet fognak még erről írni. Nagyon meglepő megoldásokat fognak ezekben a könyvekben írni az emberek. Egy bizonyos: a reformáció azért terjedt el Magyarországon, mert ide Krisztust hozott, mert a szomjas embereknek, elhagyatott embereknek, bűnös embereknek, váltságraszorult embereknek Krisztust nyújtotta. Vallások és divatok, tömeglélektani hóbortok kerülnek a világtörténelemnek minden válságos idejében nemzedékeken, országokon és világrészeken. A reformáció azonban mélyen átalakította az egész történelmet, mélyen átalakította a népek lelkét, mélyen átalakította egész kultúrájukat, mert Krisztust hozta, mert a népeket, a nemzeteket Krisztushoz tudta közelvezetni.

Az, hogy Cegléd népe ezelőtt 400 esztendővel a reformációnak híve lett, azt bizonyítja, hogy Cegléd népe, atyák és anyák, ezelőtt 400 évvel sóvárogva és mindent kockáztatva belefogóztak az egyedüli Igazságba, Örökkévalóba, a Jézus Krisztusba és amikor megtalálták, megállottak mellette. De nyilvánvalóan láthatjuk Testvéreim ebben azt is, hogy a reformáció egyházai, a ceglédi egyházközség és vele minden protestáns egyház ezen a földön azért maradt meg 400 esztendő vihara között, kísértései és szenvedései között, mert *Krisztusról tudott bizonyságot tenni. Krisztus tartotta meg!*

Nagyon sokszor voltunk úgy, hogy azt hittük, örökre megszűnik a mi anyaszentegyházunk ezen a földön. Csak itt, ezen a földön, amelyik évszázadokon keresztül olyan volt, mint egy ezüst tálca, amelynek fenekére minden vér összegyűlt, amelyik olyan volt, mint valami nagy véres palatábla, amelyre egy őrült gyermek, a történelem ír új meg új fejezeteket és töröli le onnan. Ahol végigságuldott a keletről jövő, lángban, vérben előrerohanó, pusztító török és tatár expedícióknak vér- és lángnyelve és eltörölt minden tanyát, felégetett minden községet, úgy, hogy ma már nyomukat is alig lehet találni. Testvéreim, ez a tény, hogy ujra meg ujra pusztulás és szenvedés után visszajöttek a hívek, legelőször templomukat tatarozták ki, legelőször a zsoltárének zendült fel, éhesen és rongyosan ujra kezdenek és ujra építenek, *ez a Krisztus lelke, ez a Krisztus érdeme, ez a Krisztus diadala!*

Arany mondja egyik költeményében: mi kényszeríti a fecskét, hogy ujrakezdje építeni késő nyárban leromlott fészkét. A természetnek valami konok daca, a lélek ős ösztöne: ha késve, ha csonkán, ha senkinek, de megépíti. Ez a magyar

ORSZÁGOS EVANGÉLIKUS KÖNYVTÁR

reformátusság története, különösen a Nagyalföldön alakult magyar ref. anyaszentegyház története. Annyiszor megverve, annyiszor megpróbálva, annyiszor megcsúfolva, annyi kísértésnek, fenyegetésnek és csábításnak kitéve támadnak és megmaradnak ezek a gyülekezetek, mert Krisztusra épültek, mert bennük a lélek Krisztust találta meg és Krisztus mártírt nevelt. *A Krisztus törvénye az önfeláldozás törvénye.*

Azért mondom ezt is továbbmenve, hogy a magyar ref. egyháznak, benne ennek az ünneplő ceglédi egyháznak a történelemben megállapított érdeme az, hogy a magyar fajtának, a magyar népnek Krisztust adott, Krisztushoz juttatta hozzá és Krisztus óriási dicsőségéből új szépségeket, új igazságokat ébresztett fel a szivekben a földön. Ennek az egyháznak érdeme az, hogy a magyar fajnak jellemébe belenevelt valamit a Krisztus boldogságából, belenevelt valamit a krisztusi demokráciából, belenevelt valamit a krisztusi hatalomból, belenevelt valamit a krisztusi erőből és bátorságból, belenevelt valami krisztusi individualitást, szép szabadon kifejlett, gyönyörű egyéniségeket.

A kálvinizmusnak, a protestantizmusnak csodálatos egyéniségnevelő ereje éppen ezekben a gyülekezetekben, éppen a magyar fajtában látszik meg legszebben. Szociológiát, társadalmi összetartozást, konzervatívizmust nevelt más egyház is ebben a népben, de fejlődést, szabadságot, az emberi méltóság örök jogát, egyéniséget, az eleve elrendelés súlyát és bizonyosságát a magyar fajtába a református egyház a protestantizmuson keresztül nevelte, Krisztus így érkezett bele a magyar nép lelkébe; *Krisztus a fundamentum!*

Testvéreim, ez azt is jelenti, hogy nyilvánvaló előttünk a veszedelem, amely érheti ezt a gyülekezetet, a magyar ref. egyházat. Jegyezzétek meg, hogy én a magyar ref. egyházat semmiféle földi hatalomtól a világon nem féltem. Nem féltem a nagy gyülekezeteket, ahol tízezrével vannak, de nem féltem azokat a kis gyülekezeteket sem, ahol ketten-hárman gyűlnek össze az én Atyámnak a nevében. Én a magyar ref. egyházat egyetlen veszedelemtől féltem, ezért sír a lelkem, ezért dobog bennem Jeremiás próféta fájdalma, ettől akarnám megvédeni. *Ez az egyetlen veszedelem az, hogy eltér egyetlen fundamentumától, a Krisztustól,* megszegényedik az ő erőiben, Krisztusáról feledkezik meg és *akkor Krisztus megfeledkezik őróla!* Akkor nem fog segíteni rajtunk semmi, más fundamentumot senki sem tesz, Krisztust senki sem pótolhatja közöttünk és mibennünk. Hiábavalóvá lesz négyszázados érdemeinknek emlegetése, hiába ütjük a pápistát és a zsidót, ha megfeledkezünk egyetlen Urunkról, örök főpapunkról, népünk fundamentumáról, Krisztus Urunkról. Ha megfogyatkozik bennünk a hozzá való szeretet, ha nem fogjuk ismerni úgy, mint életünk Királyát és paran-

csolóját, ha nem vágyunk arra, hogy vele társalkodjunk, ha igéjével nem tápláljuk lelkünk, ha testével, kiontott vérével lelkünket örökéletre nem tápláljuk, ha a szeretetet nem öltözzük fel, ha áldozatában nem kívánunk dicsekedni, ha seregében részt nem veszünk, ha királysága alá oda nem adjuk magunk, ha beülünk a csúfolóknak székébe, ha Őt odaadjuk vagyonért, odaadjuk előmenetelért, a húsnak, a testnek, a vérnek tanácsa hangosabb lesz, mint az Ő igaz beszéde, akkor elveszett a fundamentum és akkor végünk van, megégettetünk.

Testvéreim, egy nagy német költő azt mondotta, hogy a *világtörténelem világítélet.* A századok, amint jönnek és mennek, próbára tesznek egy népet, próbára tesznek minden népet és minden nemzetet. Kiverik, kimossák, kipusztítják belőle mindazt, ami pozdorja, ami értéktelen, ami szenny, ami nem örökkévaló. Megtartják, kicsiszolják, feltündököltetik mindazt, ami a magyar történelemben, a magyar nemzetnek vagy népnek lelkében arany, ezüst, drágakő. Így mos szakadatlanul bennünket a történelem, az idők óceánja, így mosta az áldozatos magyar reformátusságnak gyülekezeteit, a ceglédit, kőrösit, kecskemétit, debrecenit el egészen a legkisebbig, az egész magyar reformátusságot. Ami arany, ami ezüst, ami drágakő benne, az megmarad, az nem vész el, ami pozdorja, kihull és odalesz.

Azért ez az ünnepély alkalom arra, hogy Krisztus felénk fordulva, rátündökölve szivünkre, megkérdezze tőlünk: enyém vagy-e életre és halálra, az én hű református magyar keresztyénem és magyar emberem vagy te életre és halálra? Elsuhan az öregek mellett, akik gondolnak már az utolsó útra és kérdezi halkan: tudod-e, hogy életednek és halálodnak egyetlen egy nyeresége, minden vigasztalása én vagyok? Elsuhan a középrendűek mellett és azt mondja: tudom te dolgaidat, hatalmadat és küzdelmeidet, tudod-e hogy nálam nélkül ennek a világnak minden kincse és dicsősége semmit sem érne? Tudod-e, hogy anyaszentegyházad az én anyaszentegyházam, az emberek élete örök hitvallás, rólam szóló bizonyságtétel, óh élsz-e vele?! Élj velem úgy, mint én a te anyaszen'egyházadban, hol ujra és ujra megdicsőülök. Odamegy a gyermekek közé, elvegyül közöttük. Akinek értelme még nem világos, fejére teszi áldó kezét, akinek öntudata ébred, annak szemébe néz és kérdi: tudod-e, hogy te az én kis katonám vagy. Tudod-e, hogy én számítok reád, seregemben megvan számodra a hely? Tudod-e, hogy *én a győzelem hadvezére vagyok; gyere velem, építsük meg a sugaras, boldog, tündöklő jövendőt!*

De Testvéreim, nemcsak a ceglédi református egyház történelmében és a magyar református egyház történelmében, hanem minden egyes egyházi szolgának az életében is nyilván-

való a mai napnak ez a nagy igazsága, hogy Krisztus a fundamentum. Testvéreim, miért kell egy embert szeretni, mi egy embernek az értéke? Az, hogy minden emberben az Isten képe ottvan. Az Isten képe, ez a drága, ez a becses az emberben. *Az Isten képe pedig Krisztus képe.* Az emberekben csak azt lehet szeretni, csak azt szabad szeretni. Az emberekben minden egyéb vonás ellenséggé kell, hogy legyen és Krisztus képét kell felszabadítani. Minden egyházi szolgának emberi méltósága, szeretetreméltósága, értéke a Krisztus képében van. Annyiban becses, amennyiben ennek a Királynak a követe, annyi tisztesség, annyi méltóság jár neki, amennyiben példát mutat ebből a Királyból, ebből a Krisztusból maga.

Az egyházi szolgák közül az igehirdetőnek kivált akkor nagy a méltósága és hatalma ebben az egész világban, ha életének Krisztus a fundamentuma, mert ő a Krisztus igéjét szólja. Megmondatott, Krisztus maga mondotta meg, hogy ég és föld elmúlnak, de az Ő beszédének egyetlen jottája sem. Tudjuk, hogy Isten igéje úgy, amint előttünk van, erő és igazság és az örökkévalóságban sem fogunk mást keresni, egyebet hallani. Amit Krisztus igéjében találunk, az érvényes idelent és odafent. Az egyházi szolgálat óriási hatalma abban rejlik, hogy tisztán és elegyítetlenül szólja Krisztus igéjét. Ami ajkán megcsendül, az nem emberi bölcsesség, az nem testnek és vérnek tanácsa, az nem privát vélemény, hanem Isten igéjét szólja és Isten tekintélyével és súlyával beszél mindig, amíg Isten igéjét szólja. Ha pedig eltér Isten igéjétől, maga vagy mások bölcsességét árulja Isten igéjének cégére alatt, akkor árulást követett el Ura és Királya ellen és akkor gonoszabb szolga, mintha aranypénzeket hamisítana, gonoszabb szolga, mintha hitvány érccel akarna aranypénz helyett fizetni.

De Testvéreim, a Krisztusban való fundamentum nevében való szólás miatt van a pásztor és tanító életének a nagy alázatossága, a nagy egyszerűsége. Igazi pásztor, igazi lelki tanító sohasem beszél arról, hogy ezt én csináltam, hogy ez az én érdemem, ez tőlem telt ki, ez általam ment végbe. Az igazi pásztorok úgy beszélnek, mint *Pál: én plántáltam, a másik öntözött, ez mindegy: az előmenetelt Isten adja.* Hol van az a balgatag eszköz, amelyik felágaskodik és azt mondja: én vittem véghez a mester művét. És a művész nem eldobná azt a vésőt, amelyik azzal hívalkodna, hogy ő alkotta meg Michel Angelo szobrait? Oh, ha a vésőt egy kontár ragadja meg, általa és vele semmi sem lesz. A Művész kezében vagy te érték, a Művész kezében vagy te csoda. Ha Isten épít, ha Isten áld, ha Isten nemzeteket megtart, azt mindig emberek által cselekszi, ahhoz mindig kiválaszt egyeseket, akiket elhív és felmagasztal arra, hogy eszközei legyenek Istennek. De ebből

az következik, hogy minden igazi eszköz alázatos. Akiken keresztül Isten dolgozik, azok szerények, csak azok hívalkodnak, akiken keresztül nem dolgozik Isten, mert ezek ki akarták pótolni a maguk dicsőségével azt, ami hiányzott Isten dicsőségéből. És végül, Testvéreim, a Krisztuson való fundáltatottság a pásztorra nézve a győzelem bizonyos öntudatát jelenti.

Fiatalon jövünk egy-egy gyülekezetbe. Új kezdések, akarások, küzdelmek egy szempillantás alatt mind elrepülnek, hiszen szinte csak tegnap volt az a kedves alkalom is, aminek 40, illetve 50 esztendős fordulóját üljük itt. Ha visszatekintünk egy egész hosszú életre, lehetetlen a felemelkedéseket és visszaeséseket, akarásokat és csalódásokat nem látni. Ha önmagunkban volnánk, reménytelenek, tanácstalanok, vagy bizalmatlanok lennénk. Csak az igazi lelkipásztor, a hivő lélek, a bízó lélek tudja, hogy *Isten az, aki a munkában megtart.*

Jönnek nemzedékek és Isten kezébe veszi, alkalmazza őket, él velük és azután egy emberöltő mulva félreteszi és megáldja őket. De a munka nem marad feledve, Isten dolgozik tovább és Isten győz! Istennek az a legjellemzőbb vonása, hogy szakadatlanul küzd, de szakadatlanul győz. Azért minden hű szolga érzi Isten különös kezének áldását. Aki eszközül érezte magát az Ő kezében, boldogan tekint a jövendőre, látják dicsőségében, amikor az ő Királyuk az ő népük előtt győz.

Ma még csak azt mondom, Testvéreim, akiket Isten ilyen szolgálatra kiválaszt, akiket Isten beállít a munkába ilyen eszközökül, azok lesznek a legnagyobb jóltevői mindnyájunknak. Ha magunkbaszállunk, meg kell vallanunk, hogy mindannyian tartozunk nekik, általuk Isten áldása érkezik hozzánk. Ezeket az áldásokat nem érdemeltük meg, ezeket ingyen kaptuk, ezeket egy hű lélek közvetítette nekünk és a szivünk mélyén lelkünk nemes hálaadásra buzdul és megáldja a kedves szerényeket, akiken keresztül Istennek áldása hozzánk jutott.

Megköszönjük Istennek, hogy adta, hálát adunk néki, hogy bennük gazdagon ajándékozott meg minket. Magunkba szállva megbánjuk mindazt, amit ellenük vétettünk, ellenük szóltunk és felhasználjuk az időt arra, hogy egy forró könnycseppel, egy meleg kézszorítással, egy imádsággal kifejezzük iránt uk azt, hogy szeretjük őket, hogy hálásak vagyunk nékik, hogy nevüket imádságba foglaljuk. Meg kell tenni velük azt a legnagyobbat, amit embertársainkkal tehetünk, hogy *imádkozzunk érettük.*

Ebben az imádságban lelkünk újra összeolvad, gondolataink megcsókolják egymást, érzéseink egymásra mosolyognak, felismerem a másik szemében a testvért és egy lelki szövetség áll előttünk, amelyikben tartja egyik a másikat és Isten áldása egyikről a másikra száll. Akkor ez a szolga is, akit a gyülekezet

így szeret, akit a gyülekezet így köszönt, akit a gyülekezet így ölel sok könnyes magvetésen, harc és küzködés között és után, Isten iránt mély hálát érez. Meghajtja magát, megalázza magát Isten előtt és köszöni mindazt a jót, amit Isten adott neki. Annyi csapás és fájdalom ér mindannyiunkat. . Az ilyen napokat Isten ajándékul szerezte arra, hogy érezzük meg, hogy mégis milyen jó, hogy érezzük meg, milyen nagy dolog hozzátartozni, benne bízni. Érezzük meg, milyen nagy dolog benne vetni bizalmunkat, érezzük meg és sohase felejtsük el: *Krisztus a fundamentum nemzetünkben, életünkben, nemzetünk jövendőjében, örök reménységünk*ben. Ámen.

A díszközgyűlés.

Írta: **Hegyi Sándor** hitoktató lelkész.

A mult ereje és emléke fogta körül a feldíszített, impozáns református templomot és azt az emberáradatot, amely 1927. szeptember 18.-án buzgó áhítattal gyűlt össze a jubileumi ünnepségre. Zúgó harangok büszke tornya alatt magyarruhás leányok sorfala és *Cseh Julia* tanítónő kedves köszöntő beszéde és csokra várta az ünnepi istentisztelet szolgáját: *dr. Ravasz László* püspököt és a kíséretében érkező képviselőit egyházi és különböző világi testületeknek. Az érkező püspök mögött ott volt az egyház lelkipásztora, *Takács József*, kit *Kiss Margitka* köszöntött, azonkívül az egyházmegye és a kerület előljárósága. Ekkorra elfoglalták már a helyeiket a templomban a város tisztviselői, köz- és társadalmi életének vezetői és szép számmal a különböző felekezetek tagjai. A tömött padsoroktól feketéllő templombar eleven orgonaként zúgtak a *Szent Isten noha Néked*, a *Jövel Szentlélek Úristen* hangjai és halk ünnepélyességgel megszólalt az Ige: *„Mert más fundamentumot senki sem vethet"*, melynek az imádságokkal együtt ékes keretet adott a *Református Egyházi Énekkar* éneke és a *„Tebenned bíztunk eleitől fogva"* őserejű, hatalmas dallama.

Az istentisztelet áhítata a díszközgyűlés iránti feszült várakozásba ment át. E szent csendességben mindenki előtt valószínűnek látszott, hogy olyan eseményeknek lesz itt a tanúja, amelyek a jövőt formálják, mert a keresztyénség egységét tartják szem előtt s a kölcsönös megértés jegyében igyekeznek szolgálni Isten dicsőségét s a hívek üdvösségét.

Az ág. evangélikus templomban lefolyt istentisztelet végeztével a református templomban tartandó közös protestáns gyűlésre megérkeztek *dr. Raffay Sándor* ev. püspök és *Törteli Lajos* ev. lelkész a helybeli presbitérium élén. Az evangélikus hívek kíséretében érkező kedves vendégeket a templom feljáratánál a református presbitérium küldöttsége s *Bognár Rózsika* hittanhallgató üdvözlő beszéddel és virággal fogadta s ez ünnepélyes fogadtatás és bevonulás után elfoglalták a templomban

kijelölt helyeiket az ág. h. evang. testvérek. Az óriás templom zsúfolásig telve marad ekkor is.

A templom hátsó ajtaja le van zárva s előtte nagy dobogón helyezkednek el a díszközgyűlés elnöksége és illusztris vendégei. Az elnöki asztal dobogóján ülnek: Raffay Sándor és Ravasz László püspökök, Takács József és Törteli Lajos lelkészek, dr. Gombos Lajos és dr. Dobos Sándor főgondnokok, Dávid József és Kiszely János jegyzők.

Mindenki érzi, hogy a következő percek eseményei későbbi történelemírók adatai lesznek. Mindenki várja, hogy új lap kezdetét írják a ceglédi protestáns egyházak történetében.

A szokatlan és rendkívüli közgyűlés megnyitása előtt Luther lelkét idézi a *Református Tanítói Énekkar.* Az *„Erős várunk nekünk az Isten"* előadása nyilvánvalóvá teszi, hogy egy a cél, mely felé haladunk s hogy „Az Isten a mi reménységünk!"

Érces, messzezengő hangon megszólal most egy ebben a templomban sokszor látott ősz pap: *Takács József* lelkész, kormányfőtanácsos és a díszgyűlést a következő beszéddel nyitja meg:

Mélyentisztelt Közgyűlés! Szeretett Testvéreim!

Hálát adok Istennek, hogy ezen a mai ünnepen engem rendelt ki arra, hogy Cegléd reformációja 400 éves évforduló napján ezt a díszközgyűlést megnyithassam. A lelkipásztorok hosszú sora ment el az örökkévalóságba az élők útján és éppen engem szemelt ki az Örök Gondviselés, engem, a vén lelkipásztort, hogy a 400 éves évfordulón itt ünnepeljek és megnyissam ezt a gyűlést, amely az ágostai evangélikus testvéreinkkel közös gyűlésünk lesz. Testvéreinkkel — mondom, — mert mi nyiltan vallást teszünk arról ezen a mai napon, hogy testvérek vagyunk. Testvérek között külsőleg lehetnek különbségek, de közöttünk belsőleg nincs, mert egy lélek uralkodik bennünk. Sőt továbbmegyek, Mélyentisztelt Közgyűlés, a keresztyénség története a Krisztus keresztjénél kezdődik. Arról a keresztről alácsurgó vér mutatja az utat, amelyen nékünk haladnunk kell. Ez az út elágazhatik, többfelé mehet, de mégis egy célra kell néki érni utóljára is, mert megvan írva, az írás pedig nem hazug, az örök Írás az Istentől ihletett emberek írása, — megvan benne írva, hogy végre „legyen egy akol, egy pásztor!" De ma még erre nem gondolunk, de azért mi magyarok — nemcsak a két protestáns egyház tagjai, — hanem a többi keresztyén egyház tagjaival szemben is testvéreknek érezzük magunkat.

És hogyha vannak talán ebben a földi életben olyan események, olyan dolgok, amelyek eltávolítják az egyes embereket egymástól, de a Krisztustól el nem távozott egyházak

nem távozhatnak el egymástól. Azt mondom: Krisztus vére mutatja meg az útat, amelyen haladni kell. Ez az út a megváltás útja. Hozzátartozik — s ez nekünk magyaroknak nagy igéret: Krisztus vére mellett egy csepp könnye is. Az a könny is utat mutat a magyar keresztyéneknek. Kérlek benneteket, álljunk oda a mai napon a Krisztus mellé, hadd cseppenjen abból a könnyből egy csepp a mi szivünkbe is. Hazájáért ejtett könnyet egykor a Krisztus. Hazánkat siratjuk mi is és én úgy érzem, hogy ez a krisztusi könny megszenteli a mi könnyünket, gyógyítja a mi sebünket és ez segít bennünket a feltámadásra! Azért ebben a gyülekezetben, itt ezen a nevezetes napon én hitvallást teszek és hiszem, hogy ti is velem együtt:

Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök Igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában!
Ámen.

Az ünneplő közönség felekezeti különbség nélkül lélekben együtt mondotta el a mai idők hitvallását.

Ezután *Takács József* a közgyűlést megnyitotta, a jegyzőkönyv vezetésére felkérve *Kiszely János* ev. igazgatótanító, *Dávid József* református egyházi jegyző, a jegyzőkönyv hitelesítésére pedig *Patz Béla* ev. gondnok és *Ozsgyáni József* ref. presbiter urakat, majd felolvasta a következő deklarációt:

SZÓZAT

minden ker. közösséghez Cegléd reformálásának 400-ik évfordulóján.

Kezdetben vala az Ige s az Ige Istennél vala! Minden Ő általa lett, s nála nélkül semmi sem lett, ami lett. (Ján. I., 1—3.)

Ekképen tanítja a szeretet Apostola az embert vallása megdönthetetlen fundamentumának isteni eredetére s a földi és mennyei dolgok helyes ismeretére! Ezen az úton vezeti az égből leszállott Kegyelem az ember égi származásának tudatára s ekként kívánja az odavaló visszatérés boldog reménységét az isteni Kijelentés beleplántálni ebbe a világba.

Az isteni ihlet alapján létrejött Szentkönyv az a kiapadhatatlan forrás, melyből irányítást, megtérést, mennyei üdvöt, örök boldogságot meríthet a halál előtti és utáni élet tudására szomjúhozó lélek. Épen azért, ennek a tanításnak helyes értelmezésén fordul meg a világ békéje s az emberek boldogsága.

Egyedül Krisztus drága vérével megpecsételt örök igazságok birtokában szerezheti meg a bűnbeesett ember azt az isteni vezérsugárt, melynek fényénél és melegénél legbizton-

ságosabban töltheti be földi hivatását és szentelheti meg egész életét. Ennek a fénynek keresése és megtartása a leghatalmasabb küzdelem képét tárja elénk az időben, s az emberiség legnagyobb korszakai épen azok, midőn az emberi lélek az Atyával való kapcsolatának boldogító közösségében örök üdvösségét igyekszik biztosítani. S ha az emberek többsége úgy érzi, hogy ez a boldogító közösség megszakadt, annak újabb helyreállításán ösztönszerűleg munkálkodni kezd s megnyugvást csak akkor talál, ha a hit dolgainak helyes értelmezése alapján lelkébe a biztató reménység újból beköltözött.

Mikor pedig az idő teljességében nemzetünk életében is megjelent a szükségesség mintegy négyszáz évvel ezelőtt ennek a legelső és pótolhatatlan forrásnak közvetlen megismerésére, megmozdultak az élet vizére kívánkozó lelkek s magukhoz ölelték az isteni Kijelentést, még pedig előbb Luther szavára, később Kálvin ösztönzésére „hit által" — „ingyen kegyelemből". Magukhoz ölelték és birtokba vették Cegléden immár 400 esztendeje és azóta nemzedékről nemzedékre őrzik e drága kincset s hálával eltelve származtatják azt tovább utódaiknak.

A láthatatlan Anyaszentegyház tagjainak száma azóta megnövekedett, serege mindjobban benépesítette az országokat, úgyhogy a bibliát olvasó és zsoltárokat éneklő hívek hitének és tudásának ereje gazdagabbá tette az egész emberiséget és ezzel egy új renaissance köszöntött be ebbe a munkás világba. A belső ember lelki szükségleteinek: a szabadság és haladás gondolatának fokozottabb felkarolása, az anyanyelvnek teljes jogaiba való iktatása, a munkanapok számának megszaporí'ása, a nők társadalmi helyzetének újszerű felfogása és egy új női ideál megteremtése, a családi élet bensőségének szolgálata, az ember felelősségtudatának felébresztése és megszentelése, a tapasztalásnak a szervezésben és vezetésben való intézményes felhasználása, az egyéniségnek teljesebb érvényrejuttatása, a köz- és magánéletben az önkormányzat ereje és fegyelme, idegenek által nem korlátozható nemzeti szuverénitás gondolatának erőteljes megragadása jellemzik röviden ezt az új korszakot. A protestantizmusban megnyilvánuló egyetemes papság elve megnövelte a kezdeményező erőt, az életnek hivatásként való felfogása fokozta az emberi méltóság öntudatát és megbecsülését, a szabad kutatás lehetősége ösztönözte az emberiség fáklyahordozóit a tudás határainak újabb meg újabb tágítására. Embertársainkban önmagunknak szemlélése, szóval és tettel való megsegítésüknek krisztusi kötelessége, a végzett szolgálat személytelensége pedig elősegíteni és biztosítani igyekezett a helyes társadalmi békét.

Mi magyar protestánsok — magunk mutogatása nélkül — önérzettel tekinthetünk vissza a történelemre, amely bizonyságot tesz afelől, hogy hogyan küzdöttünk, véreztünk tiszta szent eszmékért, hogyan állottunk meg, megtépve és üldöztetve is rendületlenül az idők folyásában. Törvényhozó és békeszerző fejedelmeink és államférfiaink biztosítói voltak a magyar nemzet alkotmányos élete s szabadsága tiszteletben tartásának. Költőink, iróink és tudósaink előbbrevitték, elmélyítették s új vonásokkal gyarapították a magyar irodalmi és kulturális életet. Isten országát építő templomaink és iskoláink ledönthetetlen várai voltak s ma is azok annak az ég felé törő szellemnek, melynek célja és feladata kivívni és megtartani a szabadságot az egész osztatlan nemzet számára. *„Nem erővel, nem hatalommal, hanem az Istenség lelkével!"* Ez az oka, hogy most is virágzó, élőfa a protestantizmus, Cegléden csakúgy, mint másutt, mert gyökerei a Szentkönyvből nyerik a tápláló erőt s — annak *beszédei soha el nem múlnak!*

Az idők folyamán sok zaklatáson és megpróbáltatáson ment át ez a bibliára épített egyház, de ezek a támadások mind hajótörést szenvedtek az Úr akaratán. S midőn mai nehéz napjaiban ez a küzdelem megsokasodott és megnehezedett, mert a hitetlenség és rosszakarat új erőre kapott, ismét visszafordul a multak tanulságaihoz, az elődök hitéhez, az ős ker. egyházak hitvalló szelleméhez, hogy abból új erőt merítve szent elhatározásokra buzduljon a körülötte megoldásra váró új feladatok elvégezésére.

A magyar törvények évszázadok óta biztosítják a protestánsok szabad vallásgyakorlását. S régebben szokás volt itt a protestantizmus szabadságát és jogállását a magyar nemzet alkotmányos élete kiegészítő részének tekinteni, melynek *sértetlen megtartása* egy előkelő katholikus főúrnak*, a Magyar Tudományos Akadémia egykori elnökének emlékezetes szavai szerint — *az egész nemzet becsületében álló dolog.* E feledhetetlen nyilatkozat azt mutatja, hogy a letünt századok tanulságai rávezették a nemzet legjobbjait arra, hogy a vallási türelmességnek szívükben ilyen messze világító oltárt emeljenek, hogy a nemzet minden ereje létéért s annak biztonságáért vívott küzdelmére legyen fordítható. Ez a mult legyen a jelennek példaképe s tanítómestere.

A történelmi hagyomány szerint Cegléd városában a protestantizmus négyszáz év óta teljesíti Istentől kapott hivatását, előbb lutheri, később századokon át kálvini formájában, mind egyházi és iskolai, mind társadalmi téren s a haza iránti áldozatos szeretet megmutatásában. E négyszáz év alatt hordozója volt a nehéz megpróbáltatásokban gazdag protestáns

* Gróf Dessewffy Emil. 1860.

sorsnak, de ebben Isten segedelmével megállott s ama nemes harcot itt megharcolta. Mai intézményei, szép templomai, iskolái, vallásos egyesületei, jótékony alapítványai, munkás és hithű tagjai az egyházi és közéletnek, úgyszinte a tudománynak a multban és jelenben innen származó kiváló képviselői hirdetik, hogy az Istennek kegyelme méltónak találta az életre s a mai nemzedék mindezekben zálogát látja a jövő reményteljes fejlődésének.

A közös díszközgyűlés a fentiek alapján a következő szózatot intézi Magyarország ker. népeihez:

1. A ceglédi jubiláló és együtt ünneplő két protestáns egyházközség, midőn mostani ünnepén visszatekint a multra, azokra a nagy, Istentől ihletett reformátorokra, kik négyszáz évvel ezelőtt a tiszta, krisztusi evangélium világosságát régi fényében visszaállították és az evangélium örökigazságainak megvalósításához vezető utat az utánok következő nemzedékeknek megmutatták, — midőn végiggondolja ennek a négyszáz esztendőnek minden viszontagságát, a 16-ik és 17-ik századbeli törökdúlásoktól kezdve a 18-ik század közepén atyáinknak a templomuktól való megfosztásáig; azonkívül végiggondolja protestáns őseinknek hitükért, vallásukért kiállott sok nyomorúságát és látja azokban az időkben az ő tántoríthatatlan sziklaszilárd hitüket, mély alázattal borul le Isten előtt és az ő végtelen kegyelméről és a keresztfán elvérzett Krisztus bűnteltörlő érdeméről *nyilvánosan vallást téve, fogadja és kinyilatkoztatja:* hogy a dicső ősök példáját követve, az evangélium örökigazságát megtartva, hitének tisztaságát bármilyen körülmények közt megőrzi; négyszáz év történelme által megszentelt egyházához való hűségét megtartja; hitének igazságait az utánuk következő nemzedékek lelkébe beoltani igyekszik; gyermekeinek hithűségben való nevelését egyházaik kötelékébe tartozó minden szülőnek szent kötelességévé teszi, Isten és a magyar haza szeretetét imádságba foglalja és azokért életét sem tartja drága áldozatnak.

2. Kijelenti továbbá, hogy most négyszáz éves jubileumot ül ugyan, de eredete nem négyszáz esztendőre terjed vissza, mert a reformáció legnagyobb vívmánya, amit keresztyén — Krisztushoz tartozó — elnevezése is mutat, hogy a forráshoz, Krisztushoz és az ő evangéliumához tért vissza és a bibliai „egészséges tant" hirdeti ma is. A mai évforduló a magyarországi reformációnak csupán történelmi, de nem kiinduló dátuma, mert mindkét egyház eredete Krisztustól való.

3. A magyarhoni protestáns egyházak jogai törvényben biztosítottak, ezek a törvények tételesek. Sajnos, teljesen végrehajtva máig sincsenek. A legklasszikusabb vallástörvény: az 1848 : 20. t.-c. egészen betöltve még most sincsen, sőt a

magyar protestantizmus újabb sérelmeket is kénytelen elszenvedni. Jogai s a haza iránt tanusított nagy szolgálatainak tudatában mindkét egyház harcolni fog a valóságban is megnyilvánuló egyenjogusításért.

4. Ezt a harcot sem Cegléden, sem másutt nem békebontással és nem más felekezet kárára, hanem békés és törvényes úton kívánja megharcolni. A felekezeti béke megóvását lelkiismereti kötelességének tartja s ebben a küzdelmében is a haza javát s Isten dicsőségét kívánja szolgálni.

5. A ceglédi ev. és ref. egyház testvéri szeretetben élt és a református egyház hosszú éveken át a lutheri reformáció híveit is gondozta. A testvéries jó viszonyt a jövőben is ápolni legfőbb óhaja. Mindkét egyház lelki rokonsága mellett is érzi, hogy külön-külön, más-más charizmákkal is megáldatott s ezeket a különös isteni adományokat a maguk hitrendszere szerint ápolják, de mindig egymás mellett haladnak közös hivatásuk tudatában az egyazonos cél felé. S abban a meggyőződésben élnek, hogy ugyanazt az áldásos és megértő működést fejti ki a két egyetemes egyház is.

6. A két egyház mindig szem előtt tartotta a biblia azon tanítását, mely szerint végezetül: *Lészen egy akol és egy pásztor.* (Ján. 10—16.) S mikor erről a vallási egységről megemlékezik, ugyanakkor megemlékezik a hazának az egységéről is. Mikor Trianon miatt szívének sebeit kötözgeti, kéri Istent, ki megvilágítja a sötétséget, vigyázzon reánk, ne engedje, hogy a szelídség és jóakarat helyett az antikrisztus ivadékai legyenek úrrá ezen a világon. Erdélyi fejedelmeink oláh nyelvű első bibliai fordításai, a sárospataki theologusok csehországi hitépítő munkája, a szerbek kulturájának megindult evangélizálása mutatja, hogy a protestantizmus milyen lelkületű terjesztője volt e hazában krisztus országának. Az evangélium szelleme legyen a kiáltó szó ezután is, melyet mindenki halljon és mindenki megértsen, amikor itt a nemzet ősi fényének felragyogásáért, Magyarország feltámadásáért az ész, erő és szent akarat imádságra és küzdelemre buzdul. Istennek ereje tartsa meg Krisztus országának velünk egyesülni vágyó elszakadt részeit s hozza vissza hozzánk e csonka hazának letépett tagjait.

Ezeket kívánta a ceglédi két protestáns egyház mai közös jubiláris közgyűlésén kijelenteni és kinyilvánítani.

Végezetül a jubileumi esztendő fellángoló hitével azért imádkozik, hogy az időknek szakadatlan változásában az isteni Kijelentésnek igaz és helyes értelmét a Szentlélek indításából hívei továbbra is fel tudják fogni és meg bírják tartani, hogy a jövőben is mindenkor magukénak vallhassák és érezhessék Krisztust. S ebben a hitben megelevenedve, az isteni igazság

boldog birtokában megújulva és megigazulva, újabb bizalommal zendülhet fel a jubileumi gyülekezetek ajkáról a hálaadó ének, az évszázadokon át tartó viharokban való kegyelmes megtartásért és erőért, mert újból megcsendül bennük is a hitükben megálló elődök előtt lebegő intés és igéret: *Légy hív mindhalálig és neked adom az életnek koronáját!* (Jel. 2—11.)

Cegléd, 1927 szeptember hó 18-án.

A ceglédi református és ág. h. ev. egyház.

*

Az egyházaink hitvalló lelkét tömör, súlyos mondatokban megszólaltató „Szózat" felolvasása után várakozó, feszült csendben feláll *Raffay Sándor* evangélikus bányakerületi püspök s a következő beszédet mondja:

Igentisztelt Közgyűlés! Mindannyian szeretett testvéreim az Úrban!

Történelmi időket élő nemzedék gyermekei vagyunk, történelmi idők eseményeinek közös ünneplésére gyűltünk össze ceglédi evangélikusok és reformátusok az Isten e tisztes hajlékában. Az én lelkemet egészen fogvatartja a történelem, a mult visszaemlékezésének sok nagy dicsősége és még több fájdalma. Egészen fogvatartja a jelenvaló idők megpróbáltatásainak bánata és a reánk váró jövendőnek kétes bizonytalanságba merülő homálya. A multakban tengernyi szenvedés, megpróbáltatás, de egyúttal egyházhűség és az Evangéliumhoz való törhetetlen ragaszkodás ezernyi felemelő és fájdalmas emléke integet felénk. Még akkor is, amikor a két protestáns egyház bármelyikének 400 esztendő óta ebben a hazában örvendetes napokat adott is az Isten jóságos kegyelme, még azt a napot is olyan sokszor és olyan hamar befelhőzte a mellettünk, a felettünk működő gyűlölet, vagy meg nem értés szele. És mégis ezernyi veszedelem, ezernyi bánat, ezernyi megpróbáltatás dacára is ime itt állunk és Isten kegyelméből itt ünnepelünk. Számba vesszük örökségünket s megáldjuk örökhagyó őseinket. Legyen áldott haló poraiknak az emléke! Legyen áldott haló poraiknak minden parányi kis szeme! Legyen áldott a Lélek, amely őket éltette, eltöltötte és amely Lélek szent örökségül az Evangélium gyermekeire maradt és amikor mi emlékünnepet ülünk — Testvéreim az Úrban! — nem a multak dicsőségének vagy emlékezésének az érzését hoztam ide, hanem azt, ami a legszükségesebb. Egészen, lelkem teljes súlyával a *felelősségnek*

azt az érzését hoztam, amelyet kell, hogy minden protestáns ember teljes mértékben tudjon megismerni, vallani és tiszteletben tartani. A felelősségnek azt az érzését, amelyik reánk, most ünneplő utódokra hárul, mert a multaknak az evangélium szerinti örökségéből folyik és bennünket boldogabb jövendő kiküzdésére kötelez. Szomorú dolog volna, ha az Evangélium csak mint családi kincs mutogattatnék, szomorú volna, ha a multakból felénk csillogó örök fény világánál nem látnánk mást, csak a mult elhaló dicsőségét és nem látnánk meg azt, hogy nagy a cél, amely felé együttesen kell haladni testvéri kézzel, testvéri szivvel, testvéri megértéssel és összetartással. Én, az idősebb, de itt e városban elgyengült testvér meleg szeretetét hoztam református testvéreimhez. Együtt nőttem fel magam is e város lakóival. Ennek a templomnak buzgó áhítatát én is éreztem, amikor vígasztalást keresett a lelkem, azért elhoztam testvéri és fiúi meleg köszöntésemet, hogy akiket testvérekké kapcsoltak össze a multak szenvedései és testvérekké hív el az a szent fundamentum, amelyen együtt munkálkodunk, az a szent örökség, amelyet közösen őrizünk s amelyben nekünk az evangélium diadalrajuttatásának szent céljában továbbra is testvérekként együtt kell maradnunk.

Testvéreim az Úrban! Én elhoztam az evangélikus anyaszentegyház testvéri szeretetének minden melegét, minden örömét és amikor Néked Püspök Úr, az én kedves munkatársamnak és barátomnak és velem együtt az Evangélium szolgájának s a kiváló férfiúnak

testvéri jobbomat nyújtom és köszöntelek itt, a templomban testvéri csókkal *(a két püspök átöleli s megcsókolja egymást s tovább is egymás kezét fogják)*

azt kívánom, hogy áldjon meg az Isten továbbra is azzal az igaz, őszinte, meleg hittel, azzal a bizalommal, amely egymás iránt idáig is megvolt és amely bennünket ezután is közös munkára képesít! Ezt a köszöntésemet azzal végzem, hogy ezt a két jobbot a jövendőben se válassza el egymástól soha sem üldözés, sem félreértés, sem visszavonás, sem féltékenység, hanem tartsa meg melegen örökké az erős Isten, aki nekünk az Evangéliumban mindent megadott az Ő Fia által. Úgy legyen! Ámen.

A jelenlevők mind hatása alá kerültek ennek az ünnepélyes percnek, mert megragadta őket ennek nagyszerűsége. Néma, megható csendben várták a választ, melyet *Ravasz László* püspök a következőkben adott meg:

Az ünneplő egyházak vezetői és vendégei.

EVANGELIKUS
KÖNYVTÁR

Tisztelt ünneplő Közgyűlés!

Volt idő Cegléden, amikor ezen a helyen csak evangelikusok voltak. Volt idő, amikor ezen a helyen csak református gyülekezet volt. De meg kell vallanom, bizonyságot kell tennem arról, hogy ezekben az időkben Cegléd protestantizmusa sohasem volt olyan erős, mint most, amikor itt két protestáns, két evangeliumi egyház áll egymás mellett. Abban a köszöntésben, abban a kézszorításban, amellyel ma itt 400 esztendő történelmét megpecsételtük és amelyben mi következő századokra fogadást tettünk, jól esett éreznem Raffay Sándor püspöktársam, barátom és szolgatársamnak erős férfias kezét, őszinte nagy lelkének minden melegségét. Ezt a kézszorítást két testvérnek, két egy sorsú, egy jövendőjű testvérnek találkozó és egymást átkaroló lelke járta át.

Viszonzom ezt a köszöntést és meleg kézszorítást a ceglédi magyar reformátusok, a dunamelléki református egyházkerület és hiszem minden magyar református nevében. Meg vagyok arról győződve, hogy egy ilyen kézszorítás egy nyert csata, egy ilyen kézszorítás biztató auspicium: a jövendő ígérete és záloga. Ez a lélek lobogjon egyházaink felett, ez a lélek hassa át annak szolgáit és presbitereit, ez a lélek vigye diadalra közös szent ügyünket, ez a lélek Istennek a lelke. És ezután csak még egy szavam van az én ceglédi híveimhez. Ebben a gyülekezetben minden ifjú ember szánja el magát arra, hogy különb legyen, mint amilyen az apja, különb, mint ősei voltak és e gyülekezetben minden apa, minden anya tegyen fogadást arra, hogy olyan akar lenni és olyan fog lenni, amilyennek fiait vagy leányait szeretné látni. Isten kegyelme pedig legyen és maradjon ezzel a gyülekezettel; legyen és maradjon a testvér evangelikus egyházzal, a két gyülekezet pásztorain, szolgáin, minden rendű és rangú hívein.

Őszinte, forró és elkötelező találkozása volt ez a két beszéd a két egyház lelkének. Nemcsak pillanatnyi hangulat műve volt, tehát jövőt teremtő erő hatott benne. Ettől az erőtől zengett *dr. Dobos Sándor* ref. főgondnok hangja, mikor felállt és a ceglédi ref. egyház presbitériuma megbízásából előterjesztette a következő határozatot:

A Ceglédi Református Egyház Presbitériumának indítványa a Gyülekezeti Ház építésének elhatározása iránt.

A ceglédi református egyház presbitériuma elhatározta, hogy Cegléd reformációjának 400. évfordulóján, a 400 éves reformáció emlékének a megörökítése céljából Gyülekezeti Házat épít, illetőleg Gyülekezeti Ház megépítésének az elhatározása iránt indítvánnyal lép a 400 éves reformációt meg-

ünneplő ünnepi közgyűlés elé. A Gyülekezeti Ház megépítésének szükségességét igazolja az a körülmény, hogy a belmissiói munkák elvégzéséhez szükséges és alkalmas helyiségekkel az egyház nem rendelkezik. Szükségessé teszi ezt továbbá az is, hogy sem a gondnoki, sem a lelkészi hivataloknak mai elhelyezése sokáig fenn nem tartható az ezen hivatalok jelenlegi helyiségeinek alkalmatlan volta miatt. Végre a Gyülekezeti Házban nyerne elhelyezést a második lelkészi lakás is, amelynek megépítését az egyház már régen tervbe vette.

A Gyülekezeti Ház építési költségeinek fedezetéül a presbitérium a következő forrásokat jelöli meg: *a)* a hívek önkéntes adományait, *b)* átmenetileg az egyházi adó terheinek e célból való mérsékelt felemelését, *c)* hosszabb lejáratu törlesztéses kölcsönt, végül *d)* kieszközlendő államsegélyt.

Mindezek előrebocsátása után a ceglédi református egyház presbitériuma az ünneplő közgyűlésnek indítványozza,

miszerint az ünneplő közgyűlés elvben határozza el a fentebb megjelölt célú Gyülekezeti Háznak a felépítését,

e célból jelölje ki a Központi fiúiskola mellett levő u. n. Halász-féle házat és annak sarok telkét,

utasítsa az egyház presbitériumát, miszerint ezen elvi határozat alapján annak megvalósítása céljából végezze el a szükséges előkészítő munkálatokat, készíttesse el a terveket, biztosítsa az építési költségekhez szükséges összegeket, mindezek céljából tegye meg a szükséges törvényes intézkedéseket és hozza meg a szükséges határozatokat.

Dr. Dobos Sándor főgondnok az előterjesztett fenti javaslatot — a ceglédi református egyház presbitériumának indítványát — az ünnepi közgyűlésnek elfogadásra ajánlja és kéri, hogy annak törvényes formák között való keresztülvitelével az egyház presbitériumát bízza meg.

Határozat:

Takács József: Ha van valaki, aki a közgyűlés eme pontjához hozzászólni óhajt, szíves készséggel meghallgatjuk. — Nincs senki — az indítvány általános helyesléssel és örömmel találkozott, — kimondom a határozatot, hogy

a ceglédi ref. egyház a főgondnoka, dr. Dobos Sándor által előterjesztett presbitériumi határozatot a Gyülekezeti Ház építésére az egyház presbitériuma részéről már megajánlott és a kijelentett pénzforrások igénybevételével egyhangu lelkesedéssel elfogadja és a további intézkedések megtételére, annak a törvényes formák között való keresztülvitelére az egyház presbitériumát utasítja.

A határozathozatal után *Törteli Lajos* ev. lelkész, egyházkerületi jegyző lelkes záróbeszéde következett:

Méltóságos és Főtiszteletű Díszközgyűlés!

Boldogok mi, kik egy nagyszerű történelmi jelenetnek lehettünk tanui, boldogok mi, akiket nem a barázdahasogatás, a vetés, az öntözés nehéz, verejtékes és áldozatos munkájára, hanem az aratásra hívott össze az isteni Gondviselés 400 év után ...

Tőlünk függ csupán, hogy az ősök által termelt szellemi és anyagi javakkal a jövőben miképen sáfárkodjunk. Megtartjuk-e azt, amink van, szerzünk-e az öt talentumhoz másik öt talentumot, vagy a tékozló fiúval elpazaroljuk az édes apai örökséget.

Négyszáz esztendő suhant el magyarországi evangeliumi protestáns egyházunk felett. Ez a négyszáz esztendő telve volt a Krisztus evangéliuma szeretetének bizonyságtételeivel: új korszakot alkotó munkás hittel, áldozatkészséggel, martyromsággal, rabláncok csörgésével, töviskoszorúval, golgothai kereszttel, de végül a husvét diadalmával és a pünkösd dicsőségével is.

Az aratás után azonban ismét a vetés munkája következik el. Sok az ugar, a töretlen föld, a sziklás talaj, az új szomorú és nehéz idők fokozott munkát, áldozatkészséget, több hitet követelnek tőlünk. Minden nemzedék, úgy történelmi, mint társadalmi és egyházi, — ránk vonatkozólag, — protestáns egyházi szempontból úgy tölti be a maga hivatását, ha áldozatos példaadással, diadalmas további építő munkával, megalkuvást nem ismerő bátorsággal és egyházszeretettel egykor hálával emlegetett őseivé tud válni az eljövendő nemzedékeknek ...

Ezt a feladatot és kötelességet rójja reánk a magyarhoni protestáns egyházak négyszázéves története, erre kötelez közelebbről az ép 400 év előtt hitükért elégetett libetbányai evangelikus papnak, Nikolai Fülöpnek és tanítójának Gregorinak máglyahalála. A Biblia kiáltása csendüljön meg füleinkben az elmult idők évszázadain keresztül: „*Tartsd meg a mi nálad van, hogy senki el ne vegye a te koronádat.*“ (Ján. Jel 3. 11b).

A nagy időket a nagy emberek teszik naggyá! Nem a nagy idők szülnek nagy embereket, hanem a nagy emberek teremtenek új korszakokat. Boldogok lehetünk mi, akiknek olyan két vezérünk, prófétánk és apostolunk van, mint dr. Raffay Sándor bányakerületi evangelikus és dr. Ravasz László dunamelléki református püspök. Az imént egy nagyszerű, sőt mondhatnám történelmi jelentőségű kedves jelenetnek voltunk tanui, amikor főpásztorom a közös multnak, a közös szenvedésnek

és dicsőségnek, a közös munkának és feladatoknak emlékeül és elpecsételésére, hatalmas beszéde után, itt, Istennek házában testvéri csókkal köszöntötte szolgatársát.

Hálás köszönetet mondok úgy az evangelikus, mint a református egyház nevében *dr. Raffay Sándor* és *dr. Ravasz Sándor* püspök uraknak, amiért egyházaikban külön-külön is hitépítő munkát végeztek e napon s jelen szép ünnepségünket megjelenésükkel és gondolatokban gazdag beszédeikkel felejthetetlenné és történelmi jelentőségüvé emelték.

Megköszönöm a mindkét rendbeli protestáns híveknek meleg érdeklődésüket és eljövetelüket. A történelmi mult s vezető nagy embereinknek az evangéliomban gazdag intése és tanítása vésődjék szívökbe örök időkre s mint jó földbe elhintett mag, teremjen ott százszoros gyümölcsöket!

Köszöntöm a más felekezetek megjelent tagjait is, akik megértették és méltányolták azt a hatalmas kultur-, erkölcsi és hazafias munkát, amelyet protestáns egyházaink Magyarország boldogulása és fennmaradása érdekében évszázadok során át óriási áldozatokkal kifejtettek . . .

Mai nagy ünnepségünket csak úgy fejezhetjük be méltóképen, ha alázatos és hálás szívvel leborulunk a teremtő, megváltó és megszentelő Istenség előtt és ekkép imádkozunk:

Mennyei Atyánk, jóságos Istenünk! Te voltál örök idők óta a mi *„Erős várunk"*, azért *„Te benned bíztunk eleitől fogva"*. Evengéliomod fényessége 400 év óta világol e város falai között. Sok szenvedésre hívtál el minket hitünk megpróbálására és kegyelmesen vetted a mi hitünk megbizonyításait és kibeszélhetetlen jóságoddal elnézted a mi gyöngeségeinket: megtartottál. Tarts meg bennünket ezután is, akik mind az idők végezetéig Neked kívánunk szolgálni. Erősíts bennünket az üdvözítő hitben s ne ejts ki minket ingyen kegyelmedből. Erősíts meg minket az „egészséges tanban", a józan vallásos tudományban, hogy soha szem elől ne tévesszük prófétád igazságát: *„Elvész a nép, mely tudomány nélkül való."*

A hitet és tudást tetted vallásunk alapvető fundamentomává, ez a mi legdrágább kincsünk, amelyet szent Fiad evangéliomában bőséges gazdagsággal osztott ki közöttünk, őrízd meg szíveinkben ezt az örökséget. Segíts Szentlelked erejével, hogy a hitben megmaradjunk, építsük tovább szent országodat, szolgáljuk áldásoddal szegény magyar hazánk ügyét s fölsegítő felebaráti szeretettel tudjunk viseltetni minden embertársunk iránt!

Nagy Isten! szent Fiad nevében zörgetünk hitünkkel kegyelmednek ajtaján, hallgass meg minket. Amen.

M. t. ünneplő közönség! Ezen buzgó fohásszal jelen történelmi jelentőségű protestáns közös díszközgyűlésünket bezárom.

A Himnusz eléneklése fejezte be a két ceglédi: a ref. és ev. egyháznak ezt az emlékezetes közös gyűlését, mely újból nagy erővel mutatott rá arra, hogy az ember nem önmagáé, hanem Istené s életének célja és rendeltetése: *Isten országának minél tökéletesebb megvalósítása!*

Aratásról és új magvetésről beszélt lelkesen és új erőt kért buzgón Törteli Lajos záróbeszéde és imája.

Az új magvetést elkezdte már a díszgyűlés. Egy, kettő vagy talán tíz nemzedéken át lehet, hogy tart *az érési idő*, melyre szükség van, de ennek a magvetésnek egyszer majd áldásos és vígasságos lesz az aratása!

A Gyülekezeti Ház célja.

Írta: **Szőnyi Sándor** reálgimn. igazgató.

A Ceglédi Református Nőegylet régóta szeretettel, buzgalommal fáradozik érte, a presbitérium pedig épen elnökségének indítványára e nagy, ünnepélyes alkalommal elhatározta, hogy legyen Gyülekezeti Ház.

Ilyen nagy templom tövében s annyi iskolaépület mellett, amennyivel a ceglédi református egyház rendelkezhetik Isten kegyelméből, vajjon mi célja lehetne a Gyülekezeti Háznak?

Vannak elsősorban könnyen megérthető gyakorlati céljai. Rendes, alkalmas s ilyen hatalmas egyház igazgatásának megfelelő hivatali helyiségeknek kell a Gyülekezeti Házban otthont találniok, mint eleven és ékes központban. Az idő által komolyan parancsolt második lelkészi lakás is ott nyerne elhelyezést.

Vannak azonban olyan céljai is, amelyek szokatlanabbak s csak élő, lelki megfontolás szemei előtt nyilvánvalóak mindjárt első pillanatra is.

Kétségtelen, hogy a mai idők megkivánják az egyháztól, hogy ne maradjon el a többi közintézmény mögött. Vezető, irányító, oktató szerepét feladnia nem szabad, mert léte alapjait veszélyeztetné. A lelki és társadalmi szolgálat nagy munkáját a modern verseny legmodernebb eszközeivel kell végeznie. Ezt követeli tőle nemcsak a kiáltó szükség, hanem isteni alapítójának, Krisztusnak élő s örökkön munkára küldő Lelke is. Fűthető, kellemes nagy előadótermében a gyülekezetet nem és kor szerint való csoportokban kell meleg, élő lélekkel ujra megnyernie a mai dermedtségből Jézus számára.

Alkalmat kell adnia a beteg vagy fázékony híveknek, hogy hallgathassák az Igét alkalmas és alkalmatlan időben s le kell lepleznie önmaguk előtt azokat, akiknek az időjárás csak ürügy a maguk megnyugtatására s a másoknak való rossz példa adására. Otthont kell teremteni a nagyszámú tanulóseregnek, ahol testi és szellemi fejlettségi fokának megfelelően nőhet ifjú gyülekezetté s ahonnan felkészült lélekkel léphet a nagy templom összefogó, hatalmas gyülekezeti életébe. A kicsiny gyermekek eleven cso-

portjai itt tarthatják vasárnapi iskolai munkájukat s utána közösen lehetnek lelki részeseivé a megragadó, általuk is megértett, közös éneklés lelket lendítő áldásainak.

Egyre gyarapodó számban itt ülhetnek egybe a gyülekezet, vagy a környék reformátusságának időszaki konferenciái, mint az ébredő keresztyén lelkiség kohói.

A nagytermet körülvevő apróbb helyiségek csendes meghittsége, a titkon, ajtaját behajtva Istent kereső lelkek bibliaköreit foglalhatja majd magába. A szekták megbújása helyett az épületben lakó lelkész szeme, sőt vezetése mellett lengheti át az Evangélium tiszta világossága a reá vágyakozókat. A felszakadó imádságok csendes helyei is ezek lehetnek, ahonnan nem révület és szent mámor, de megtisztúlt szándékok s munkára, segítésre, szolgálatra, áldozatra kész seregek indulnak el mind többen és többen a sóvárogva várakozó szenvedő világba, amely itt is úgy körül vajudik városunkban.

S gyakorta asztalok fehérsége egyszerű, nemes vendégséggel hívogatja majd tiszta, megszentelt örömre azokat, akiknek kell a testi csömörnél különb öröm is, s akiknek a kedvesen együtt töltött időre sincsenek felfüggesztve lelki és szellemi igényei sem. Az első agapék, — szeretetvendégségek, — lelkének kell majd a Gyülekezeti Házban otthonossá válnia. Innen kell az ifjúsági egyesületnek hallatnia hívó szavát s a leányegyesületnek eleven munkára indúlnia. Itt székelhet majd a Nőegylet Mária áhítatával s Márta szorgosságával ügyelve az Úr háztartásában s a szeretet szemével meglátva, a könyörület karjaival enyhítve minden szenvedést. Itt kell tanácsot ülnie az Isten előtt felelősséggel tárgyaló vének, a presbitérium tanácsának, amelyet a Szent Lélek vezérel bölcseségre.

S álmodja tovább lelkünk a Gyülekezeti Ház céljait, de az álmokon és terveken túl és felül várja és nézi a királyi szem, a Megváltó áldott tekintete, aki maga fog gondoskodni mindig új célokról, csak egyszer a hit megépítse az Ő rendelkezésére a várva várt Gyülekezeti Házat itt Cegléden is, ebben az életének immár ötödik századába induló, nagy református gyülekezetben is.

A ref. egyház nemzeti jelentősége.

Elmondta: **Muraközy Gyula** kecskeméti ref. lelkész.

Ünneplő gyülekezet, Atyámfiai a Krisztusban!

Az az apostoli lelkű predikátor*, akinek ma délután itt e szószéken szólani kellene, nem tudott eljönni, beteg lett. Az ő egyházáért szakadatlanul izzó lelkét nem tudta teste együtt kisérni, pihennie kell és engem kért meg, hogy amiről az ő lelke felzengett volna ebben a templomban, én — akármilyen gyarlón — mondjak el egy pár gondolatot.

Ennek a mai délutánnak egy nagy alapgondolata van. Egy jelszó, egy alapmelódia csendül ki mind a három beszédből: *szeressétek egyházunkat!* És pedig: szeressük egyházunkat *nemzetünk boldogságáért*, szeressük *Isten dicsőségéért* és szeressük a *magunk üdvösségéért*. Egy pár gondolatnak a fényszóróját hadd vessük rá az első kérdésre.

Kedves Testvéreim! Mi reformátusok a mi egyházunkat nem úgy képzeljük el, mint egy fölöttünk szálló égi angyalt, aki az örökkévalóságból mennyei rózsákat hintene rá lelkünkre. Az egyház a mi számunkra inkább az a kertész, aki rózsaágat olt lelkünkbe, hogy az rajta keresztül szépen kiviruljon. Az egyház a tanítómester, aki kibontja életünkben mindazt, ami mint rűgy a fagyos rögök között elvetve volt. Az egyház nem adhat hitet annak, aki az Isten örök végzéséből nem kapta meg azt; az egyház kibontja a lélek titokzatos mélységéből annak szépségét és kincsét. Ezért nekünk az egyházról való gondolkozásunkból két hibás és babonás fogalmat ki kell törölnünk. Az egyik azt mondja, hogy az egyház a maga egész valójában *földi alkotás*. Nem, Atyámfiai! Amikor az anyakönyvet az egyház kitárja, megmutatja nevünk abba beleírva, azt mondja: ez nem az én írásom, ez nem a te írásod: *ezt az Isten keze írta ide*. Te nem tehetsz arról, hogy ezt a nagy ajándékot kaptad, hogy a református egyházba tartozol. Az örökkévaló Istennek a világteremtése előtt az a boldog végzése volt felőled, hogy egyszer te itt légy a ceglédi református templomban. A padokat, amelyekben ülsz,

* Czeglédy Sándor, a dunántúli egyházkerület főjegyzője.

a te számodra faragták és a te neved van ráírva, ha soha el nem olvasod is.

A másik hibás felfogás az, hogy még a földi formájában is *égi intézmény* az egyház és ő adhatja az utalványt az örök-élet számára és ha imádság hangzik fel a falain kívül, az már Istenkáromlás, mert egy pár százméterrel odább imádkozták el.

Testvéreim! Az egyház letépi az álarcot minden arcról. Mutasd meg, rajta van, homlokodra van írva örök elhívatásod pecsétje és bélyege. Az egyház úgy hullatja a maga áldott fényét a mi lelkünkbe, mint az ítélkező májusi napfény, amely rásüt a berkekre, ligetekre, erdőkre. Jaj annak a fának, amelyikben élet nincsen. A rásütő napfény elválasztja egymástól a halálra ítéltet és az életre elhívottat. Az egyház a lelki kiskoruakból lelki nagykoruakat, szabadokat, Istengyermekeket nevel. Ebből a szempontból nézzük meg mit adhat az egyház a mi magyar nemzeti életünknek?

Testvéreim! Micsoda egy nemzetnek legfőbb kincse? *A nemzetnek a jelleme!* A nemzetnek lelke van addig és úgy, amíg és ahogyan él. De ez a lélek lehet elrejtőzködött, lehet gyáva, lehet nyomorék, lehet hitvány lélek. A jellem acéllá edzi a lelket. Az a nemzeti lélek, amely a pogány ős Istenségben élt, csak egy durva, ki nem csiszolt kő volt; *egy kész ígéret, áldott lehetőség.* Az a nemzeti lélek, amelyik annak idején sok éven át a mohácsi sírt megásta, hitvány és nyomorult nemzeti lélek volt. Az a nemzeti lélek, amelyik a nagy bujdosó fejedelmet, *II. Rákóczi Ferencet* megtagadta és elátkozta, gyáva nemzeti lélek volt. *A nemzeti életnek jelleme akkor lesz, amikor az evangéliumhoz hozzáér.* Acéllá lesz, amely nem törik el soha, a belevésett nevet sohasem engedi kitörülni, amelyik Istennek fényes kardja, amelyik akkor is erő, ha elgázolják és összetiporják. Úgy él a nemzetben, mint titkos rúgó, amelyik él és hat akkor is, amikor az élet tönkremegy és elpusztul. Ti ceglédiek jól tudjátok, hogy *Kossuth Lajos* héroszi alakja ott áll az idegenben, védve ezt a magyarságot ma is. Jelleme mint egy damaszkuszi acélpenge viaskodik, egy külföldi államfő hirdette nemrégiben: *„Tőlünk nem lehet idegen Kossuth Lajos nemzete!“ Tisza István* jelleme mint egy sírból idejött acélpaizs védi ezt a népet, azt a népet, amelyet a nemzetek családjában ruhátlan koldussá tettek. Az ő jelleme és államférfiúi bölcsessége, mint fényes paizs takar be és a gyalázkodás felette zúgó nyílvesszői leperegnek róla. Ennek a ceglédi gyülekezetnek az egész élete rá van építve *Szegedi Kis István* jellemére. Amikor zsoltárt énekeltek, mintha régen elporladt ajkáról az ének belevegyülne a ti énekmondásotokba. Amikor az iskolába jártok, a szent Öreg mintha ott állana s megsímogatná a kicsiny, dalos gyermekarcokat. Azért tudtok ti olyan kiváló tanítókat adni ennek

a hazának. És amikor a ti öreg prédikátorotok zengi itt a jóság igéjét, nem látjátok, mintha feltünne a nagy reformátornak az arca, mintha az ő igehirdetésén át az ő sírból ideküldött áldása zengene tovább. Egyszóval ennek a nemzeti léleknek adhattak mások is sokféle kincset, drága jáspist és fénylő drágaköveket, vagy adhattak csodálatosan kicizellált misekelyheket, amelyikbe belehullott az alázatosságnak a könnye, — legyen áldott minden munka, amely a nemzeti lelket gazdaggá tette — de ez a *magyar református egyház adta ennek a nemzetnek a nemzeti lélek jellemét,* annak teljesen tiszta, mocsoktalan matériáját. Ez adta a kardot, amivel védekezett, az acéltollat, amivel a történelmet megírta, ez adta *Arany János* lelkébe az acélhúrt, amelyen ennek a nemzetnek álmai és fájdalmai zengtek fel és szállottak szívről-szívre, ez volt az acélvéső, amelyet belevágtunk végzetünk bazaltfalába és kiharcoltuk a mi akaratunk és hitünk által a jövendőnek útját.

Nekünk reformátusoknak egyházunk és hazánk egy! Nem tudok más lenni, amikor református magyar vagyok, mint magyar református. Nem tudom kiszakítani a kettőt a szívemből, mint ahogyan az apámnak és az anyámnak az emlékét egy drága arany keretbe foglalom belé. *Nem tudok választani közöttük, mert nem kell választani közöttük!* Mennél magyarabb vagyok, annál reformátusabb vagyok, annál jobban vallom a hitemet és mennél jobban szeretem a vallásomat, annál jobban szeretem ezt a földet. Ez a föld lehet másnak homokdarab, nekünk áldott tükör; örökkévaló hazának képe sugárzik reá. Lássátok, Testvéreim, nekünk magyar reformátusoknak így forr össze ez a két áldott ajándékunk. Ha valaki, egy református lélek, hazáját elárulja, nem tud soha többé imádságot mondani és az se, aki a hittagadás lelkével bezárja maga előtt egyházának ajtaját, mert nekünk reformátusoknak üdvösségünk nincsen másban, mint ezen a földön, mint ebben a templomban, mint ebben a hitben, mint a mi bibliánk mellett.

Ezért nagyobb a mi felelősségünk a nemzettel szemben, a nemzeti lélek lerongyolódásáért elsősorban mi vagyunk felelősek. Ne gondoljátok, hogy a trianoni szerződést egy pár hetyke francia írta meg a maga egészében. Éveken keresztül idehaza írták kocsmák ittas fénye mellett, borral végigöntött asztalon, elhagyott anyák és gyermekek könnyéből s talán megüresedő református templompadokban talált helyet az a bizottság, amelyik megfogalmazta ítéletünk. *A mi felelősségünk nagyobb!*

A halottas betegszoba hívására minden egyháznak el kell jönni, jaj annak az egyháznak, amelyik nem áll mellé, de jaj annak az egyháznak is, amelyik orvosságot visz kezében, vérpiros cseppeket és mégsem ér az édesanya betegágyához, mert a kelyhek összetörtek és a cseppeket pogány áldozatba kiöntötte

az úgyis vérző földre. Itt ezen a helyen megújulás nem lesz addig, míg a magyar református lelkészek útján a magyar református lelkekbe nem csordul bele valami áldott piros vér, Krisztusnak a vére. Míg a nagy ébredésnek pünkösdi lángjában új, dicsőséges magyar jellemek acélja ki nem ragyog, a szemekben meg nem suhan, az ajkakról fel nem zeng; amíg meg nem ragadjuk hitünk fegyverét új ország hódításának harcában.

Ezen a nagy ünnepen a ceglédi református egyház négyszázados dicsőségében áll előttünk és én *szeretném négyszáz esztendő emlékét új négyszáz esztendő indulására felhasználni.* Szeretnék minden magyar református lelket acélharanggá önteni. Zúgjanak az országon végig, konduljanak meg, mint emberek ébredő lelkiismerete, mint tékozló fiakat hazahívó édes atyai szó. Zengjék a magyar református szívek hazánk leégett tornyait, viharvert templomait. Zendüljenek meg, akiknek hitök van és lássák, hogy nekünk magyar reformátusoknak nincsen más kincsünk, nincsen más kardunk és fegyverünk, csak a ti magyar hitetek és krisztusi imádságotok. A ti reménységetek minden reménységünk és imádságunk, ezért érdemes élni, ezért érdemes néktek szolgálni és titeket szeretni, mert *ti vagytok a nemzetnek acél készlete, egészsége, fegyvere és feltámadása.*

Testvéreim! Mához négyszáz esztendőre kétféle kép tárulhat az elé, aki Cegléd táján járni fog. *Az egyik kép* az, hogy a szemlélő az itt nyüzsgő város helyett *csendes, elhagyott mezőt látna.* A mezők fölött valami lágy melódia szállana el és ha arra tévedne egy őszhajú, tudós történetíró, leülne egy szép, mohos kődarabra — ennek a templomnak romja volt — és felírná könyvébe, hogy ez a föld egy nagy temető, egy álmodó, vakmerő népnek a temetője, aki meghalt, mert elvesztette a lelkét, meghalt, mert nem tudta megtalálni a lelkét. *A mi hitünk szerint másképp lesz itt!* Egy zúgó, zakatoló, zajos nagyvárosnak forgatagába kerül a kutató. A magyar életnek, a *feltámadt magyar életnek egyik dicsőséges centrumába.* Amikor betéved ebbe a templomba, leül a csendességbe és beleírja jegyzőkönyvébe, hogy négyszáz esztendővel ezelőtt e földön *egy csodálatos lelki ébredés* futott át ezeken a csillagos református templomokon át és az anyák hősiességet csókoltak gyermekeikre és a magyar anyák úgy állottak, olyan fehéren, mint egy liliomerdő és a férfiai acélból voltak, hősök voltak és mártírok voltak s a vének, amikor lehunyták szemüket, megüvegesedő tekintetükben jobb jövőnek a látomását zárták le és az utolsó beszédük áldott imádság volt ezért a jobb jövőért.

Mi ezt hisszük! Hisszük, hogy Isten ezt a népet nem akarja kegyelméből kizárni, hanem ezt a népet életre akarja hívni s ennek a nemzetnek nem a halottak szavát kell megzendíteni. Óh zengjen azért ének, szálljon az imádság, csillogjon az áldo-

zatkészség. Édesanyák és Atyák, tanítsátok gyermekeiteket, úgy álljatok előttük mint ideális anya, mint apa, hogy zengjen az élő Istennek ígéje odahaza, a ceglédi református házakban. Milyen áldott volna, ha ezen az ünnepen beszédek helyett alá-hajolna minden lélek s azt mondaná: *szeretem az egyházamat.* Szeretem *a multját,* benne a sok szép emléket; szeretem *a jövendőjét,* benne az én üdvösségem van, benne az én magyar nemzetemnek holnapja, jövendő dicsősége és feltámadása van. *Szeretem az egyházam, mert szeretem a hazámat* és a hazámért és egyházamért az áldozatok lángoló oltárára teszem életemet. *Szolgául adom szívemet, imádságomat és egész lényemet az örökkévaló Istennek, az ő dicsőséges országának, az én anya-szentegyházamnak, az én szeretett magyar nemzetemnek!*

A ref. egyház krisztusi hivatása.

Elmondta: **Dr. Sebestyén Jenő** ref. theol. tanár.

Kedves Testvéreim! A mi ma délutáni elmélkedésünk alapgondolata: *szeressük a mi egyházunkat!* Erre vonatkozólag azt mondhatná valaki, minek erről a kérdésről különböző megvilágításban beszélni itt Magyarországon, ebben a fényes ceglédi gyülekezetben, hiszen Magyarországon a református embereket nem lehet annyira vádolni azzal, hogy nem szeretik egyházukat, sőt inkább azt mondják, hogy nagyon szeretik egyházukat és ezt meg is mutatják néha egy-egy végrendelet formájában is, amelyben megemlékeznek az anyaszentegyházról. De Testvéreim, én ma felhívom a figyelmeteket — éppen ma, amikor e református egyház négyszázados emlékünnepét ünnepeljük — egyházszervezetünknek egy nagy hibájára, amely, sok tekintetben, azt merem mondani — ismerve a külföldi ref. egyházak példáit is — egyenesen a magyarországi reformátusságnak egyik sajátságos életformája, t. i. az, hogy itt van valami külső egyházszeretet, de ez a szeretet úgy jelentkezik sokszor, hogy az nem fakad még egy nagyobb és mélyebb érzésből, a mélyen hívő *Isten*-szeretetből. Az emberek úgy képzelik, hogy egyházukat úgy is lehet szeretni, ha Istentől nagyon távol élnek. Az egyházat mint földi szervezetet nézik, ennek tisztelik a történelmét, a multját, az emlékét és azt mondják, jó munkát végez az egyház, tehát segíteni kell, szeretni kell, úgy amint őseink is szerették.

Nem, Testvéreim! Ez végzetes tévedése a magyar reformátusság egy részének, hogy azt hiszi, hogy lehet az anyaszentegyházat igazán szeretni úgy is, hogy Istent nem szeretjük még jobban, mint az anyaszentegyházat. Mert az igazi református egyházszeretet nem abban áll, hogy a földi látható, szervezett formáját szeretem a vallásos közösségnek; az igazi egyházszeretet abban áll, hogy szeretem az egyházamat azért, mert szeretem Istenemet teljes szívemből, teljes lelkemből és minden erőmből. És mert Istenemet *így* szeretem, ezzel a mélyen hívő kegyességgel, azért szeretem ezt a szent sereget is, amely Isten dicsőségét szolgálja a földön, ezt a szent intézményt, amelynek

egyetlen felséges örök missziója van a világon, hogy emberi lelkeket gyűjtsön Krisztus királysága alá, hogy Isten dicsősége ragyogjon fel a megváltott világ életében.

Mi történik ennek érdekében, Testvéreim? Az történik, hogy az emberek úgy akarják egyházukat szeretni, hogy ugyanakkor nem akarnak kegyes lelkek és még mélyebben vallásosak lenni. Egyházukat szeretni akarják *értelmi* úton, de Istent és az anyaszentegyházat nem tudják hívő, imádkozó, alázatos, buzgó lélekkel, egész lelkükkel, tehát mindenükkel szeretni és nemcsak értelemmel és ésszel és nem is csak azért, mert az egyház a földi hazának és társadalomnak is olyan nagy áldást jelent.

Itt a másik kísértés! Természetes, hogy ha van virágzó református egyház, kálvinista világnézet és közgondolkozás, ebből sok áldás fakad a nemzetre és a társadalomra is mind egyaránt. De ez a virágzás nem következik be akkor, ha nincsen mélyen hívő vallásos szent Isten-szeretet az emberek lelkében. Ezt kell nekünk nagyon jól megtanulnunk.

Nem tudom elfelejteni azt a meggondolatlan nyilatkozatot, amelyet Magyarország egyik ismert ref. ujságírója tett, amikor azt mondta, hogy ő vallásilag nem olyan buzgó református, nem érez olyan mély hitet lelkében, hanem — mint mondotta — „én csak *fajilag* vagyok kálvinista."

Testvéreim! Faji kálvinizmus nincsen; azonban van *hívő* kálvinizmus, amely megnemesíti a fajt; van imádkozó kálvinizmus, amely dicsőséget szerez a nemzetnek; van Istent szolgáló kálvinizmus, amely erkölcsi erőkkel tölti be a társadalomnak és nemzetnek életét is s van Krisztust szolgáló kálvinizmus, amely ő benne látja az Élet Fejedelmét. Nem is a mi anyaszentegyházunkat, nem a földi érdekeket kell először szeretni, hanem mindenek felett Istent és az Ő dicsőségét!

Ez a legnagyobb gondolatok egyike, amit a református keresztyénség hirdet. Milyen szép a református embernek ez az igazi egyházszeretete, amikor hittel szereti egyházát. Nem politikai, nem társadalmi vagy egyéb érdekből, hanem hitből; mert csak az ilyen ember képes arra, hogy ki tudja mondani ezt a szót igazán: Szeretlek téged Anyaszentegyházam!

Tudjátok-e, Testvéreim, hogy ha a világ összes népeinek nyelvét megnézzük és megvizsgáljuk, azt, hogy hogyan nevezik azok az egyházat, azt találjuk, hogy nincsen a világon még egy nyelv, amelyiknek olyan szép kifejezése lenne az egyház számára, mint a magyarnak, amikor azt mondja *anyaszentegyház.* Jelenti ez azt, hogy az egyház a mi számunkra anya. A kegyelem Istene a mi Atyánk és mert Atyánk, azért tudjuk úgy megismerni és magunkat olyan közel érezni hozzá. Az egyház pedig a mi Anyánk. Tudjátok mit jelent ez? Azt, hogy az anyaszentegyház nem úgy jön létre, mint ahogyan egy egyesületet vagy

kaszinót szoktak az emberek alapítani: elég a tagsági díjat fizetni és máris csináltak valami közösséget. Nem, az egyházat nem emberek csinálják; az egyházakat az örökkévaló Isten hívja elő kiválasztás által. Amint nem tudom megválasztani az apámat és az anyámat, hanem az anyám szül bele a családba, így leszünk mi is az anyaszentegyház tagjaivá, Istennek kiválasztása által. Nem azért, hogy mi uralkodjunk, hanem Krisztus királysága alatt az egyház, mint anyánk neveljen, tegyen nagykorúvá és vezessen Isten szolgálatába bennünket.

A református anyaszentegyházra azt szokták mondani, hogy demokratikus. Testvéreim! Ha külső szervezetét nézzük, demokratikus, de ha azt nézzük, ki uralkodik és ki kormányoz, akkor nincsen demokrácia Krisztus egyházában, mert az anyaszentegyházban Krisztus a király; tehát monarchisztikus rendszer van; nem száz feje van az egyháznak, hanem egy, egy királya van: a mi Urunk Jézus Krisztus.

Tehát az anyaszentegyházat így kell szeretni; nem a földi formájáért, hanem Isten dicsőségéért, mert az anyaszentegyháznak rendeltetése az, hogy Istennek csodáit mutassa meg a világban és dicsőségét bontsa ki és egy felsőbbrendű világot hozzon létre Krisztus királysága alatt.

Ha pedig az egyház magasabbrendű életnek a megvalósítója, akkor az anyaszentegyház nem földi intézmény, amit emberek hoztak létre, hanem az anyaszentegyház Istennek szent rohamcsapata, szent magja Isten országának. Isten országa és egyháza nem azonos fogalom, de az bizonyos, hogy Isten országában az anyaszentegyház a szent milicia, a szent katonaság, amelyben a kiválasztottak szent közössége Krisztus királysága alatt Isten dicsőségét szolgálja. És miután ezt a dicsőséget feltárja, ennek fénye ráhull ama nemzetek életére is, amelyek hisznek, rá a társadalom életére, amelyik imádkozik, rá a családok életére, amelyek Isten előtt leborulnak, rá az élet minden területére, amely felett a Krisztusban hívő és Őt dicsőítő lelkek — mint az anyaszentegyháznak szent hadserege — élik a maguk hitét és szolgálják a maguk Istenét!

És most befejezésül, itt e szent jubileum alkalmával, amikor újabb 400 évre akarunk egyházat építeni, emlékezzetek arra a módszerre, ahogyan a jeruzsálemi szent templomot Salamon építette. Egy gondolat van itt elrejtve, amit az emberek a legtöbbször nem vesznek észre, ha olvassák ezt a történetet. (I. Ker. 6:7.) Ugyanis azt olvassuk, hogy mielőtt a templom építéséhez hozzáfogtak volna, először annak szent tervét elkészítették. Ma is, ha építenek az emberek templomot vagy más hatalmas épületet, először a tervet foglalják rajzba, annak méreteit pontosan kiszámítják. De a Salamon temploma építésének még egyéb nagy jelentősége is van. Azt olvassuk, hogy amikor

a templomot építették, olyan nagy mértani pontossággal faragták ki a köveket, hogy amikor épült a templom, ott már semmiféle építészeti zajnak, szerszámoknak pengése nem hallatszott. *Szent csendességben* épült a templom, mert minden örök terv szerint, alázatos engedelmességgel, hűséggel, Isten iránt való szeretettel épült. Így kell építeni ma is mindenütt a református egyházakat; nemcsak külsőleg, hanem belsőleg is. Amikor már jól a lelkünkbe rajzolódott az örök isteni terv, akkor hozzá kell fognunk az építéshez; de úgy, hogy a veszekedés, a szitkozódás, a meg nem értés zajának, pengésének és zúgásának nem szabad a templom építésénél, az anyaszentegyház építésénél felzendülni. Örök isteni terv szerint való ismeretben, alázatos engedelmességben és hűségben, Istennek szent szeretetében kell a jövendő református anyaszentegyházat megépíteni és elindulni a ceglédi református egyháznak és magyar református egyháznak is újabb 400 éves élete elkezdésére. Ez a mennyei tervszerűség, ez a hűség, a bűn zajának e távoltartása, ez a munka legyen a mi programmunk. Ha az Ő dicsőségére dolgozik minden, áll az anyaszentegyház, s a földi célok is az Ő dicsőségét viszik előre, azok is beteljesülnek, megszentelődnek, mert mindenütt Krisztus jár, Krisztus uralkodik az Atya dicsőségében, mint Király!

Amen.

A református egyház presbiteriuma.

A ref. egyház és a lélek üdvössége.

Elmondta: **Dr. Victor János** ref. theol. tanár.

Azután a két előadás után, — szeretett hallgatóim — amelyek nemzeti nagy életérdekek feltüntetésével és Isten dicsőségével felragyogtatták és élesztették az egyház iránti szeretetet, a nekem kiosztott feladat abban áll, hogy egy harmadik lelkirúgót is megmozdítsak minden lélekben. *Szeressük egyházunkat végezetül lelkünk üdvösségéért!* De mindenek előtt arra kérlek benneteket, hogy amikor erről a tárgyról nehány szót szólunk, legyünk egymással kíméletlenül őszinték.

A vallásos, buzgó léleknek nagy kisértése rendesen az önámítás és más előtt való képmutatás; hogy az Atya Isten házában más ruhát öltünk magunkra, más arckifejezést és átmenetileg más érzéseket is, mint amikor kint járunk a mindennapi életben. Itt az ünnepségen emlegetjük az üdvösség zengő szavát, de azért kérdezem, kint, *a templom falán kívül van-e szó ebben a világban az üdvösségről?* Amikor este pihenőre összegyűl a család apraja és nagyja, szóba jön-e egyáltalán ez a téma, amikor a férfiak vagy a nők keresve egymás üdítő társaságát, el-elbeszélgetnek sokmindenről, ami izgatja őket, — rátérnek-e az üdvösség kérdésére, vagy pedig megállapíthatjuk, hogy ma az emberek két nagy csoportba oszlanak. Az egyik csoport fölényes nyegleséggel teszi túl magát az üdvösség dolgán. A másik csoport, ha gúnyolódva hallja emlegetni az üdvösséget, felemeli szavát, tiszteletben tartja ezt a fogalmat, mert tudja, hogy apáinak az idejében nagyon szent dolog volt és ezért kötelességének tartja továbbra is megőrízni a kegyeletet, gyakorlati jellege azonban nincsen az életben. Ne döntsük most el, igaz-e ez vagy sem, de abban megállapodhatunk, hogy ha mindig ilyen lett volna a tömegek magatartása az üdvösség kérdésével szemben, mint ma, akkor sem a magyar református egyház nem volna ennek a földnek a színén, se semmiféle egyház nem szerepelt volna sohasem a történelem idején.

Négyszáz esztendővel ezelőtt a reformációnak az igazsága azért ragadta meg a magyar földnek a népét, azért kötöztettek

egybe, olyan erős testvéri közösségbe, a magyar református egyházba, amely azoknak az időknek zivataraival, nélkülözéseivel dacolni tudott, mert 400 esztendővel ezelőtt *az emberek százezreinek lelkét lángragyújtotta az a kérdés: hogyan is üdvözülünk tehát?*

Én azt hiszem, Testvéreim, amint szemlélem ezt a gyülekezetet, hogy az előbbi megállapításunk vagy feltevésünk, hogy ilyen két osztályba osztható a ma élő embereknek a sokasága, nem teljesen áll meg. Van rajtok kívül még egy harmadik osztály is, amelyik talán még nem nagy, de növekszik. Talán nem olyan feltűnően járnak, hogy az ember mindenütt reájuk bukkanjon, de megtalálhatók. Hogy csak egy olyan tényre mutassak rá, amelyet nem lehet elvitatni, amely kézzelfogható, kimutatták, hogy az a társaság, amely bibliával az egész világot elárasztja, Európa összes országai közül *a közelmult esztendő folyamán Magyarországon terjesztette el a legtöbb bibliát.* — Ezen az egy tényen keresztül beleláthatunk századok és ezrek lelkébe és meg kell állapítanunk, hogy — Isten tudja kitől indíttatva — itt is, ott is több és több ember nyujtja ki a kezét Isten igéje után és ha erről nem is lehet statisztikát csinálni, kétségtelenül bizonyos, hogy itt is, ott is az esti órákban vagy hajnal pirkadáskor mind több és több lélek vonul vissza gondolatainak a csendjébe, próbál imádkozni és mind több lélek veti fel azt a kérdést mindennapos dolgának közepette is, meg másutt is, — hogyan tudok áldással harcolni a magam nehézségeivel és hogyan tudom az ő békességével megtölteni a szívemet szenvedéseim és csalódásaim közepette. *Ez az üdvösség kérdése!*

Találkozni Istennel és örök frigyre lépni vele. Istené lenni és elnyerni az örök életet, eggyé lenni ővele és ezáltal örök menedéket találni az egész életre és az örökkévalóságra minden kockázat ellen.

Négyszáz esztendő alapvető korszak a magyar nemzeti élet, a politikai szabadság és a szellemi művelődés számára is azért, mert minden virágzó élet a nemzeti történelemben csak akkor bontakozik ki, ha olyan egyéni lelkek élnek, *akik megtalálják a maguk helyét ebben a világban*, akik nem bizonytalankodnak és nem kétségeskednek, akik tudják milyen talajon áll a lábuk, milyen úton kell haladniok, honnan jöttek és hová mennek. Nem kitaszított árvái a sötét éjszakának, hanem a mennyei Atyának megáldott, üdvösség felé biztatott gyermekei, akik vállalják a nehéz terhet, akik a munkát viszik előre és a felvirágozást minden téren.

Nem tudom, a feltett harmadik osztályba ki tartozik bele közületek, de ha csak egy is van, Testvéreim — és bizonyára százával vannak itt e templomban látható soraitokban is, — azoknak egyenként is ezt mondom: ha megrendült a szíved,

ha egyszer megérezted, hogy nincsen nyugtod, amíg Istent meg nem találtad, ha egyszer fáj neked, hogy Isten nélkül éltél eddig és rájöttél arra, hogy hiába ennek a világnak minden sikere, minden jómódja, pénze és termése, hiába a szép család, az emberek tisztelete és megbecsülése, mindaddig nyugtalan marad a szíved, míg az Atya kebelén nem sirja ki magát és el nem pihent, amikor ezek a vágyak feltámadnak lelked mélyén, — hallgasd meg, minő útbaigazítást ad neked ekkor a te református anyaszentegyházad!

Keresztyén egyház nem mondhat mást, mint azt, hogy *nincsen senkiben másban üdvösség* és nem adatott más lehetőség, amely által üdvösséget lehet találni *az egy Jézus Krisztuson kívül.* Más keresztény egyházakkal szemben itt van a református egyháznak külön értéke és hadd mutassak rá erre, akármilyen röviden, anélkül, hogy kisebbítenék más egyházakat, csak azért, hogy a magam háládatos bizonyságát is lerójam egyházammal szemben, amely nekem is megadta ezt az értéket. Ez az érték az, hogy a református egyház hangoztatja annyira, tárja oda a hívek szeme elé azt az igazságot, hogy ha *egyszer az üdvösség felmerül, annak megoldása nem mibennünk van, hanem egyedül az örökkévaló Isten kezében.* Ha keresed az üdvösségedet, fájó lélekkel nyugtalankodol, vágyódol utána, egyházad ezt mondja néked: nézz oda fel áhítatos, figyelő lélekkel, váratlanul csak meg fogod hallani igéjén keresztül felülről a feleletet, kutató, küszködő kérdésedre világosság derül, kétségeden át egyszerre ragyogó tisztaságában, fényes dicsőségében Istennek, Atyádnak orcája mosolyogva fog nézni reád és azt fogja mondani: *óh én gyermekem, előbb szerettelek téged, mint ahogy te tudtál engemet szeretni!*

Keresed az üdvösségedet, — bízd rám az ügyedet, én már elvégeztem időktől fogva, idők előtt, a világ teremtése előtt. Küldöttem úgy, amint elvégeztem, hogy küldeni fogok te éretted is szabadítót, benne az örökéletnek minden ajándékát kiárasztottam a világra. Üdvösség megterített asztalát adom ajándékul és várom, ki jön el és *aki nem jön, ahhoz magam megyek el* — mondja az Úr, — csonkabonkákhoz, összetörtekhez, az életben megpróbáltakhoz és megviseltekhez, megfogom gyönge tagjaikat, erős kezemmel magam vonom oda asztalomhoz, a *kegyelem táplálékával erősítem, hogy életök megújuljon és enyéim legyenek.*

A mi üdvösségünk mindenikünk számára személyesen van Isten által elrendelve, az Ő akarata teljesedik mirajtunk és nekünk nincsen más dolgunk, mint hálás engedelmességgel átengedni magunkat az ő diadalmasan beteljesedő akaratának. Orvosságot ad az élet betegeinek, nemcsak feltárja az életvizének forrását életünk tikkasztó sivatagában, de oda is telepít

bennünket, megitat Ő maga, mert Ő üdvösséget adott nékünk, amelyben nem távolról társalog mivelünk, hanem szemtől-szemben, mint az édesanya megtalált, megtisztogatott, meggyógyult és megbékélt gyermekével.

Nem azért beszél egyházunk így, hogy ebben a tudatban mélységes békességbe merüljünk, most már minden gondot elvessünk, átadjuk magunkat megmentettségünk, kiválasztottságunk élvezetének, azért vagyok olyan hálás egyházam tanításának, hogy ugyanakkor, amikor nagyobb megnyugtatást ad, *nagyobb nyugtalanítást is ad, mert megérezteti azt, hogy Isten engem nem a magam érdekében mentett meg, hanem az Ő dicsőségére,* nem azért, hogy elpihenjek boldogságom érzetében, hanem neki álljak szolgálatára és rendelkezésére, és az üdvösség, amit elkészített, nem csendes hegyividék tengerszeme, amelynek tükrében gyönyörködik a kék égbolt és láthatja magát rajta csillogni, de élet nincsen körülötte, hanem olyan, mint a nagy folyamok békessége: nyugodtan haladnak tovább, mert tudják merre visz az útjok és hol vár reájok a nagy megérkezés, de éltetnek nyüzsgő partokat, nehéz gályákat cipelnek és telve vannak nyüzsgő, gazdag élettel.

Végül is oda jutunk el, hogy *amikor üdvösségünket keressük, voltaképen nem is a magunk üdvösségét kell keresnünk, hanem Isten dicsőségét.* Aki ezt keresi, annak már üdvössége van. Innen van, hogy amikor mi az egyházunkat szeretjük, nem földi szervezet érdekeire szervezkedünk és esküszünk össze, mert a mi egyházunk minden keresztyén egyházzal együtt Keresztelő János lelkületének egyháza s azt mondja: *„Nékem alá kell szállanom, Őnéki kell növekednie!"* A mi egyházunk *magához kapcsol csak azért, hogy útnak indítson az élő Isten felé,* híveivel nem magát szeretteti meg, hanem azt akarja, hogy a sziveket egészen betöltse annak az Istennek szelleme, akiben megtaláltuk üdvösségünket egész életünkre és az örökkévalóságra.

400 éves történelemnek határkövén állunk itt Testvéreim. Ha a magyar református anyaszentegyháznak tagjai üdvösségüknek ilyen örökösei, akkor nem kell félnünk a jövendő évszázadok bizonytalanságától, mert elmondhatjuk ujra: *Isten van velünk! Mi nem a magunk ügyéért állunk és harcolunk,* még nem is őseink ügyéért, *hanem Istennek ügyéért és ha Isten velünk egyéni életünkben, egyházi életünkben és nemzeti életünkben is, ki lehet akkor ellenünk?!* Ámen.

A református ifjúság feladata.

Ifjúsági megbeszélés. — **Pap Géza** középisk. missziói titkár előadása.

Nincs a mai magyar életnek még egy kérdése, amely körül oly hangos lenne a vita és sokszor a szóváltás is, mint az ifjúság. Egészen új, egészen fiatal probléma ez, de mégis ez az úr a legmagasabb politikában éppen úgy, mint a vidéki városok, csendesen éldegélő faluk egyházi előljárói vagy községi tanácsgyűléseiben. Az egész magyar jövendő ennek a kérdésnek a megoldásától függ, érzi mindenki, még az is, aki nem érti.

Új és fiatal ez a kérdés a református egyházban is. Hiszen apáink sohasem hallottak arról az iskolában, hogy nekik, mint fiataloknak, feladataik is vannak. Kötelességről és kényszerről tudtak csupán, amelynek summája ez volt: szerezd meg a bizonyítványod, hogy állást kaphass. Ennél többről sohasem hallottak.

Annyira új még e kérdés, hogy a mostani fiatalságunk sem tud róla a maga teljességében és egyetemében, mint ahogy nem tud a május arról, hogy neki bőtermésű nyárrá, érett gyümölccsel teleaggatott szeptemberré kell lenni.

De mint a tavasz, mely elindul messze délről s néhány hét alatt végigszalad az észak jegestengeréig s virágba borít maga után mindent, úgy vonul át a magyar református ifjúság egész egyetemén a nagy feladatokra való előkészület szent gondolata és kötelessége.

Kezd az egész magyar református ifjúság ráébredni arra a nagy gondolatra, hogy az ő fiatalsága, életének tavasza nem lehet oly romantikus és gondnélküli vidám élet, mint apáiké volt. Nem lehet eltölteni drága időnket szerelmes versek írásával és a holdvilágos esték szerenádjain való ábrándozással. Kitágult a látókörünk. Míg a háborúelőtti ifjúság csak az iskola faláig látott s ha onnan kikerült az állomásig vagy városa határáig, most mielőttünk nyitva a horizont túl az ország határán. Látjuk a szomszédok nagy sürgését, forgását, figyeljük a messze országok lélegzetvételét és arcmozdulalát is, keressük gondolatait.

A mai ifjúság már az iskola padjaiban magasabb helyen

áll az életben, mint ezelőtt sok élete delén álló férfi. Magasabb helyen, ahonnan legtöbbje messzebb ellát, többet észrevesz és könnyebben kiigazodik. Éppen ezért tisztán látja feladatait is.

A mi református ifjúságunk feladatait ebben a mondatban lehet összefoglalni: *a hitében, öntudatában meggyengült református egyház újjáépítése és a nagy vérveszteségtől elalélt és kirabolt magyar nemzet és ország teljes épségének visszaszerzése.* Én ismerem e csonkaország kálvinista ifjúságának jónagyrészét s éppen ezért bátran merem mondani, hogy ezek a feladatok nem kényszerűség terhes igái, hanem örömöt jelentő megbízatások számára.

Ceglédre, a kálvinizmus ez ősi búvóhelyére és fészkébe is azért jöttünk most e nagy ünnepnapon, hogy felhívjuk figyelmeteket erre a mindnyájunk szeme előtt mindig ott lebegő feladatra. Megmondjuk nektek, hogy a négyszázéves mult mai ünnepnapja csak félünnep akkor, ha csak az elmúlt dicsőség és megpróbáltatás büszke felemlegetéséből áll. A jövőbe való bátor belenézés, a jövőért való minden erőt igénybevevő hatalmas munkárafeszülés teszi egésszé, harmónikussá és ami fő, gyümölcshozóvá ez ünnepet.

Azért jöttünk, hogy megbeszéljük veletek, ceglédi református intelligens ifjúsággal, hogy ennek a feladatnak a teljesítéséhez a saját magunk életének a rendbehozásával kell hozzáfognunk. Nincs emberi gondolat és nyelv, amely teljesebben tudná kifejezni minden magyar ifjúnak a saját életével szemben való feladatait, mint *Lukács* evangéliuma II. fejezete, 52. verse. Gyarapodni kell a mai ifjúságnak *„bölcsességben", „testének állapotában", „Isten előtt való kedvességben"* és végül *„emberek előtt való kedvességben".*

Nem lehet megelégedni egy ifjúnak sem azzal, hogy nagy üggyel-bajjal átcsusszék egyik osztályból a másikba, míg végre nagy nehezen sikerül megszereznie az érettségi bizonyítványt. Ez ma már semmi. Ez még csak nem is kötelességteljesítés, hol van még ez az előbb vázolt feladatok teljesítésére való készülettől. Nem hiszem, hogy volt a háborúban olyan katona, aki a rajvonalba ki mert volna menni a fegyverraktárból úgy, hogy ne szerelje fel magát minden védő és támadó fegyverrel, amellyel harca győzedelmét biztosítani tudja. Az iskola a felfegyverkezés helye és ideje, jaj annak a diáknak, aki hiányos felszereléssel lép onnan ki.

Gyarapodni testünk állapotában. Fiúk! nem divat már a sáppadt arc, a ragyogás nélküli szem, a görnyedt hát. Nem divat pedig egyszerűen azért, mert ilyen testű ifjúsággal jövőt építeni nem lehet. Kidolgozott izmok, nekifeszülő mellkas, egészségtől piros arc és ragyogó szem a legnagyobb biztatása a magyar reménységnek is, mert az egyesek testi és lelki ere-

jén, szilárdságán és épségén nyugszik biztosan és halad előre a nemzet boldogsága.

Ugyanilyen egészség, lendület a lelki életben. Cinikus, ványadt lelkű, imádkozni nem tudó református ifjúság sohasem volt kedves Isten előtt és soha nem is volt református, legfeljebb csak az anyakönyvi kivonatában. Ezelőtt még egypár évtizeddel kimondhatatlan gúny és megvetés tárgya volt az az ifjú, aki nem tudott táncolni, jó terjedelmesen inni, cigánybőgőbe huszast húzni, hogy a kártyát ne is említsem. Ma már világtól elmaradt ifjú az, aki imádkozni nem tud és nem szokott, aki nem Jézus Krisztustól tanul lelki egészséget, illedelmet és eleganciát.

Emberek előtti kedvességben növekedni, vagyis megérteni, hogy a világ nem én körülöttem forog. Nemcsak magam vagyok, nemcsak magamért élek. Felelősséggel tartozom osztálytársaimért, barátaimért, a padban ülő szomszédomért és az egész iskoláért is.

Ez a magyar református ifjúság — különösen a tanuló-ifjúság — feladatának summája. Ha ezeket megvalósítja ifjúsága idejében, ezáltal nő és fejlődik tovább s ezzel a saját maga fejlődésével nőtteti környezetét, építi egyházát, erősíti faját s feszíti — amíg szét nem pattan — a mostani, kegyetlen lelkű emberek által kicövekelt magyar határt.

Ezeket a gondolatokat értse meg és tegye élete vérévé és idegeivé a ceglédi református diákság e felséges szép ünnepnapon.

Szükség néktek újjászületnetek.

Régiszabású diákok beszélgetése újmódi diákokkal.

— Ifjúsági megbeszélés. —

Karácsony Sándor reálgimn. tanár, „Az Erő" szerkesztőjének előadása.

A ceglédi reformátusok ma ünneplik eklézsiájuk 400-ik születése napját. Minden ünneplésnek két gesztusa van: visszatekintés és előretekintés. Nekünk, már konfirmált, de még egyháztag számba nem menő fiataloknak részt kell kérnünk ebből az ünnepségből s ha nem elégszünk meg a gyerekek rendes ilyenkori porciójával, azzal, hogy bámészkodó népség-katonaság lehetünk a nagyok örömén, akkor nekünk is vissza kell tekintenünk és előre képzelődnünk, hogy beletehessünk az öregek ünnepi perselyébe egy *emléket* és egy *viziót*.

Emlék gyanánt elmesélem nektek, milyen diákok voltunk mi, a világháború előtti kor vidám, gondtalan gyerekei, akikből trianoni tragikus sorsú férfiak váltak aztán. Legyen ez a számotokra tükör és ha netalántán hasonlítanátok hozzá még mindig, vegyétek tudomásúl, hogy mi már az Élettől megkaptuk a szekundát s ismétlésre utasíttattunk. Nektek nem szabad a magatok dolgát épen úgy végezni, mint mi végeztük, mert abból nagy baj lesz.

Kezdem azzal, ami diáknál a legfontosabb, hiszen az a dolga: a *tanulás* kérdésével. Ez bizony in medias res, mert ma, közel huszonöt esztendős távlatból tisztán látom már, hogy ha volt baj a mi diákéletünk körül, hát ezért volt baj. Minden tökéletlenségnek az volt a gyökere, a kezdete, a kulcsa, hogy mi, háború előtti magyar diákok *nem tanultunk*. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy köztünk nem voltak jeles tanulók, hogy nekünk nem kellett a leckét tudni. Magoltunk bizony mi is eleget, ebben nem volt hiba, de az már igenis nagy hiba, sőt megbocsáthatatlan bűn volt diákéletünkben, hogy *tanulás közben sohasem voltunk a tanulás pártján*. Ennek aztán kietlen következményei támadtak, természetesen. Ki akartunk fogni a kényszerűségen. Puskáztunk, lestünk, súgtunk, spekuláltunk,

csaltunk, nagyképűsködtünk, szalmáztunk, sőt még tanultunk is, ha nem lehetett másképen, csakhogy az igazság az, hogy nem érdekelt bennünket az egész és csak azért bifláztunk, hogy legyen mit elfelejteni, ki ne derüljön addig, míg bukás vagy rossz jegy lehetne belőle.

Mikor aztán tizenötéves találkozóra gyűltünk össze, érdekes eset történt velünk. Azt mondták a mulatság hevében volt osztálytársaim: törvényszéki jegyzők, miniszteri titkárok, papok, katonatisztek, rendőrfogalmazók, jegyzők, gazdatisztek, ügyvédek, kereskedők, banktisztviselők, vármegyei urak, csupa értelmiség, nekem, az egyetlen tanárnak közöttük, hogy kérdezzem őket, mintha vizsgán volnánk. A furcsa játéknak kínos és keserves kimenetele lett. Ötven kérdésből egyetlenegyre se tudtak felelni, a schmalkaldeni szövetséget az állattan körébe utalták (ott volt szó szerintük szövetekről), a Boyle-Mariotte törvényét pedig az angol alkotmány egyik sarkalatos tételének ismerték el. Aztán törni kezdték a fejüket rajta, mi lehet ennek az oka? Elismerték a legvégén, hogy a kulturához nekik végeredményben szerves közük nincsen (hiszen a legtöbben abbahagyták az önképzést régen, kisebb percentjük egyoldalúan, csak a saját szakjában olvasgat, azt is keveset s annak idején csak az érettségi bizonyítvány kedvéért tanultak.) Egy különben irodalmi érdeklődésű banktisztviselő azt fűzte még az általános megállapításhoz a maga speciális esetének magyarázatául, hogy ő magát autodidaktának tartja: olvas ugyan modern szépirodalmi könyveket, de részben ösztönösen, vaktába, részben folyóiratok recenziója, vagy ismerősei ajánlgatása alapján, de semmiesetre sem iskolai magyar órák tanulsága vagy folytatásaképen.

És még ha csak ez az egy szomorú következménye lett volna a nemtanulásnak: a tudatlanság! De voltak ennek *a tudatlanságnak erkölcsi következményei* is. Leplezni illett és leplezni is kellett ezt az állapotot azok előtt, akiktől a jövőnk, bizonyítványunk és jóhírnevünk függött. Már pedig, aki kitartóan és állandóan fut, abból jó futó, aki ugyanígy ugrik, abból jó ugró válik. Az pedig, aki nyolc éven keresztül állandóan lopott, csalt, hazudott, nem válhatik rusnya bábból kibontakozó pillangóképen becsületes emberré. Legjobb esetben közömbössé válik az ilyen ember az erkölcsi elvekkel szemben és belőlük is megalkuvó jellemeket formált az életre való előkészületnek ez a tökéletlen módja.

Másik veszedelme az volt, hogy *nem adott az életünknek tartalmat*. Jaj, de az ilyen üres élet nagyon hamar megbosszulja magát és elégtételt vesz magának erőszakkal ott, ahol legkönnyebb, a testi élet terén. A földműves ember gyermeke nehéz fizikai munkája közben sokkal kevesebb kísértésnek volt kitéve, mint mi, akiknek semmihasznára telő napjai, sőt hetei csak-

hamar követelték az életmalom egyetlen orvosságául a *narkózist.* Hogy cigarettáztunk-e vagy ittunk, vagy egymás társaságában lőgérezve loptuk a napot, esetleg még más veszedelmeket is idézgettünk elő s az csak szerencse vagy szerencsétlenség kérdése volt. Volt aki verseket írt, volt aki olvasott — szintén csak narkózisból. A versek a hatalomérzetét csalták meg az egyiknek a kielégülésig, a másik hamarosan elfelejtette azt a könyvtárra menő csomó művet, amit így összeolvasott... És lett az egyikből ösztönéletet élő állatember, a másikból szenvedélyeinek a rabja, nem férfi, a harmadikból örökös mámorban tántorgó álomfigura, a negyedikből koravén, tehetetlen roncs.

Szociális téren ez azt jelentette, hogy a vezetésre hívatott és elkötelezett „nadrágos ember" többé-kevésbbé méltatlanná és képtelenné züllött a tömegek vezetésére. Az a földműves, kisiparos, szatócs, hadseregben közvitézek és altisztek becsületesebben készültek elő inaskorukban a maguk jövendő életpályájára és ennek következtében jobban is értették a mesterségüket, mint állítólagos előljáróik. Ennek egyik veszedelme az lett, hogy csökkent a tekintélytisztelet, a másik — nem kisebb — meg az, hogy a felsőrend terrorral akarta biztosítani magának azt a megbecsülést, melyet fölénnyel nem szerezhetett meg.

Megszürkült, kedélytelen lett így az élet. Nem tudtunk mi diákkorunkban igazán, lélekből jókedvűek lenni. Ha azt hiszitek, hogy ma jobb a helyzet, gondoljatok meg három dolgot nagyon jól. Először is nem szabad összetéveszteni az eszeveszettséget a jókedvvel s a részegségében dalolót a természetes vidámságában ujjongóval. (Közben ne feledd el, hogy a mámornak sok fajtája van s nemcsak szesztől éri utól az embert.) Azután nagyon egyhangúak és igénytelenek voltak az örömeink. Nagyon meguntuk volna, ha hétszámra mindig babot vagy krumplit adtak volna ebédre, ellenben nem untuk meg mindig ugyanazon az egynéhány, nem is túlságos elmés módon ütni az időt. (Voltak közöttünk pl. olyanok, akik kizárólag csak futballoztak s más mulatságuk nem volt.) Szinte csudálom, hogy csak annyi magyar ember kártyás, amennyi éppen az, nem háromszorannyi. Mit csináljon egyebet az ember, ha a futballhoz elnehezedett és kivénült? Végül az is meggondolandó, hogy az örömeink alacsonyabb színvonalúak voltak, mint állítólagos műveltségünk. Tanultunk irodalmat, de ha igazán élvezni akartunk olvasásközben, félredobtuk az elveinket és ugyanazt ugyanúgy olvastuk, mint az iskolát nem végzett tömegek. (A Zrinyiász klasszikus remek, de ki olvashatná el élvezetből? Sok magánember könyvtárát ismerem, érettségijük dacára sincsenek meg egyikben sem Horatius ódái díszkötésben, vagy akárcsak fűzve.) Zenét tanultunk, de zenei élvezetünk ritka esetben tudatos és elemzés útján előállott: az egyszakaszos dalformán és a cigányzene

harmonizálásán túl. Képzőművészeti örömeink meg egyenesen egy színvonalon állnak a Sári néniével: neki is tetszik, nekem is tetszik, egyikünk se tudná bővebben megindokolni: miért?

Ezért nem tudtunk aztán szivünk szerint vakációzni sem. Istenem, milyen kietlen volt augusztus első két hete, szinte szerettük volna, ha már ujra iskolába kéne menni. A hozzáértésünk hiányzott az örömeinkhez. Amíg fáradni kell az eredményért, amíg a gyümölcs nem magától értődő s nem hull ajándékképpen az ölünkbe, addig a mulatságnak munka a neve és nem szerez hamisítatlan, elegyítetlen gyönyörűséget. Ezért nem volt nekünk igazi vakációnk soha: nem érdemeltük meg tízhónap elmismásolása árán.

*

Az *a nagystílűség* hiányzott az életünkből, amelyet csak hívő emberek életműve ismer. A szatócs azért nem nagystílű ember és azért marad élete végéig sarki boltos, mert nem meri kockáztatni a kicsi biztost, a nagykereskedő hiszi azt, hogy a bizonytalanba szétgurított pengők kamatostól térnek haza idő multán, mert az az üzlet, amelybe bocsátkozott, szolíd, biztos vállalkozás. Hit nélkül összeroppanna, idegekkel nem birná az örökös bizonytalanságot.

Ha jól megnézitek a háborúelőtti diákvilág rajzát, magatok láthatjátok, hogy a megoldás nem lehet részletbe tévedező próbálgatás. Ma is ugyanilyen marad a diákélet, ha úgy kezdünk a reformálásához, hogy bizonyos, fontosnak tartott, de tulajdonképpen nem lényeges vonásán akarunk valamit retouchálni: tökéletesítjük zenei tudásunkat, abbahagyjuk a túlzott futballjátékot, öt cigaretta helyett kettőt szívunk naponta, sutba dobjuk a puskát, nyelvkurzusra íratkozunk be. Nem, ez nem lesz jó megoldás, csak jobb hegedűs, tornaköri titkár, köhögés miatt mulasztott órával nem terhelt, jeles latinista, első német lehet belőlünk, a magyar diákélet pedig marad a régi.

„Szükség néktek újjászületnetek...“ Ennél kevesebbel hozzá se kezdhetünk az új életnek. Vegyük észre, hogy nem a tanulásban rejtőzik az igazi baj, nem is a mulatságaink módjában vagy mértékében, még csak nem is egyik diáknak a másikra gyakorolt hatásában. A magyar diákság elfordult Jézus Krisztustól és ezzel a kegyelem forrását önmaga zárta el maga elől.

Nem tanultunk? Nem volt érdemes, mert semmi sem adott elfogadható feleletet arra a kérdésre, hogy miért tanuljunk? Miért legyünk tökéletesebbek? Mi az életünk célja, olyan célja, amely félreismerhetetlen parancsot diktál a haladás irányában? Ha Jézus Krisztus nem fővezéred többé, akkor az előmenetelt a protekció biztosítja, nem a mentül különbbé pallérozódásod.

Problematikussá vált előtted a jó és a rossz fogalma? Nem csudálom. Az élet nem igazolja a jóság diadalát, hiszen az ügyeseké a pálma, a jók lemaradnak, sőt kárt vallanak ügyefogyott reménykedésükben. Ha nincs Jézus Krisztus, nincs értelme semmi olyan morálnak, amit nem a kényszerűség diktál. Igaz, hogy ez csak betyárbecsület, de legalább nem fizet rá az ember. És az is igaz, hogy csak Jézus közvetlen közelében múlik el a „jó" kényszerítő hatása és csak általa és benne nemesedik egyetlen lehetőséggé.

Nem vagy szociális lény? Elhiszem. Ezen a világon Nélküle minden ember kapni szeretne a másiktól valamit. Csak Ő taníthat meg *ellenszolgáltatás nélkül való odaadó szolgálatra.* Csak az Ő szavára mehetsz két mérföldet azzal, aki egy mérföldre akart kényszeríteni, mert csak Ő ment el önmagának ingyen odaprédálásában vérehullásáig a keresztfán.

Rabja vagy a véred forrásának? El vagy veszve ha Ő nem könyörül rajtad, mert rabtartó zsarnokodtól nincs hová menekülj. Rajta kívül más nem szentelheti húsodat és véredet templommá, egyedül Ő, aki mindnyájunknak küldi igérete szerint a Szent Lelket, a méltatlan test egyetlen megszentelő hatalmát.

Hiányzik az élet „terhének" hordozásához a kenőolaj, az áldott kedély? Tokaj-Hegyalja minden hordóját hasztalanul ütnéd csapra, ha nem ittál a kánai mennyegző valamelyik kővedréből.

*

Hogy mit csinálj hát? kérded.

Igazán bánod az eddigit, amit csináltál? Igazán elhiszed, hogy Jézus Krisztussal megkapod azt, ami nélküle minduntalan elröppent sóvár kezedből Tantalus almájaként minduntalan idáig? Igazán tudnál imádkozni Isten kegyelméért, hogy másképp legyen ezentúl?

Akkor ne csinálj semmit. *Nyisd meg a szivedet és várd türelmes bizodalommal, amiért imádkoztál: a hit által való ingyen kegyelmet.*

A beteg magyar diákélet *egyetlen orvosságát.*

Három arckép.

Írta: **Nagy Kálozi Sándor** református s. lelkész.

Három arcképpel gazdagabb lett a ceglédi református egyház. Három olyan arcképet leplezett le 1927 szeptember 18-án, amelyre mindig büszke lehet s amelyet méltó dicsekedéssel mutogathat a későbbi nemzedékek előtt. Három férfiút ábrázol a három kép. Olyan három embert, akik egész életüket rátették arra, hogy a ceglédi népet, közelebbről a ceglédi reformátusokat előbbre vigyék. Igaz ugyan, hogy három emberi élet nem sokat számít egy negyvenezer lakost számláló városban, de annak a három képnek élő mása úgy reávéste érzéseit, gondolatait, általában véve egész lelkivilágát a ceglédi népre, hogy még századok mulva is felismerhető lesz közöttük egyik-egyik léleknek egy-egy elhullatott darabja.

Kicsiny kezdetben nagy dolgokat szemlélhetünk. Egy-egy kálvinista papnak vagy tanítónak a lelkében megláthatjuk egy gyülekezet jövendő képét. És viszont egy-egy gyülekezetnek élő hitéből, lelkivilágából, gondolkodásmódjából elénkbe tűnik a rég elporladt pásztornak vagy tanítónak egész alakja, hite, lelkivilága, érzései, gondolkodásmódja.

Álljunk meg a ceglédi református egyház három új arcképe előtt s az egyház tagjaiban élő hit világosságánál szemléljük a három arcképet.

Előttünk áll három egyszerű ember, a gyülekezetnek három munkása: két pap és egy tanító.

A multnak homályából, de nem feledés ködéből tekint vissza *Dobos János*, a 40 év előtt elhunyt lelkipásztor, a lelkiekben robusztus erejű, országos hírű pap, a köztisztelet és szeretet övezte ember.

Dobos János Ó-Budán született 1804 április 14-én. Atyja Dobos István óbudai református lelkész, anyja literáti Mády Erzsébet, tudományosan képzett, mély érzésű, vallásos lelkű nő, kitől fia is örökölte mély és meleg vallásos érzéseit. Négyéves korában himlőtől majd elveszti szemevilágát. Mint

gyermek átéli a bécsi kongresszusi királyjárás pesti utóhangjait. Sokminden összehatott sajátos egyénisége formálására. Gyermek- és ifjúkora csaknem teljesen örömtelen s tehetségei is lassan bontakoztak ki. Kecskeméten Nagy István tanár nyitotta meg előtte a klasszikusok örökszép világát. 1829-ben Báthory Gábor szentelte pappá s 1831-ben választották meg atyja helyére Óbudára lelkésznek. Lelki izmosodásának évei ezek. Itt tünt fel mint hitszónok és egyházi író. Lelke nemes bajtársakra talált Székács József, Török Pál, Fáy András, Bajkai és más jelesek társaságában. 1842-ben indították meg a Protestáns Egyházi és Iskolai Lap-ot, mely a folytonos haladás, a benső életre s tevékenységre törekvés és szervezkedés forradalmát indította meg. Dobos János hegyes, ahol kellett éles tolla, költői, majdnem ecsetszerű stílusművészete, határozott protestáns álláspontja tetemesen hozzájárult a korabeli egyházi irodalom színvonalának emeléséhez. 1844-ben a tolnamegyei Kömlődre, 1845-ben Péczelre vitték, hol a kor mozgató eszméivel, a Perczel, Sárközy, Pázmándy és Ráday családokkal került benső ismeretségbe. Az 1847—48-i utolsó pozsonyi országgyűlésen mint a református rendek papja jelent meg. 1852-ben Tótfaluba hívták meg, hol benső örömeinek élve későbbi irodalmi műveinek alapjait épitgeti. Itt kezdte írni előbbi költői kedélyű, himnuszi emelkedésű bibliai történetei folytatásaként házi imáit, homiliáit, egyházi beszédeit, melyekben a költői és apostoli lélek tüze egybeolvad és együtt lobog. Gyermekimáit azonban már Cegléden fejezte be. 1854—1887-ig volt Cegléd református papja, hol a Szabó Károly által kezdeményezett nagytemplom befejezése várt reá.

Egy fél élet gazdag tapasztalataival, de ki nem égett szivvel jött Ceglédre 50 éves korában. Első neje Storch Katalin 1849-ben halt meg, kitől három fia maradt. Második neje Csokonai Vitéz Zsuzsanna, a költő unokahuga, két leányának lőn anyja.

Az élet megpróbáltatásai, a magasságok és mélységek felett való elmélkedései, változatos pályafutása és küzdelme gazdag kincsekkel ruházták fel szellemét. A szó és toll hatalma csak gyarló kifejezése volt benső lelkivilágának. Mint pap és egyházi író országos hírnévre tett szert. A közbizalom a dunamelléki egyházkerület főjegyzői székébe emelte. Szava mindig szívesen hallgatott volt, érvei döntő súllyal birtak.

Élete alkonyán ő volt a ceglédi turini zarándokút ünnepi szónoka s a ceglédieken át az ország független érzelmeinek szavakbafoglalója. Megrázó szónoklata magával ragadta a jelenet tanúit s Kossuthot is oly válaszra ihlette, hogy e látogatás emléknappá lett a város életében. László fia kiadta

4 kötetben válogatott egyházi beszédeit, melyekkel méltóan fejezte be irodalmi pályáját. 1887 április 3-án tette le 83 évre terjedő munkás életét s kívánsága szerint atyja és anyja sírjából vétetett a marok föld, mely először esett koporsójára. (*Szász Károly* után.)

Negyven év távlatából szemlélve nagyon kevés marad meg egy emberi életből, különösen az olyanból, amely a földi élet ideje alatt sohasem azon fáradozik, hogy magát mentse vagy magát emelje, hanem azon, hogy másokat mentsen és másoknak szolgáljon. A mult felszínretörő eredményeiben gyorsan felszívódik az olyan emberi élet, amely minden erejét abban merítette ki, hogy lelkileg, tehát az egész élet terén másokat talpraállítson és megerősítsen. Épp azért nehéz az ilyen kálvinista papok emlékét felkutatni, akik sokszor személytelenül, de lelkük minden erejével és melegségével a lelki erőt adják vagy tolmácsolják tízezer, esetleg száz egyszerű, hétköznapi ember munkájához. S ez az oka, hogy Dobos János ma is élő eszmény a ceglédi református hívek között. A nagyapák mesélnek unokáiknak a nagy papról, a hűséges pásztorról s az unokák lelkében tovább él a nagyapák papja. Sokminden megváltozik a világon. Új arcok, új szokások és felfogások jönnek, más lesz az emberek külső életkörülménye, talán jobban kiszélesedik az emberek egyetemének látóköre, de Dobos János a ceglédi nép lelkében élni fog, mert a megfáradó, elhunyó nemzedék mindig újabb és újabb, erőteljesebb nemzedéknek adja át megőrzésre és példaképül.

Hogy miben állott Dobos János nagy hatása a ceglédi református egyházra, ki tudná ma ennek a lelki harmatnak elemzését adni? Talán az önmagával szemben való szigorúságában, amely azután — lehet, hogy önkéntelenül — átragadt híveire is és még ma is kitűnik itt-ott az élet küzdelmeiben megfáradt, fehérhajú, barázdás arcú öreg református emberekben, kik az ő lelki vezetése alatt nőttek bele az életbe. Vagy a jövendőbe látó bölcsességében volt az ereje? Mert a jövőbe látott, amikor minden erejével arra törekedett, hogy egyházát fundamentumaiban, azaz híveinek a lelkében megerősítette. Látta talán a hitetlenségnek és közönyösségnek azt a szinte végzetszerű reánkzuhanását, amely olyan rettenetesen megpróbált bennünket s azért fordította befelé, belső megerősödésre minden erejét? Ki tudná ma már megmondani! Az bizonyos, hogy nem sokat kereskedett a más portáján. Megtalálta otthon is a dolgát hívei körében. Azokat bátorította, vígasztalta, erősítgette s ha kellett ostorozta is a kálvinista lélek őszinteségével és szigorúságával. Reá Krisztus anyaszentegyházának építését bízta az Isten, arra is fordította minden erejét!

Arcképét hálás unokája: a ceglédi református egyház jelenlegi főgondnoka festtette meg Lukácsi János festőművésszel s tette még emlékezetesebbé finom lelki vonásait.

A másik arckép *Takács Józsefet* ábrázolja, a ceglédi református egyház jelenlegi lelkipásztorát. Egy fél évszázad óta hirdeti az igét s ebből 40 év Ceglédre esik. Arcképét Mayer Péter reálgimnáziumi tanár festette meg az egyháztanács megbízásából, hogy mindig előttünk álljon annak élő képe, aki — mondhatjuk, a legnehezebb időkben — nemcsak, hogy együtt tartotta a nyájat, de tudta azt építeni, fejleszteni is.

Takács József, mint ennek a nemzetnek sok gyermeke azok közül, akik a homlokvonalba jutottak, egyszerű szülők házikójában tette meg nagy útjának első lépéseit. 1851 október 23-án született Kiskunhalason — ahogy ő szokta mondani — szegény parasztszülőktől. Szinte mondhatná tovább életének történetét az, aki közelről látott nőni egy szegény gyermeket. A szülők nem akarják taníttatni, de a tanító ráveszi őket s a gimnáziumba megy a fiú, akit, bár gyenge testalkatú, mégis „parasztnak szántak". Bravúrosan mutatja meg az első év után, hogy ő más eke mellé termett, mint ahová szánták. Kitűnő bizonyítványban ad előleget a jövőjéből azoknak, akik szeretik őt. De ekkor nagy csapás éri, mert meghal az édesapja. Ám meghagyta az Isten a régi pártfogót, az áldottlelkű öreg Hetessy Dánielt és jó feleségét. Ők lemondva a cselédtartásról, a tanítói feladatot kibővítik szinte szülői hivatássá. Maguk mellé veszik a gyermeket, aki az iránt való háláról cselekedetes bizonyságot tesz, mikor nappal nekik segít, este pedig a kemence tüzénél tanulja feladatait.

Már harmadikos korától fogva gyengébb tanulók tanításával foglalkozik s így jut el a theológia kapujáig. A theológián felkarolják az ügyét Szász Károly tanfelügyelő, a későbbi püspök, kinek gyermekeit Halason tanította és Török Pál akkori püspök. Az előbbi tanítványokat szerzett a fiatal embernek, az utóbbi pedig nevelőül ajánlotta Pestmegye főjegyzőjének, Ilkey Sándornak. Így a legsúlyosabb anyagi gondoktól szabadult. A theológiát Ballagi Mór és Török Pál, külföldi tanulmányait pedig az utrechti egyetemen, hova két kitűnő évfolyamtársa, Szőts Farkas és Petri Elek után ment, Ostersee, Van Béels és Doedes — lábainál végezte.

Hazajövén, Pesten hitoktató, majd Pándon s. lelkész lett. Itt, ahol az öreg lelkész halála után rendes lelkésszé választatott, 8 évig hirdette az Igét. Pándról 1888-ban nagy többséggel a ceglédi népes gyülekezet lelkészül hívta meg. Itt érte egymásután az a sorozatos megtiszteltetés, mely egyházmegyei jegyzővé, majd tanácsbíróvá, később egyházkerületi

jegyzővé, tanácsbíróvá, végül a dunamelléki *egyházkerület egyházi főjegyzőjévé* való választás által, mind az ő nagyszerű munkabirását kérte.

De első vonalban vett részt Cegléd város kulturális és gazdasági életének irányításában is, úgyis, mint a városi képviselőtestület érdemes tagja, a Kaszinó elnöke, a Hangya ceglédi fiókjának igazgató elnöke, az állami polgári iskolai gondnokság és városi óvodai felügyelőbizottság vezetője, a *Ceglédi Ujság* és *Egyházi Értesítő* szerkesztője és sok fel sem sorolható társadalmi egyesület díszelnöke, illetve tiszteleti tagja.

Az 1924. évben múlott 50 esztendeje, hogy a theológiát elvégezte. Félszázados munkásságára ütötte az elismerés pecsétjét az 1923. évben legmagasabb helyről jött kitüntetése, a *kormányfőtanácsosság.*

1881-ben vette nőül ozorai és kohanóci *Ottlyk Jankát,* kivel 1924-ig élt boldog házasságban. Népes családjának szeretete és tisztelete csak növelte munkakedvét s hathatósan gyarapította lankadatlan buzgóságát. (Az 1924-ik évi *Bethlen Naptár* után.)

Negyven évet eltölteni egy egyházban lelkipásztori munkában úgy, hogy rá ne unjanak az emberre, nagyon nagy dolog. Mert a megszokottság, a hétköznapok szürkesége mindig bizonyos fokú megkötődést eredményez a fórumon forgolódók számára. És Takács József körül nem tömörültek nagyobb szeretettel hívei 40 év előtt, amikor Ceglédre hozták, mint most, jubileuma alkalmából. Nemcsak a saját híveinek, de az egész város lakosságának szive ott dobog körülötte. Hogy ez mit jelent ma egy alföldi népes egyházban, azt csak az tudja megérteni, aki ismeri a mai alföldi egyházakat, azoknak népét, életviszonyait. Takács Józsefet szinte csodálatos szeretettel veszik körül hívei. Füle István presbiter szava szerint *„mint madár a fiait."*

És ő lelke minden melegével viszonozza ezt a szeretetet, mert nemcsak a híveit, de a faját is szereti embertársaiban. A hittestvéri és fajszeretetnek ilyen szerencsés találkozása okozta azután, hogy a ceglédi nép között kibontakozott lelkének minden melegsége, minden szeretete és ez árasztotta áldott hatását az egész egyházra. Takács József lelkének a melegsége alatt nőtt nagyra a ceglédi református egyház a maga sokféle intézményével s hogy a változott viszonyok ellenére is meg tudott maradni az elsők között, az nagyrészt annak köszönhető, hogy a pásztor szive mindig megérezte, hogy hol van szükség a közös édesanya, az egyház segítő karjára és szeretetére. A mai modern életbe így tudott belekapcsolódni az egyház. Érző és szeretettel telített lélekkel. Mert a paragrafusokban nem sok építő erő lakik. Nem sokat nyer élő hitében a keresztyén lélek,

ha a betű feletti töprengésében vagy vitatkozásában megfeledkezik az írás lényegéről. Takács József 40 év alatt mindig a lényeget adta: a Krisztust, az élőt, aki feláldozta magát az emberekért. Mindig úgy vette az embert, ahogyan volt és nem a fogalom emberét pásztorolta, hanem a valóságban élő, körülötte járó és dolgozó, az élet harcát verejtékkel harcoló emberhez szólt minden szava. Azt az embert fogta meg azzal a szeretettel, amely az ő lelkében lakozik és vitte oda Krisztussal az élő Isten színe elé. Képe drága kincse lesz az egyháznak. Látása közben nemzedékek nőnek fel s minden újabb nemzedék lelkébe jutni fog ha csak egy parányi sugár is abból a szeretetből, amelyet Takács József tanított és mutatott a ceglédi református hívek körében.

Nagy Sándoré a harmadik kép, a ceglédi református elemi iskola 50 éven át volt tanítójáé és igazgatójáé, aki félszázados tanítói munkássága után nyugalomba vonult. Hogy mit tett ezalatt az idő alatt, amelyet az iskolában töltött, azt annak a nemzedéknek az életéből lehet legjobban megállapítani, amely az ő keze alól került az életbe.

Nagy Sándor 1859 január 1.-én született Cegléden. Atyja Nagy János jónevű építőmester volt, akit azonban még 3 éves korában elveszített. Édesanyja sok nélkülözések között tartotta fenn magát s az özvegység szomorúságát még jobban növelte a vállaira nehezedő négy gyermek nevelésének gondja. S amikor a legkisebb gyermek — Sándor — is elvégezte az elemi iskolai tanulmányokat, hogy könnyítsen az egész család gondjain, az édesanya a testvérekkel együtt az ipari pályát ajánlotta, mint olyant, amely nyugodt és biztos megélhetést nyújt. A gyermek lelkében azonban ott égett a tudományok iránti szomjúság és sokszor könyörgött az édesanyjának, hogy engedje magasabb iskolákba. A sok kérés nem volt hiábavaló. 1871-ben beíratkozhatott a ceglédi polgári iskolába. Ennek elvégzése után Csurgóra kerül az állami tanítóképzőbe, ahol az akkori idők egyik legnagyobb pedagógusa, Bárány Ignác hatása alatt kristályosodott ki benne az a nagyszerű és megingathatatlan pedagógiai rendszer, amellyel egy félévszázados munkálkodás alatt szinte bámulatos eredményeket tudott elérni.

Tanítói működését Cegléden kezdte meg az újvárosi iskolánál, 1877-ben. Tíz év mulva, 1887-ben az iskolaszék a központi iskolához osztotta be s ott működött mint igazgató egészen az 1926. évben történt nyugalombavonulásáig.

Iskolai hivatalos dolgainak rendkívül pedáns és pontos teljesítése mellett 26 éven át tanított a ceglédi iparos- és kereskedőtanonciskolában, 7 éven át a polgári iskolában és

3 éven keresztül a gimnáziumban. Alig van Cegléden társadalmi egyesület, amelynek az életében jelentős szerepet ne töltött volna be. Így hosszabb-rövidebb ideig karnagya hol az egyik, hol a másik dalárdának. A ceglédi kisbirtokosok és szőlőtermelők egyesületének több éven át elnöke. Ő alakította meg 1909-ben a Ceglédi Első Pinceszövetkezetet. 1903 óta egyik irányítója a Ceglédi Egyesült Ipar-, Kereskedelmi és Népbanknak. Munkálkodott a Kaszinóban, Népkörben, olvasóegyletekben. 1912-ben megszervezi Cegléden a Patronázs Egyesületet. Szinte előszámlálhatatlan az a társadalmi tevékenység, amelyet a város életében végzett. Mindezek mellett még jut ideje arra is, hogy átfogóbb munkát végezzen az egyházmegye, kerület, stb. mezején is. Az elemi iskolai számtantanítás egyöntetűvé tétele céljából népiskolai számtankönyveket állít össze ismételten. Az egyházmegyei tanítóegyesületnek hosszú időn át elnöke, az egyházkerületi közgyűlés tanítóképviselője, a Református Tanítók Országos Egyesületének alelnöke s 1922-től a zsinat tanítóképviselője. De bármennyire lefoglalták is sokféle munkái s bármilyen lelkesedéssel munkálkodott is minden téren, mégis mint tanító munkálkodott a legszívesebben. Mondhatjuk, hogy igazán jól csak az iskolában érezte magát. Lelke mindenünnen az iskolához tért vissza, ahol sokszor találta már elmélyedt munkában a felkelő nap s ahonnan — a munkában mindenről megfeledkezőt — sokszor hívták haza késő esti órákban aggódó szerettei. Családi élete a lehető legboldogabb, 1893-ban vette feleségül *Szabó Juliánnát*, kivel féltő gonddal és szeretettel őrködnek három élő gyermekük boldogsága fölött.

Kartársai iránt szívélyes, megnyerő, inkább atyai jóbarát, mint szigorú, számonkérő és megítélő bíró. Tanítótársai mélységes tiszteletüknek és szeretetüknek kifejezésére a budapesti Tanítók Házában *„Nagy Sándor szobaalapítványt"* létesítettek, hogy emlékét ott is megörökítsék. *A vallás- és közoktatásügyi miniszter buzgó tanítói működéséért a Magyar Tudományos Akadémia javaslatára a Wodianer-díjjal egyenlő értékű jutalomban részesítette.*

Munkájának eredményét a legjobban tükrözteti a ceglédi nép lelke, amelynek igen számottevő része ült lábainál, hallgatva tanítását. *(Kiss Gyula* után.)

Cegléd lakossága nagyon büszke, talán az egész országban a legbüszkébb magyar voltára. És az a különös a dologban, hogy a családfák egy része idegenben gyökerezik. Mondhatjuk, hogy alig van nemzet, amelynek fiai a cegledíek között feltalálhatók ne volnának. Köztudomású és könnyen megérthető igazság az, hogy minden nemzet fia szinte görcsösen ragaszkodik

nemzeti és faji sajátságaihoz. És a mindenfelől összesereglett ceglédi nép úgy hozzánőtt a magyar földhöz, hogy azonkívül mást nem is akar ismerni. Nem tévednek azok, akik azt állítják, hogy ez a magyar földdel való összeforrás és magyarrálétel a fiakban következett be, mégpedig az iskolák hatása alatt. Nem mondjuk, hogy ez kizárólag Nagy Sándor érdeme, hiszen ilyen óriási átváltozási folyamatot egy ember és egy emberöltő nem vihet véghez, legfeljebb többekkel együtt felmorzsolódhatik benne. De hogy neki is oroszlánrész jutott ki ebből a munkából is félszázados tanítóskodása alatt, az bizonyos. Mert nemcsak jó keresztyéneket, egyházukhoz ragaszkodó jó reformátusokat, de jó hazafiakat, mégpedig magyar hazafiakat is nevelt azzal a tantestülettel, amelyben az ő ideje alatt egységes volt a közszellem, teljes a barátság, de szigorú a fegyelem is. Arcképét a tanítótestület megbízásából Lukácsi János festőművész festette meg, amelynek a leleplezésénél ott volt egy félévszázadnak egymás nyomába lépő nemzedéke. Dereshajú, az élet alkonya felé nézegető férfiak s gyermeksorban levő tanítványok állottak meg örvendező szívvel a kép előtt s vették körül lelkük melegségével a nyugalombavonult hűséges tanítómestert. Boldog öregség, amelyet ilyen melegen sütő nap aranyoz be sugaraival!

*

A 400 éves jubileumi ünnepségek során leplezte le az egyház a három arcképet s köszöntötte két érdemes munkását. Az ünnep ezen részének lefolyása is dr. Ravasz László és dr. Raffay Sándor püspökök, dr. Hegedűs Loránt nyug. pénzügyminiszter, Benedek Sándor közig. bírósági alelnök, a dunamelléki egyházkerület és kecskeméti egyházmegye képviselőinek s a ceglédi társadalom vezetőinek jelenlétében történt meg.

Takács József érdemeit *Kiss Zsigmond* esperes, abonyi lelkész, *Nagy Sándor* fáradhatatlanságát *Kiss Gyula* igazgató ünnepi beszéde méltatta s idézte ujra emlékezetbe. *Dobos János* költői lelkületét és hatalmas szellemét *Domby Béla* jászberényi lelkész szólaltatta meg s tette ismertebbé az újabb nemzedékek előtt is.

Az evangélikus egyház nevében *Törteli Lajos* helybeli lelkész, a római katholikus egyház képviseletében *Szilágyi Imre* esperesplébános, az izraelita hitközség nevében *dr. Feldmann József* főrabbi mondott szives köszöntőt, a város nevében *dr. Sárkány Gyula* polgármester üdvözölte a két jubilánst, mint Cegléd város közéletének igen értékes tényezőit. Ezenkívül üdvözölték az ünnepelteket a helybeli kulturális, társadalmi és gazdasági egyesületek és intézmények vezetőinek hosszú sora, hogy ezzel is bizonyságot tegyenek az egyház két öreg szolgája iránt érzett tiszteletükről és szeretetükről.

És ennek az egyértelmű és általános tiszteletadásnak különös értéket adott az a körülmény, hogy nem külön-külön, hanem *együtt lehetett megtartani* ezt az ünnepséget, annak a közösen munkálkodó, megértő és egybetorkolló fáradozásnak méltó elismeréséül, melynek nyomán a jól végzett munka öntudata költözhet a jubilánsok szivébe.

S azóta három arckép néz reánk a közgyűlési terem faláról. Három egyszerű, gyülekezeti munkás művészi képmása. Kettő pap közülük, egy pedig tanító. Egy a multból néz vissza, kettő itt jár közöttünk. De mind a három odamutat az egyetlen, igazi középpontra: *Krisztusra!* Arra a nagy tanításra, hogy *„én vagyok az út, élet és igazság"* és *„aki énbennem hisz, ha meghal is, él az!"*

Ezt tanította és tanítja e három egymásba kapcsolódó élet, ezt tanította és tanítja két pap és egy tanító életének gazdag tanulsága. Ezt a tanítást köszöni meg nekik Cegléd református népe a léleknek minden melegségével, a szivnek minden hálájával és szeretetével.

Adja Isten, hogy a sírjában nyugovó arcképe soha el ne halványodjék, az élőké pedig minél később váljék emlékeztetővé!

Takács József lelkész üdvözlése.

Kiss Zsigmond esperes, abonyi lelkész üdvözlő beszéde.

Alapige: Apost. Csel. XX. 24.

Ünneplő Gyülekezet!

Pál apostol mondta a felolvasott szavakat, mikor Kis-Ázsiát elhagyni akarván és Jeruzsálem felé igyekezvén, búcsút vett az efezusi vénektől, akikre a gyülekezet gondozása bizatott. Búcsúzásával is apostoli munkát végez. Lelkükre köti a véneknek, hogy *vigyázzanak gonddal a nyájra, melyben Isten őket vigyázókká tette! Ne engedjék azt éhezni, szomjuhozni, sem a veszedelmek zsákmányává lenni!*

S hogy annál nagyobb foganatja legyen szavainak, emlékezetükbe idézi közöttük való működését: hogyan szolgálta az Urat „teljes alázatossággal sok könnyhullatás és kisértések közt", melyek rajta estek, hogy „semmitől sem vonogatta magát, ami hasznos", hogy tanítsa őket, „bizonyságot tevén az Istenhez való megtérés és a mi Urunk, a Jézus Krisztusban való hit felől". A könnyhullatások és kisértések azonban nem keserítették el, sőt inkább megacélozták lelkét, úgy, hogy a felmagasztosultság érzésével teszi meg a vének előtt lelke nagy vallomását: *„Semmivel nem gondolok, még az én életem sem drága nékem, csakhogy elvégezhessem az én futásomat örömmel és azt a szolgálatot, melyet vettem az Úr Jézustól, hogy bizonyságot tegyek az Isten kegyelmének evangéliumáról."*

Ünneplő Gyülekezet! Aki itt áll most előttünk s aki előtt, mint vénember előtt mi máskor is, most különösen felkelünk és orcáját megbecsüljük, még nem búcsúzik tőlünk s mi sem őtőle. Bizodalmunk vagyon Abban, akitől száll alá minden jó adomány és tökéletes ajándék, hogy ad még éveihez éveket s megadja neki kegyelmesen, hogy az igazak útjában találtatott vénség szép, ékes koronáját tovább is hordozza még itt a földön, hogy azután egykor örökélet koronájával koronáztassék meg. Ha búcsúznék is, mint élő ember, szerénysége nem engedné meg, hogy az apostoli ajkakra illő szavakat maga vegye szájába. Én veszem hát ajkamra őhelyette ez ünnepélyes pilla-

natban, amidőn 50 éves lelkészi s ebből 40 évi ceglédi szolgálata alkalmából, az ő szép, nagy és nemes gyülekezetének, egyházmegyénknek és egyházkerületünknek, sőt magának az egyetemes magyar református egyháznak is tiszteletkoszorúját látom lelkiszemeimmel ősz feje köré fonódni.

Indokolja bátorságomat a testi szemekkel is látható alkalom: ez a lelkes örömmel ünneplő közönség, ez a kezében tisztelet virágaival, szivében a hála érzelmeivel megjelent sereg, amelyhez sorakozik még azoknak nagy száma, akik bár testben távol, de lélekben itt vannak velünk együtt.

Hadd mutassak hát rá, legalább nagy vonásokban, mindnyájunk nevében, összejövetelünk okára. Hátha tanulhatunk is belőle.

Takács József 40 éve pásztora a ceglédi szép és nagy református gyülekezetnek s polgára Cegléd városának. Nagy elődök szép emléke lengi körül lelkét, de ugyanazok súlyos öröksége terheli vállait. Az emlékek nem mosódtak el a 40 év alatt a lélekben, mert az elődökéhez hasonló tűz égett benne, a vállak birták a terhes örökséget, mert nekifeszült minden izom a terhes szolgálatnak az eszmény tisztán látása s a kötelesség áldozatos teljesítése jegyében.

Takács József 40 évig terjesztette e gyülekezetben a lelki világosságot. Nagy gond, nagy feladat *„világ világossága"* lenni *„hegyen épített város"*-ban korunk világában, mely gazdag raktárt tart világosító szövétnekekből a világ fiai számára. Nagy gond, nagy feladat a sokféle lelki táplálék mellett, melyet oly bőségesen tálal fel napjainkban a világ s melyek között vannak ingerlőbbek és tetszetősebbek, örökéletre való táplálékkal elégíteni ki a lelki éhséget, hogy a silány eledelek után ne kívánkozzanak. Takács József e nehéz pásztori feladatnak emberi mértékig megfelelt. Birtokában az evangéliumi igazságok ismeretének, Istentől nyert fényes fegyverzettel vívta az igazságok harcát s mert élete tanításaival megegyező volt: áldás fakadt lelki magvetésén s megelégítette egy nagy gyülekezet lelki éhségét örökélet kenyerével bő mértékben.

Takács József 40 évig ápolta e gyülekezetben a békességet, úgy, hogy annak az ő pásztorsága alatt fogyatkozása nem volt, miközben a társadalmi élet fórumán is a legelől járó közéleti harcos volt. Nem könnyű feladata a lelkipásztornak, sok kisértés környezi e munkamezőn. Hallgassuk meg csak Jézust a békesség felől. Egyik helyen így szól: *„Minden ország, mely magával meghasonlik, elpusztul; és a ház, a házzal ha meghasonlik, leomlik."* A másik alkalommal már eképpen beszél: *„Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy békességet bocsássak a földre; nem azért jöttem, hogy békességet bocsássak, hanem hogy fegyvert."* Egy alkalommal így szólott tanítványainak: *„Jaj nektek, midőn minden ember jót mond felőletek."*

A lelkipásztornak le kell tudni szállni a jézusi gondolatvilág és a jézusi élet mélységeibe, úgy, hogy e gondolatvilágtól és ez élettől soha el ne szakadjon, különben kisértésből kisértésbe esik. Ha mint lelkipásztor nem az előljárás vezéri szerepét és felelősségét vállalja, hanem nyája után ballagva vezettetni engedi magát s megelégszik az emberek tetszésének kétes értékű, olcsó koszorújával, könnyen szerezhet máról holnapra való népszerűséget, amiért azonban nagy árt fizethet: az evangélium igazságaival való megalkuvást s hivatásának megtagadását. A lelkipásztor magasztos hivatása éppen abban áll, hogy küzdjön bátran, semmi félelmet nem ismerve, sem rokon-, sem ellenszenvre nem tekintve, az evangéliumi igazságok diadaláért, az Istennek e földön eljövendő országáért. Csak így szolgálja a saját eszményét is, a társadalom igaz javát is. Küzdelmében azonban sohasem szabad felednie, hogy neki nem sebeket kell osztani, hanem sebeket gyógyítani; nem ellentéteket szítani és embereket letörni, hanem a szerencsétlenség elesett áldozatait felemelni.

A mi jubilánsunk a kísértések scyllái és charybdisei között nagy önmérséklettel és nagy pásztori prudenciával állott meg, mert prófétai méltóságának hivatása töltötte be lelkét s mert tudott szeretni. Amabban ott lángolt Mózes egész égő csipkebokra s e láng világosságban tartotta előtte Annak arcát, aki őt prófétává elküldötte; emebben diadalmas életté vált a nagy Mesternek szüntelen fülében csengő parancsa. Ezért tudott hivatása mezején, nagy magaslatokon lépkedve is, tántorodás nélkül járni; ezért tudott a közéleti erkölcs szigorú őre szerepében is kedvesnek maradni, mindenkitől szerettetni.

A ceglédi református egyház 400 éves történetének fénylő lapjaira fogja feljegyezni az ő 40 évét. Fel fogja jegyezni a nagy prédikátornak, az Isten titkai bölcs sáfárának, a fáradhatatlan munkásnak, a rend és gondosság őrének nevét, örök emléket állítván e névnek nagy pásztorainak pantheonjában. Cegléd város társadalma pedig, mint a melegszivű emberbarátnak, jó hazafinak, nagy szónoknak és mindig nemes fegyverekkel küzdő közéleti harcosnak emlékét fogja őrizni nemzedékről nemzedékre.

*

Ünneplő Gyülekezet! A ceglédi református egyháznak s Cegléd város társadalmának ez a bensőséges családi ünnepe nem volna teljes, ha oda nem állana az ünneplők sorába a Kecskeméti Református Egyházmegye, a Dunamelléki Református Egyházkerület s az Egyetemes Magyar Református Egyház is. Takács József neve és élete túlnőtt a ceglédi református egyház és Cegléd város falain. *Egyházmegyénk egy félszázadot-*

számol a magáénak közhasznú, munkás életéből, fiatalságának pompás virágaival, férfikorának gazdag gyümölcsözésével s öregkorának szép, ékes koronájával. Mint embert a szeretet emberének ismerjük családi életében, melynek oltárán az ő, szinte magát is megüresítő, nagy áldozata örök lánggal égett és ég ma is — hisszük — az örök szeretet Istenének is helybenhagyó tetszésére. Mint lelkész és barát az öregekhez melegen símuló, a fiatalokat megértő, őket meleg szeretettel és szíves tanáccsal támogató testvér képében áll előttünk. *A Dunamelléki Egyházkerület s Egyetemes Református Egyházunk* is nagy dicsekedését birja a jubilánsban. Amannak ékestollú és nagybuzgalmú *főjegyzője és tanácsbírája,* emennek *konventi és zsinati rendes tagja.* Egy magas és széles ívelésű élet, amelynek birtokosával szemben nehéz most itt a helyzetünk, midőn fejére, véle szemtől-szemben állván, koszorút fonunk. Ezért is nem lehet az teljes. Csak pár virág a hű, buzgó és áldásos szolgálat évfordulóján. De nem tehettük, hogy ide ne hozzuk és a lábai elé ne tegyük ezt a néhány virágot. Hadd jelképezze a mi iránta való tiszteletünket, nagyrabecsülésünket és szeretetünket.

És amikor ezt tesszük, hálát adunk Istennek is az ő közöttünk lefolyt szép életéért, szerető szivéért, immár félszázadra terjedő áldásos köztevékenységéért. *Legyen Istené a dicsőség, mert Ő dicsőítette meg a maga erejét a mi kedves jubilánsunk emberi erőtelenségeiben!*

Isten áldja továbbra is főtiszteletű és méltóságos *Takács József* urat, akit arra kérünk, fogadja tőlünk szivesen a mi tiszteletadásunkat. Éljen még sokáig!

*

Az üdvözlések hosszú sora következett ez ünnepi beszéd után, melyek végeztével az ünnepelt *Takács József* lelkész a következő választ adta:

Szeretett Testvéreim!

Engedjék meg, hogy ne terjeszkedjem ki külön-külön azokra a meleg, szívből jövő üdvözlésekre, amelyeket intézményeik nevében hozzám és ünneplő társamhoz, Nagy Sándor igazgatóhoz szólottak. Engedjék meg, hogy nagyon röviden csak néhány szót intézzek mindannyiukhoz: az egyházkerületnek, a többi felekezeteknek, a ceglédi református egyháznak, a különböző intézményeknek és Cegléd városa szellemi, erkölcsi és közgazdasági intézményeinek képviselőihez.

Azt mondom Uraim, hogy Isten szolgálatában álló munkások vagyunk mindannyian: a Gazda egy, a szolgálat különböző, de a maga szolgálatát mindenkinek híven teljesítenie kell. Itt hangzott egyik szónok beszédéből, hogy *minden szolgálatnak annyi értéke van, amennyi Krisztus van benne.* Én is ezt mon-

dom, nemcsak mondom, hanem egész életemen keresztül ez volt útmutatóm, boldog tapasztalásom: minden szolgálatnak annyi értéke van, amennyi Krisztus van benne! Annyi értéke van a lelkészi szolgálatnak, annyi a társadalom bármely területén munkálkodó embernek, amennyi Krisztust bele tud vinni abba. Ne tessék azt gondolni, hogy csupán a lelkipásztor beszél egyházi, vallási dolgokról. Nem! Ezen a földi életen mindaz, ami emberek által vitetik véghez, Isten dicsőségére vitetik véghez. Azért küldötte el Fiát, hogy tanuljuk meg tőle azt, hogy az Ő lelkét vigyük bele a szolgálatba.

Megköszönöm mindezeket az üdvözléseket, megköszönöm, mert érzem, hogy nem valami különös érdek vezette ide mindazokat, akik itt most összegyűltek. Hallottam a szavakból, láttam a szemekből, hogy ami Önöket hozzám hozta, az irányomban való jóindulat, szeretet volt. Ezt köszönöm! *(Éljenzés és taps.)*

Nagy Sándor nyug. igazgató köszöntése.

Kiss Gyula ref. iskolai igazgató üdvözlő beszéde.

Mélyen tisztelt Közönség! Kedves Igazgató Úr!

Az Úr úgy alkotta meg az embert, hogy születésével már olyan tulajdonságok magvait hozza magával, melyek kifejlődve képessé teszik, hogy az életben maga, családja, embertársai, egyháza és hazája javára dolgozhasson. Minden emberrel a képességeknek, tehetségeknek más-más csirái születnek és azok az emberek a boldogok, akikben az élet azokat a velük született jó tulajdonságokat fejleszti ki, amelyekkel a legtöbb jót, hasznosat művelhetik azon a helyen, ahova az isteni gondviselés őket helyezte. És azok lesznek a boldogtalanok, akiket az élet lelkük tartalmának, tehetségüknek vagyis vágyaiknak meg nem felelő helyre állított.

Minden munka, az emberi lélekben rejlő isteni szikra megnyilatkozása. A Teremtő lelkének munkálkodása. Minden munkához az istenadta tehetség, a szikrák sokaságának világítása kell. Még inkább kell ahhoz a munkához, melyet joggal nevezhetünk a legnemesebb, a legmagasztosabb munkának, az emberi lélek nevelésének, nemes és hasznos tartalommal való megtöltésének munkájához.

És erre a munkára is születni kell. A tanító munkája szép, de egyszersmint Isten és emberek előtt felelősségteljes. Előtte a sok gyermek, akiknek testét, lelkét úgy kell ápolni, fejleszteni, hogy belőlük majdan nemes gondolkozású, Istent s hazát szerető emberek válljanak. Jó tanító csak nagyon nemes gondolkozású, embertársait testvéri szeretettel szerető, minden gyermekben a jövőt látó és ezt a jövőt céltudatosan előre kirajzolni tudó ember lehet. Lelkének nemcsak meg kell töltve lenni tudással, de ennek úgy kell elrendezve lenni benne, hogy bármikor elővehesse. Az Isten különös adománya ez. Tudni, érezni, mi az értékes ismeret, mit kell, mit lehet ebből a gyermeki lélekbe átültetni, hogy kell ezeket a gyenge ismeretpalántákat ápolni, fejleszteni.

Hány embertől halljuk, hogy „nem lennék tanító, mert nem volna türelmem azokat a kis tudatlanokat tanítani!" Nem, mert

lelkéből hiányzik az az isteni szikra, mely arra készteti, hogy lelkének tartalmát önzetlenül szétossza kicsi tanítványai között és boldogítsa az a tudat, hogy amire tanította őket, azt jól megértették, megjegyezték.

Ez a jó tanítói egyéniség!

Pedig nem elég csak tanítani, nevelni is kell! Nevelni kell a nevelési tényezők mindegyikével. A tanító lelkének ott kell munkálkodni minden kis növendéke lelkében akkor is, ha nincs közöttük, akkor is, ha már nincs velük. Az ő szavának, tettének, példájának ereje ott kell hogy munkálkodjon tanítványaiban emberré serdültekor, egész életén át. Ez a munka sokkal fontosabb és nehezebb, mint a tanítás. Ehhez sok nemes emberi értéknek, sok-sok isteni szikrának kell egyesülni a tanító lelkében.

Előttünk, tanítók előtt magasztos tanítói példák lebegnek. Megváltónk, a mi Urunk, Jézus Krisztus is tanított, oktatott. Oktatta a köréje seregletteket szavával, tettével, élete példájával. Oktatta a tanítványait, hogy „széjjelmenvén, tanítsanak minden népet." Krisztusi munka a tanítás s az egyház és a haza hatalmas vára az iskola. A tanításnak pedig mindenkor ihletett órájának kell lenni a tökéletesedésnek, az Istenhez való emelkedésnek.

Ennek az országnak a jobb jövendőben való bizakodáshoz két nagy értéke van. Az egyik a *haza földje,* röge. Ennek őserje, termőképessége, az Ég áldásával megáldva megadja a hon fiainak életszükségletét, jólétét, anyagi gyarapodását. Minél jobb, termőbb a föld, minél munkásabb kezek, műveltebb, képzettebb emberek művelik, annál többszörösen adja vissza a belevetett magot. A másik nagy kincsünk, hitünk, reményünk a *gyermek. A magyar gyermek a magyar jövő!* Bennük élünk tovább. A mi Istenben bizó, hazát szerető lelkünk él, fejlődik tovább a gyermekben, akiket jobbá, tökéletesebbé akarunk nevelni magunknál.

Ennek a drága magyar kincsnek, a magyar gyermeknek az ápolása, gondozása van a magyar tanító kezébe letéve. Apostoli munka, apostoli elhivatás!

És az a tanító, akit ma ünneplünk, apostoli buzgósággal töltötte be nemes hivatását. Benne az isteni szikrák hatalmas ereje működött. Az Úr úgy alkotta meg, hogy abban a kis gyermekben, aki 68 évvel ezelőtt látta meg a napvilágot, olyan tehetségek csirái szülessenek, melyek erre a pályára predesztinálják. Abban az időben tanult, amikor lázas vágy élt az osztrák elnyomatás alól felszabadult Magyarországban, hogy a kiegyezéssel új Nagymagyarország alapjait rakhassák le. És ennek a legégetőbb kérdése a népműveltség alapjának, az elemi iskolai tanításnak a megalkotása volt. A legnagyobb magyar gondolkodó, báró Eötvös József tűzte ki a célt, megalkotva az 1868. évi 38. törvénycikket. Lelkes férfiak, ifjak siettek támogatására, hogy

megteremtsék a magyar népoktatást. Ez alá a zászló alá állt az az élénk szemű, nyilt eszű ifjú is, akit ma félszázados lelkes tanítói munkájáért köszöntünk.

1877 óta a mult évig volt a ceglédi református egyház szolgálatában. Egy félszázad nagy idő, szép idő. S ez alatt az idő alatt az isteni szikrák tüze mindenkor ott égett a lelkében, amikor tanított, nevelt, csodálatos eredményeket érve el a tanításban tudásával, iparkodásával, következetességével és szeretetével. De ugyanilyen hatással volt tanítványaira és tanítótársaira művelt, finom és mégis határozott egyénisége is. A munkás, dolgos és csak egy célt, a tanítás-nevelés szent célját maguk előtt tartó tanítótársainak csakhamar szellemi vezére s az akkori szokások szerint — az ősi református kollégium mintájára több cikluson keresztül az iskola igazgatója lett. Az igazgatóságot 1903 óta, 23 éven át, utóbb mint véglegesített igazgató látta el. Első volt ő az egyenlők között, de ez az elsőség csak azt jelentette nála, első a munkában, a kötelességteljesítésben, rendszeretetben, pontosságban.

A híres filozófus Kant Immánuelről mondják, annyira pontos volt, hogy amikor iskolájába indult, a königsbergi toronyőr hozzáigazította óráját. Ilyen pontos, lelkiismeretes volt mindig a mi kedves igazgatónk *Nagy Sándor* is. Elsőnek érkezett s utolsónak távozott a munkából, példát mutatva tanítótársainak, tanítványainak. És ezek nem felvett szokások voltak, egész természetesnek találta azokat, mert erre nem külső okok, hanem a lelkének belső szózata ösztönözte.

Megértő jó direktor, önfeláldozó derék kartárs. Rendet tartani annyi iskolában, mely meg kell hogy feleljen 1000-nyi szülő, sokszor a szülői szeretettől befolyásolt kívánságának, nem könnyű feladat. És ő becsülettel megfelelt! Mintaszerűvé tette a ceglédi református iskolákat, pedig hihetetlen nehézséggel kellett megküzdenie a háború alatt, mikor a fiatalabb tanítók hadbavonultak, a kommunizmus, az oláh megszálás, majd az azt követő nehéz napokban. Megbirkózott velük. Energiája, akarata, mindent megértő derűs nyugalma átsegítette a legnehezebb időkön.

Igazgatásának 23 esztendeje nemes emléke marad mindenkor a ceglédi református iskolák történetének.

Tanítványai szeretettel gondolnak rá, büszkék arra, hogy őket *Nagy Sándor* igazgató úr tanította. És büszkék és boldogok lehetnek, mert nemesebb, jobb tanító keze alól nem kerülhettek volna ki az életbe. Aki az Úr által a lelkébe gyujtott isteni szikrák lángjával vezette, tanította őket a jóra, a tudás alapjaira, az Isten jóságában, bölcsességében való bizalomra, a mi kálvinista gondolkozásunk tisztaságára és a mindenekfelett való hazaszeretetre.

Az ő osztályából hangzottak a legáhítatosabban az Úr

jóságát, hatalmát dicsérő zsoltárok, dicséretek zsolozsmái, de az ő tantermében hangzottak ki a legszebb magyar énekek is s ott dobogott a dal nyomán a gyermek szivében leghangosabban a magyar önérzet: *„Árpád apánk, ne féltsd ősi nemzeted, Nem vész az el, ha eddig el nem veszett."*

Mintaszerű vizsgáin láttuk legjobban, hogy az ő tanítói lelkében égő szikrák tovább fognak égni tanítványaiban. Az ilyen tanító örök életű, mert munkájának hatása, mint a Szent Lélek ereje, tovább él azokban és azok utódaiban, akikre az ő lelkének szikrái rávilágítottak. S ha ezt látjuk, akkor tudjuk csak értékelni, hogy milyen nemes munka a tanítóé és milyen értékes az az élet, mely ilyen apostoli munkában telt el.

De nem elégedett meg, hogy csak tanítótársainak legyen szellemi vezére. Bölcs, messzenéző két szeme távolabb is látott. Megszervezte, újra alapította a kecskeméti ref. egyházmegye tanítóságának egyesületét, hogy e hatalmas tanítói gárdával küzdhessen a tanítóság egyetemes szellemi és anyagi jólétéért. Az egyesület ismételten elnökévé választotta s elnöksége alatt az egyesület renaissance-át, fénykorát érte el. Felbuzdította tanítótársait, útat mutatott, melyen haladva iskolájuk, egyházuknak, községük népének javára lehetnek. Tudása, lelkesedése, nyugodt, megállapodott bölcsessége egyenesen hivatottá tették őt erre a nagy körültekintést igénylő állásra. Munkájának, agilitásának elismeréséül a Ref. Tanítók Országos Egyesülete alelnökévé, a Magyar Tanítóegyesületek Országos Szövetsége választmányi taggá s a Magyar Tanítók Eötvös-alapja igazgatósági tagjává választotta.

Sokat szeretnék még rólad, munkásságodról, társadalmi és közgazdasági tevékenységedről mondani azoknak, akik nem ismernek annyira Téged, mint mi, kedves jó igazgatónk. De az idő int. Így csak halvány képét adhatom a Teremtő által bölcsen megalkotott lelkednek, jellemednek. Csak nehány vonással rajzolhattam meg, hogyan sáfárkodtál a Te Teremtőd által rábizottakkal. Az Úr — áldassék érte szent neve — úgy alkotott meg és arra a helyre hívott el, ahol képességeiddel legtöbbet használhattál egyházadnak, Istenednek, hazádnak. És ezen a helyen boldog és megelégedett voltál. Nem vágytál más polcokra, nem irígyeltél senkit. Betöltötted hivatásodat és a hivatásod, családod, kartársi és baráti köröd betöltötte lelkedet.

Ez a megelégedett boldogság arany kedélyed ragyogásán is meglátszik. Ha körülültünk és elbeszélgettünk veled a világ dolgairól, régi dolgokról, régi emberekről, szellemed *dickensi* humora ragyogóan világította meg az emberek, a dolgok lényegét, megaranyozta a multat, kibékített bennünket a jelennel. Olyan voltál köztünk, mint egy jó apa, mint egy apostol, akiről csak a jóság sugárzik. S mi azt akarjuk tanítótársaid, hogy

továbbra is itt légy közöttünk, mindenkor a későbbi utódoknak is nemes példaadásul. Azért festette meg a tanítótestület az arcképedet, melyet ma itt, hosszú munkálkodásod szent helyén elhelyezünk, mert azt akarjuk, hogy a munkára serkentő tekinteted vigyázó szemekkel őrködjön ez iskola falai között a Te munkádra, a Te alkotásaidra és ez a meleg, biztató tekintet bátorítson, lelkesítsen bennünket, az utódokat hivatásunk, tanítói tisztünk becsületes betöltésére mindenkor. Pedig tudjuk, hogy egy nemes tulajdonságoddal, szerénységeddel ma visszaélünk. De bocsáss meg nekünk, hogy most, amikor 50 évi dicsőséges munka után már nyugalomba vonultál és élvezed az élet derűs őszének napfényragyogását és boldogan, megelégedetten tekintesz vissza munkában eltöltött éveid eredményeire, megzavarjuk nyugalmadat és ideállítunk, hogy egy ünnepség keretében áldozzunk nemes életed értékes munkájának. Bocsáss meg nekünk. Tudjuk nem szivesen jöttél magad ünnepeltetni, nem is Téged akarunk mi ünnepelni, nekünk van szükségünk erre az ünnepre, hogy ünnepeljük egy tanítótársunkat, aki nagy időt töltött el fáradhatatlan nemes munkában, hogy glóriát fonjunk megőszült fejedre, hogy nemes életedet *példaként* állítsuk magunk és azok elé, akik minket követni fognak.

Tanítványaid, tanítótársaid, egyházad és e város minden fiának hangja szól az én gyenge hangomban, mikor meghajtjuk előtted elismerésünk zászlaját, mikor megköszönjük az Úrnak, hogy nekünk adott Téged és gazdagon megajándékozta lelkedet messze világító fényességgel. Megköszönjük Neki, hogy egy félszázad nehéz munkájában erőt, kitartást, egészséget adott Neked és mindenkor a szépre, jóra és igazra ihlette elmédet, erősítette lelkedet s szívedet.

És megköszönjük Néked is, hogy ilyen nagy időn át fáradhatatlan vezére voltál egyházad tanulóinak, tanítóinak, építetted egyházunk, hitünk várát, népműveltségünk bástyáit, hogy az a hatalmas vár erőssége legyen a magyar hazának. Köszönjük Neked határtalan emberszereteted, jóságod s hogy hű voltál minden dologban, amelyre elhívattál. Arcképedet átadom rendeltetésének s Neked pedig azt kívánom, hogy az Úr, aki eddig megtartott, adjon Neked továbbra is erőt, egészséget, nyugalmat, édes boldogságot. Aranyozza meg életed őszét, tegye boldoggá éveidet s amikor velünk, tanítótársaiddal, egyházunk kicsinyeivel, nagyjaival találkozol, boldogan jusson eszedbe, hogy mindegyikünk lelkében ott ragyog a Te lelked tüzének egy-egy szikrája.

A mi Urunk, Istenünk áldjon meg, tartson meg hosszú éveken át erőben, egészségben családodnak, egyházunknak, mindnyájunknak igaz örömére, boldogságára!

*

Ez üdvözlő beszédre és az ezt követő ünnepi köszöntésekre *Nagy Sándor* igazgató a következőkben válaszolt:

Főtiszteletű, Méltóságos, Kegyelmes Uraim s Mélyentisztelt Közönség!

Meghatva állok fel, hogy ama megtisztelő és felemelő jóindulatért, amely a mai magasztos egyházi ünnep keretében nyugalombavonulásom alkalmából személyem iránt oly sok oldalról megnyilvánult, a leghálásabb szívvel mondjak köszönetet. Azok az elismerő szavak és kitüntetések, melyekben részesíteni méltóztattak, arra indítanak engem, hogy visszatekintsek félszázados tanítói működésemre, felidézzem magam elé annak nevezetesebb eseményeit és főbb mozzanatait s keressem az okokat, melyek alkalmul szolgálhattak a megtiszteltetés ily impozás megnyilvánulására.

Nem akarok szigorú bírája lenni munkásságomnak, mégis, midőn mérlegelem tanítói teendőimet, úgy érzem, hogy tulajdonképpen nékem nincs semmi különösebb érdemem; amit tettem, azt tanítói kötelességem felismerésében tettem.

Hogy félszázadon keresztül munkálkodhattam, azért legyen hála és dicsőség az én jó Istenemnek, aki megáldott testi és lelki erővel, egészséggel, lelkembe oltotta a hivatásszeretetet, vezérelt nagy felelősséggel járó nevelői és tanítói munkámban.

Hogy a mindennapi iskolai teendők mellett évtizedeken át tanítottam az iparostanonciskolában, kevesebb ideig a polgári iskolában és gimnáziumban, hogy résztvettem társadalmi életünk több irányú kultúrmunkáiban, támogattam s fejlődésében segítettem közgazdasági intézményeinket és mint a kisbirtokosok egyesületének egykori elnöke, megalakítottam a ma is virágzásban lévő Első Pinceszövetkezetet; háborúelőtti években a bűn útjára sodort gyermekek s fiatalkorúak megmentése érdekében fáradoztam a Patronázs-egyesület megszervezésében; hogy tanítótársaim között a megértést, a kölcsönös megbecsülést, a kartársi szeretetet iparkodtam minden időben erősbíteni; az ötvenév óta fennálló egyházmegyei tanítóegyesület kötelékében pedagógiai elveimet törekedtem érvényesíteni s hogy egyházmegyénk e fontos szervét, a tanítóegyesületet, a háborús évek alatt beállott bénultságából újra talpraállítottam s a nevelés és tanításügy szolgálatába helyeztem stb., stb., mindezt — hiszem — helyzetemben és az adott körülmények között megtette volna bármelyik tanítótársam is. Nem szolgáltam tehát reá az ünnepeltetésre és mégis, mikor végighallgattam az üdvözlő beszédeket s elolvasgattam a hozzám érkezett meleghangú köszöntő sorokat, bizonyos megelégedettség és megnyugvás szállott lelkemre, mert az elhangzott beszédekből s a levelek soraiból az iskola nagy fontosságának és a tanítói munka megbecsülésének elismerése sugárzott ki. Hála Istennek, hogy ma már az iskola

A református elemi iskolák tanítótestülete.

édes gyermeke népünknek, az egyházi és polgári társadalom minden rétege elismeri, hogy az iskola az egyházi és nemzeti életnek legfontosabb szerve, az általános közművelődésnek leghatalmasabb eszköze, mely hivatva van vallásos érzésekben gazdag egyháztagokat, becsületes, munkás, jellemes, hazájukat igazán szerető s ezért minden áldozatrakész polgárokat nevelni. *Az iskola szellemi vezére, lelke: a tanító!* Ha a tanító hivatásszeretetének egész melegével, testi-lelki erőinek összeségével, odaadással, hűséggel és szeretettel teljesíti kötelességét; ha a reábízott kicsiny gyermekeket úgy tekinti, mint a szülők legdrágább kincseit s hazánk jobb jövőjének letéteményeseit és érzi a roppant felelősséget a gondjai alá helyezett gyermekek nevelésében: akkor az iskola megfelel magasztos céljának.

Nékem — elmondhatom — igen könnyű dolgom volt, mert minden oldalról, egyházi és világi előljáróim részéről megértésre és segítő támogatásra találtam. Itt volt Főtiszt. és Méltóságos Takács József lelkész úr, ki nemes pályáján kifejtett rendkívüli szorgalmával, fáradhatatlan munkásságával s kiváló pontosságával példaként állott előttem s arról győzött meg, hogy *az ember földi boldogságának legbiztosabb alapja a munkaszeretet.* Itt voltak támogatásomra iskolaszékünk és egyháztanácsunk, kiknek részéről mindenkor a legmesszebbremenő jóindulatot tapasztaltam. Itt voltak mellettem tanítótársaim, nagyobb részben egykori tanítványaim, akik törekvéseimben támogattak s legjobb igyekezetükkel szolgálták a nevelés és tanítás ügyét. Nem mulaszthatom el, hogy hálával és szeretettel ne emlékezzem Nagytiszt. Esperes úrról és Nagyságos Kir. Tanfelügyelő úrról, akik jó tanácsaikkal irányították tanítói munkámat. De különösen kedvessé és gyönyörűségessé tették nékem az iskolai életet és foglalkozást mindenkori tanítványaim, akik oly mélységes ragaszkodással viseltettek irántam, szeretettel vettek körül s szeretetükben megtartottak egész életemen keresztül.

Most, midőn a szép tanítói pályától visszavonulok és lelkem a multak kedves emlékein elmereng, mégegyszer hálámat és szívből fakadó köszönetemet fejezem ki a személyemet ért megtiszteltetésért és Isten áldását kérem iskoláinkra, egyházunkra és nemzetünkre. *(Lelkes éljenzés!)*

Dobos János lelkész emlékezete.

N. Dobos János arcképe leleplezése alkalmából írta és elmondta: **Domby Béla** jászberényi ref. lelkész.

A nagy és szent ünnepség mámorától reszket még a lelkünk. Néhány perccel előbb napsugaras volt az útunk, virágot hintő a kezünk, elismerésünk pálmaága hullott az ünnepelt élők: Főtiszteletű Takács József lelkész úr és Nagy Sándor igazgató-tanító úr lábaik elé. Szeretetünket, mint jeruzsálemi úton a ruhát, leterítettük az ünnepeltek elé. És most lehunyom a szememet, a jelen dicsőségét, örömét, hozsánnáit, mint egy elvonuló fényes felhőt, messzetünni látom.

Amit most idézek, ez a pillanat, nem a jelen, nem a jövendő igérete — tisztán a mult. Áll előttem az eltemetett mult, amely felett már a harangok régen elharangoztak. Mult, amelynek útjai lekanyarodtak az elpihenések völgyébe. Amelynek prófétája, nagy papja már negyven éve hallgat. Igét mondó ajka, imádságra kulcsolt keze, könnye, tette, hadakozó volta, egy hamuvá égett lefordított fáklyát mutat, némán is jelképezve az utolsó krisztusi szót: Minden elvégeztetett! . . .

Az a hozsánna, az az örömünnep, mi a nagy templom falait rázta, a főpásztori igehirdetés, a két püspök testvéri csókja, mely a szívek, lelkek ajtaját kinyította, ez a nagy, szent öröm, mely Cegléd városának és egyházközségének főpapját és ugyanekkor igazgató-tanítóját 50 éves szolgálatuk betöltésével érte, ime feltámasztotta Cegléd városának és református egyházának nagy útegyengetőjét, Keresztelő Jánosát, a nagytudású s az Úr felkent szolgáját: néhai *Dobos Jánost* is. Nem halotti köntösben áll elénk, nagy, szent emlékei úgy élnek e rögökön, hogy a halott az élők ünnepségéből részt kér magának.

Néhai Dobos János Cegléden a legnehezebb idők 33 évét töltötte lelkipásztori szolgálatban. Micsoda isteni ajándékokkal, ragyogó talentumokkal jött ide. Hozta édesapjának, az óbudai ref. lelkésznek szent intelmeit, tanácsait és evangéliumi nagy szeretetét. Hozta ő, mint édesapja utóda, óbudai lelkészségének emlékeit, a szülői ház meleg áhítatát, hozta péceli papságának

sok értékes lelkiszolgálatát. Dobos János, mint a gróf Rádaykönyvtár őre, hozta ide a tudás lobogó fáklyáját, mint országoshírű szónok hozta ide a pozsonyi diéta honfiúi lángolását, mint az akkori nagy magyaroknak kedvelt és szeretett lelkipásztora, idejött és ittmaradt szíve végső dobbanásáig.

Itt Cegléden kezdette el sereggyűjtő értékes szolgálatait, nem ásta el talentumát. Mint hű sáfár, most mint lelkész, majd mint tudós és népének nagyszerű bírája, ékesszóval, egeket érő imával, lelkekbe markoló igehirdetésével, nagy hitével messze világított.

Oh, e hitre nemcsak népének, de az ő otthonának is nagy, égő szüksége volt, leánya, ki szemevilágát vesztette el, evangéliumi világosságot látott édesapja imáin, tettein és csüggedetlen hitén át.

Járt Jób türelmével, Illés lelkével és krisztusi szeretetével és mindig nagyobb volt az a kör, mely őt értékelte és nagyrabecsülte. Az a kitörülhetetlen Kossuth-kultusz, mely Cegléd népének lelkében, az otthonok falaiban itt a könnyes magyar rögön él, a nagy Dobos János lelkéről, honfiúi szívveréséről, emlékezetéről tesz vallomást. Mint íróra, mint Magyarország nagyhírű papjára a felsőbbség is reáfigyelt, hiszen dunamelléki egyházkerület főjegyzője, így püspökhelyettes volt, mintha az ő papitalárja, mint Illés palástja, reáhullott volna az ő mostani utódának: főtiszteletű és méltóságos Takács József úr vállára, hiszen a nagy elődnek ő méltó utóda! Ime, a mai ceglédi főpásztor is — kormányfőtanácsosi és dunamelléki főjegyzői — így püspökhelyettesi tisztséggel van felruházva. Ime a mult, mely föltámadt és él. Ime a bibliai bölcsesség szava, mint valóra vált ige: *Ami volt, ugyanaz lészen, nincs semmi új a Nap alatt!*

A tisztességben, becsületben megöregedett ember, aki 82 év terhével állott a földi élet sóhajokkal és könnyekkel megépített hídjára, 40 évvel ezelőtt, 1877 évben adta vissza útlevelét — mint ő írta — felbontatlanul, teremtő Istenének. Mert minden, amije volt: hite, tudása, kincse, meleg szíve, tette, minden, amivel bírt, az ő ítélete szerint: csak látszólag volt az övé, Isten kegyelmének ajándéka volt.

Az ő arcképe, mely Cegléd egyházának szeretetházában függ, hallgat, mégis milyen értékesen beszél: 400 éves multról, Illés palástjáról, földet betöltő, égig érő szolgálatokról, földi élet nemes harcáról, melynek útja, ha kövekkel kirakott és szenvedésekkel beárnyékolt is volt, mégis gyönyörűséges tehernek és könnyű igának bizonyult. Legyen arcképed a tisztelet, a megbecsültetés tárgya, mint a Te lényed volt, mely Krisztuson át megdicsőülést és Istenhez járulást nyert. *Emlékezeted* kedves rokonaid, anyaszentegyházad és nemes Cegléd városában, *mint az igazak emlékezete, legyen örökké áldott!*

*

Meghatva és mélyen megilletődve gondolt mindenki az elhangzott beszédben híven megrajzolt életre, s nézett fel a szelíden alátekintő képre. Válasz helyett a nagy pap unokája: dr. Dobos Sándor testvéri csókkal, illetve kézfogással köszönte meg az ábrázoló művészeknek — szónoknak és festőnek — fáradozását. A jelenlevők pedig mindnyájan imádságos lélekkel vették körül e költői jelenetet, amelynek sziveket átható melege bizonyára az Ég felé is átsugárzott a végtelen téreken, de elért a ceglédi öreg temetőben 40 év óta porladó csontokhoz is, hogy felmelegítse s beragyogja a síri éjszakának szomorú magányát, az utókornak újraéledő, de eddig se szünetelő kegyelete által!

„Nagy vala ő lélekre közöttünk s messzire fénylő,
Úgy, amiképen volt: egy darab isteni láng."

Dobos János szellemi hagyatéka ma is ható erő. S méltán mondja róla *Révész Imre*, az elnyomatás kora allegorikus költészetének elemzésében, hogy írásaiban szent „indignáció" ihletett ereje működik és hatása ma is annyira megkapó, *„mintha saját lelkünknek egy darabját látnók benne vérezni."*

S a történelemnek nagy tanulságai rávezetnek arra, hogy nincs számunkra más kivezető út, mint az, hogy *visszatérjünk a régi alapra.* „Tegyünk egy nagy fordulást — írja Révész Imre a *Protestáns Szemle* 1928. évi első számában — és menjünk vissza Dobosékig! Bizony mondom: nemcsak bibliásságban, nemcsak keresztyénségünk elmélyülésében és megtisztulásában, de nemzeti géniuszunk gyógyító szolgálatában is hatalmasat fogunk ezzel a visszamenetellel *előre* lépni.

Gyötrődve epedő, kínos feszültségben várakozó, fájdalmasan kiüresedett magyar lelkekben kéljen a *Bibliai Történetek* nemes szerzőjének, *Dobos Jánosnak* mélyről szakadó, vergődő, de nem reménytelen sóhajtása ahhoz, *Aki van, Aki volt és Aki eljövendő:*

Sötét virasztó lámpásom,
Kiégett fogytig olajom.
Hátha megjősz Vőlegényem,
Míg olajt láthatna mécsem?

Nem! Te ajtót nyitsz előttem,
Künn elhalni nem hagysz engem."

Visszaemlékezés.

A ceglédi 400 éves református életből a 40—45 évvel ezelőttire.

Írta: **Váróczi Mihály** földbirtokos, református presbiter.

Mint 5—6 éves gyerek — először mire emlékezném? A Kőrösi-úton volt a házunk. Kimosdatva, megfésülve vezetett anyám az Iskola-utcán végig. Útközben mutatta az utcára háttal még most is álló cserepes épületet, hogy ez a leányiskola. Itt tanít az öreg Józsa Imre tanító úr, Hörömpő Borbála és Péchy Ida kisasszonyok. Ide járnak a leánytestvéreim. Az Iskola-utca nekivitt az eklézsia kamrának: alacsony, cserepes kis épület volt az, ajtajával és két kis lyukszerű ablakával a templom felé fordulva. Ide hordták az 1860-as évekig a gabonában fizetett párbért és egyéb egyházi adókat. A kamrának mindkét végénél mélyre kitaposott gyalogút vezetett a templom kerítetlen, kopár, köves, agyagos, tégladarabos, hepehupás udvarán keresztül a Templom-utcára. Közben egypár mellékvágány — mint valami vicinális — nekivezetett a nagy iskola deszkakerítésének a kiskapujához. Szemben volt ez a templom keleti ajtajával. Bejutottunk az emeletes, a rettenetesen félelmetes iskola udvarára, amely hasonmása volt a templomudvarnak. Kopár, köves stb. A mostani tantestületi szoba még akkor „*kisszoba*" volt, ahol várt reám 6—7 rettenetesen komoly nagy úr — akik meg is ölhettek volna, — de nem bántottak, szépen beszéltek hozzám és megdícsértek, amiért a nevemet megtudtam mondani.

Most számítottam ki: 1882 őszén volt az. Csurgai István lett a tanítóm. Szelíd, beteges, jó tanító volt. Sohasem vert meg, a fejemet simogatta többször. Disznótorba is megvolt hozzánk híva, így nem is féltem tőle. Nemsokáig élt.

Dely Kálmán volt a másodikban a tanítóm. Komoly, de igen jó ember volt. Azzal kezdte ugyan az első órán, hogy „*aki rosszul viseli magát, azt megbüntetem*". Találgattuk azután, hogy hova csuk be bennőnket, mert a megbüntetés fogalma egy volt nálunk a bezárással. Azelőtt a gyereket megverték,

ma már csak büntetik. Lehet, hogy akkor kezdődött ez a divat. Ő is fiatalon meghalt.

Idb Nyújtó Pál volt a harmadik osztályban a tanítóm. Zsinóros magyarruhás, csizmás, szálas, szép ősz ember. Ő és az öreg Józsa Imre — aki az első leányosztályt tanította, akkor már ősidők óta és még azután időtlen időkig — télen-nyáron zsinóros magyarruhában, csizmában jártak. Csak őket tartottuk igazi magyaroknak (a többieket nem tudnám megmondani minek). Imponált nekünk a csizma. Úgy járnak, mint az apáink! Úgy, mint mink! Csak később tudtam meg, hogy az a szép magyar viselet nemcsak ruházat volt, hanem tiltakozás is — Bécsnek. Nyújtó Pál hős volt a gyerektársadalom szemében. Tűzoltásnál mindig ő az első az égő ház tetején! Gummitalpú csizmát húz ilyenkor. Egyik háztetőről leugrik és felvágja a gummitalp a másik tetőre! Belemegy a tűzbe és szétveri a fejszéjével az égő gerendákat! Kertjét maga ássa, kapálja. Nyesi, metszi, gondozza a fáját. A Népkört ő maga építtette! Stb., stb. Összekevertük a valót a képzelttel. Mind igaz volt, de mi mindent még többnek, még nagyobbnak láttunk. Nem nagyon hibáztunk abban sem, hogy a Népkört maga építtette: mert az ő agilitása hozta össze a tagokat és a rávaló pénzt. Őrködik is felettünk a nagyterem faláról, hogy valahogy szét ne robbantsuk azt.

Márta János tanított a negyedik osztályban. Szigorú, katonás ember volt. Minden reggel megmosdva, megfésülködve, megmosott lábakkal, kipucolt csizmákkal kellett megjelenni. Akinek piszkos volt a lába, a vigyázóval és kérdezővel megmosatta a kútnál. Hogy kik voltak ezek az említett egyének? A legjobb tanulók egyike, de mindenesetre jó erős, eleven gyerek volt a vigyázó, aki a tanító távollétében — ha koporsótételen, temetésen, gyűlésen, lakodalomban volt, ha disznót ölt, bort fejtett stb. — vigyázott a rendre. A második jó tanuló pedig — a nagy csendben és rendben — kikérdezett bennünket. Aki piszkos, lármás, rendetlen volt, vagy nem tudta a leckét, bizony kijárt annak a tenyeres vagy a kétszál kolbász, melyet harmadnap is vakargatott és amit természetesnek is tartott és úgy fogadott, mint jól megérdemeltet. Otthon nem is dicsekedtünk vele, hanem használtuk türelemmel. Ki is sült volna a szemünk szégyenletünkben, ha az anyánk bejajveszékelt volna a tanítónkhoz, hogy miért merte a fiát megverni. Tudom, hogy ma már az a jelszó, hogy szeretettel kell a gyereket tanítani. De mi, 100—110 vásott gyerek jártunk egy-egy osztályba és amikor például a Scheiberék falához vertük a sülttököt, meg a Silinger Nácit, meg a Baumhorn Uzót elvertük: nem lehetett azt semmiféle szerelemmel elintézni. A legközvetlenebb, legradikálisabb eszköz volt az ilyesmi elintézéséhez a 4 krajcáros

nádpálca. A sértett felek is teljes elégtételt kaptak és mi sem panaszkodtunk.

Tar József volt az ötödik osztályban a tanítóm. Nagyhangú, lármás ember volt. Míg meg nem szoktuk, féltünk is tőle, de azután hegyen-völgyön lakodalom: annál is inkább, mert igazgatói súlyos teendői miatt még többször a vigyázó gondjaira voltunk bízva, mint a többi osztályokban.

Hogy mit tanultunk? Hogy miként tanítottak? — Tudom, hogy most jobban, célszerűbben tanítanak. A világ halad! Azt tudom, hogy a bibliát és a nyelvtant nem értettem, ha szórólszóra bemagoltam is. Bemagoltam a történetet és földrajzot is, de nemzeti öntudatról, magyar önérzetről és ilyesmiről nem igen esett szó. Csak az olvasókönyvben olvastuk a Himnuszt, a Talpra magyart és még néhány verset. Jól emlékszem, hogy a polgári iskolában tudtam meg azt, hogy Magyarország ténylegesen nem önálló, hogy Ausztriával volt összekovácsolva. Dehát 100—110 gyerek egy rakáson?! A három elsőpad figyelt valahogy, a közepe suttogott és legyet fogdosott, a hátulja meg gomb- vagy fabrungattyúval mulatott. Köszönjük meg, hogy olyan állapotok mellett írni, olvasni, számolni megtanulhattunk.

A többi tanítók közül emlékszem jól Nagy Sándorra, aki apám barátja volt és a házunknál is volt egyszer-máskor. Akkor is ilyen volt, mint most. Csendes, szelid, kedves, jószívű ember. Itt, ez alkalommal is üdvözlöm, szívemből minden jót kívánok kedves Sándor bátyámnak az 50 éves igen terhes, igen szép tanítói működése után.

Ismertem — de csak látásból — Tóth Ambrust, Szabó Ferencet, Nagy Ferencet, Dávid Ferencet, Biró Lajost és a már említett két tanítónőt. Kántorunk Kovács László volt. Tanrend szerint az ötödik és hatodik osztályban tanította az éneket. Én ugyan egyszer sem láttam az iskolában. Igaza is volt, hiszen a rengeteg halottnál úgyis megtanultuk egymástól és még pénzt is kaptunk. Kántusos halottnál 10, énekszósnál 2 krajcárt. Szinte minden napra volt egy kis halott és *„Mint a rózsa, melyet sért a meleg szél"* kezdetű éneket énekeltük talán mindig.

Konfirmációra a fiúkat Deési Mihály, a lányokat Kudar Kálmán segédlelkészek tanították. De őnekik már kevesebb bajuk volt, mert abból a 110 gyerekből, aki az alsó osztályokba járt, az ötödikben már csak fele volt, úgyhogy 50—60-nál nem igen lehettünk többen, akik egy-egy évben (fiúk) konfirmáltunk, pedig az alsóbb osztályok párhuzamosak voltak, mert a 4 külvárosi iskola már akkor is megvolt, úgy mint most. Nem haltak pedig meg olyan sokan. Hanem hát kellett a kanász-, meg a gulyásgyerek a tanyára, aztán már Szent György-napkor a második, harmadik osztályból is maradoztak ki sokan; a negyedikbe meg már fel sem jöttek. Azt mondták, hogy ők már *„kijártak"*, azaz

hogy kijárták, kivégezték az iskolát. Természetesen mi — akiknek nem lehetett kijárni — igen-igen irígyeltük őket. Még jómódú gazdaember is volt, aki a 3—4-ik osztályból már kivette a fiát. *„Kell a gyerek kanásznak!"* — *„Én is csak két télen jártam, mégis ember lett belőlem!"* — *„Megél az úgyis, ha kap 2 fertály földet meg 4 ökröt!"* Ilyenformán intézte el némely ember a fiát. Természetesen a legnagyobb része szegénysorsú gyerek volt és tényleg a legtöbbnek a szüleinek sehogysem volt módjában, hogy tovább is iskolába járassa a fiát. — Mert hiszen már a Jancsi is a 2-ikba jár! Az ősszel meg már a Jóskát is fel kell adni! Aztán mit csinál otthon a *szüléjök* (nagyanyjuk) avval a sok rossz gyerekkel? De meg hát kenyérrel se győzzük! Menjen kanásznak! Télen aztán szüleimék meg éds'nyámék el-elénekelgettek, el-elimádkozgattak az öreg zsoltárból, meg az imádságos könyvből a nagypatkán. A gyerekek meg el-elhallgatták azt, ahogy az ajtómegett kukoricát morzsoltak, vagy a kuckóban kukoricahajból szőlőkötözőfonalat fontak.

A dédunokák ma már nem hallgathatják azt sem, mert ma már a nagymamák se igen énekelgetnek. Az öreg zsoltárokat, bibliákat felváltotta sok helyen a Népszava, Az Est, a Friss Ujság, a *Szívek harca*, a selyemharisnya, a fehér cipő, a kártya, vagy nem tudom, hogy még mi más, de az bizonyos, hogy kevesebb az a ház, ahol ezeknél okosabb dolgok váltották fel.

Ismertem még egy igen öregembert, aki néha-néha bejött az iskolába és egyik-másik gyerektől kérdezett valamit. Nagy Józsi megtudott valami kérdésére felelni és azt mondta neki, hogy *„szép neved van kisfiam, megérdemled"*. Dobos János nagytiszteletű úr volt ez az öregember. Egy téli hideg reggel aztán harangoztak minden haranggal. Templomtornyon, iskolán fekete zászló. Nagy jövés-menés és nagy díszes temetés, a templom nyugoti oldalával szemközt húzódó alacsony cserepes parókiáról. Anyámtól hallásból tudom, hogy Hartyányi Sámuel nagyapáméknál — aki az 50—60-as években sokáig gondnoka volt az egyháznak — minden vasárnap délután ott volt Dobos nagytiszteletű úr. És ott folyton terveztek, számítottak, építkeztek. És hogy igen kedélyes délutánokat töltöttek el ottan. Segédlelkészek voltak ekkor: Deési Mihály és Kudar Kálmán.

Emlékszem valamennyire a papválasztásra is. Kocsikon jártak a presbiterek papot hallgatni Pándra, Kunszentmiklósra és még másik három helyre. Apám is odavolt — azt hiszem — mindenhol. Öt jelölt volt, de csak Takács Józsefnek és Fejes Dánielnek volt pártja. Választás után aztán a vesztes Fejes-pártiak azt mondták: *„vesztettünk, de azért mégis éppen annyit nyertünk, mint a Takács-pártiak."*

Forgács Endrére is emlékszem még. Körülbelől 81—86-ig volt Cegléden segédlelkész. Járt hozzánk, ahol mindig szeretettel

fogadták. Jókedvű beszédeivel, adomáival, szellemességével vidám hangulatban tartotta az amúgy is jókedélyű akkori társaságot, Apámat és nagyszámú barátait. De különösen irodalmi munkássága által lett központjává, vezetőjévé az egész városi társadalomnak. Ő alapította, írta, adminisztrálta az első *Ceglédi Ujság*-ot. Szellemes ujságcikkei, elbeszélései, költeményei, paródiái igen kedvesek és kedveltek voltak. Szombat este sokszor hozta magával hozzánk, a nyomdából kikerült első példányt, ahol — még néhány összegyűlt vendég előtt — Anyám olvasta fel az érdekes cikkeket, vagy talán az egész ujságot. *Templom-soron* című könyvben ki lett adva több elbeszélése: ez megvan Cegléden sok helyen. A legnagyobb része azonban nem lett összegyűjtve. Érdemes volna pedig, mert mind ceglédi vonatkozású és mind szellemes, kedves dolog. Utána járhatnék, nagyrészét még fel lehetne találni: de hát visszaemlékezést írok és így csak ami 8—10 éves figyelmemet akkor megragadta. — Paródiái közül:

„Egy gondolat bánt engemet,
Mint segédlelkész halni meg.
Úgy pusztulni el, mint Uramöcsém
A tisztelendő rangnak a küszöbén."

Egyik barátjáról is ír valamilyen formában. Ugyanis egy tanítónak volt az, talán tizedik gyereke és születésekor jelenti a bábaasszony, hogy „Fiú Tanító úr! instálom alássan." Nagy Isten kegyelme, nagy Isten áldása, ha megnő nagy ember lesz belőle, az ördög hurcolta ily cudar időbe — volt az öregúr válasza.

Hát természetesen, mint gyerek, az ilyen tréfás dolgokat fogtam fel leginkább.

Először Pacsérra, azután Sárbogárdra választották meg papnak. De a szíve még azután is visszahozta. Feleségül vette Marosi Mari kedves unokanővéremet. Régen meghalt. Özvegye, fia és leánya Cegléden gyászolják.

A kurátorra is emlékszem, de a nevére nem. Mogorva, haragos ember volt és mikor pajával egyszer beütöttünk egy ablakot, hát nem engedett jódarabig pajázni.

Iskolaszolga a Banai bácsi volt. Éppen olyan morózus, morgós volt, mint minden iskolaszolga. Nem halt meg, mert egy egész nemzedéknek, tízezernyi emberré vált gyereknek az emlékezetében él még ma is.

Szabó Sándor bácsit, az egyházfit ismerte még a mai fiatalabb generáció is. Ötven esztendeig szolgálta az egyházat. Ő hordta ki az adókönyveket, hajtotta be a hátralékokat, nyilvántartotta a fejében, hogy ki hova, ki honnan ment vagy jött a hivők közül, ki halt meg, kit kell törölni az adófizetők közül, ki nősült meg, kit kell felvenni az adózók lajstromába. Ki a

halott, hogy lesz temetve, hányszor, melyik haranggal kell harangozni. A templomban istentisztelet és esküvő alatt ő vigyázott a rendre, nyitotta és zárta a templomajtót. Legtöbb halottas háznál rendezkedő és gyászjelentéshordó volt. Legtöbb lakodalomban vőfély. Ő hívta össze az egyháztanácsot, az iskolaszéket, a tanítógyűlést stb. Soha nem ment — mindig szaladt, még 70 éves korában is. Mindenkinek tudta a kerületét, utcáját és házszámát az egész városban — fejből. Sok dolga lehet az égben is, mert ott meg biztosan a hivők lelki restanciáját hajtja be.

Hát a harangozókat? Csak nem felejtem el! Vágyaimnak legmagasabb tárgyai a harangok, bámulatom legfőbb lényei a harangozók. Művészet, hőstett csak egy volt a világon: a harangozás. Ha valamelyőnknek — a templom piros bádogtetejének a megmászása után, ahol denevért és verébfészket szedtünk — olyan szerencséje került, hogy a nagyharangot is húzhatta — hogy nagyot ne mondjak — Toldi Miklós vagy Kinizsi Pál hőstetteihez volt az hasonló. Fazekas bácsi volt a harangozó, vele nem sok dolgunk volt. Hanem volt két süket és vak bojtárja, Abonyi Zsiga és Abonyi Pista. Testvérek és egyforma nvomorultak voltak. Nekik mindegy volt éjjel vagy nappal menni fel a toronyba és harangozni. Zsiga hamarabb meghalt, őrá nemnagyon emlékszem. Pista 15 éve lehet, hogy meghalt. Süket és vak volt, de azért mindenkit megismert a hangjáról (persze kiabálni kellett neki). Mindenkinek tudta ki az apja, az anyja, hol laknak stb. Mindig tudta kinek van névnapja, hol van halott, keresztelő, lakodalom. Minden ilyen alkalommal megjelent este egyedül, vezetés nélkül. Természetesen mindenünnen megrakodva ment haza. Nem penészedett meg annyi kalács az egész osztrák császárságban, mint az Abonyi Pista ládájában. Azt hiszem, a sírban is lakodalmi kaláccsal, pulykacombbal álmodik és bort kér hozzá „*stódával*". Be is végzem a harangszóval. Mindezeknél az volt, mindnyájunknál az lesz *az utolsó szó.*

Az élet és halál.

1927 szeptember 18-án Király István koporsója fölött elmondta:
Czeglédy Emánuel budapesti hitoktató-lelkész.

Alapige: Ésaiás 26. 19.

Kedves Atyámfiai!

Az ember, amikor az első halottja előtt megállt és gyermeklelkét egyszerre megrohanták az élet és halál gyötrő problemái, már érezte azt, amit mi is érzünk halottaink előtt és amit még ma sem tudunk kellően kifejezni. Az élet igazi értelméről, a lüktető életérzékelés és a királyi jelenbe való elmerülés folyamában sokszor megfeledkezünk, de a szenvedés és a halál titkát, mint egy nyilt és égő sebet mégis szüntelen magunkban hordozzuk, mert ha nem is gondolunk reá, akkor is érezzük, hogy ők azok, akik elfojthatják és elolthatják bennünk az élet lobogását.

Egy világban élünk, amely pompázik és örül, élet rügyezik mindenütt, megsokszorozva önmagát és mi nem látjuk ezt a sok szépséget, mert szenvedünk. Magunkban minden él, színes és vidám, élniakarásunk gazdag és erős, olyanok vagyunk, mint a jövőnek vidám hősei — és elvagyunk jegyezve a halállal.

És ha saját lelkünkön át keressük a halált, az élet arca néz vissza reánk elporló kövek, elomló kertek és letünő nemzedékek fájdalmas vonásaival s rájutunk arra a lemondó tapasztalatra, amelyre már az első ember is rátalált, mikor evett már a tudás fájának gyümölcséből, hogy *a halál egyetemes tény a világ életében!*

De az első ember izzó kérdése minket is éppen olyan bensőségesen érint, s mi se nélkülözhetjük a feleletet arra, hogy *mi is hát a mulandóság emberi értelme?* Micsoda az, a szenvedésben és a halálban, amely egyedül engemet érint, melynek értelme egyedül rám vonatkozik, amelyet kizárólagosan csak én érzek benne, az ember, az egyén, a személyiség?

Mi a szenvedés és halál örök emberi vonása?

A szenvedés állandó emberi vonása egy reflexió. Valami ellenáll bennem a szenvedésnek és valami elismeri azt. Ha

rámzuhan, valami menekülni késztet és valami biztat, hogy megküzdjek vele, hogy legyőzzem azt! Mert minden szenvedésben életvesztést látunk és érezzük, hogy a narkózissal, a megkerüléssel csak felfüggesztjük állandó hatását, de meg nem semmisítjük.

A menekülő lélek olyan, mint az, aki hibás öntésű üvegen át nézi a világot. Az élet valóságának sugarai nem futnak egyenes vonalban a szívéhez s áramlásának közvetlenségét megsemmisíti egy diszharmonikus közeg.

Pedig a körülöttünk levő világ, a látható *valóság* világa állandóan önti felénk jelenségét és tényeit, amelyeket igénybe veszünk, amelyre felkészülünk, válaszolunk, s amelyből választunk és felhasználunk. De éppen ez a világ az, amely igénybe vesz, amely fájdalmat ád, kifoszt és eltünik egyszer, és senkinek sem jutott eszébe, hogy ezt a világot állandósítsa és örökéletűvé tegye magában, mert mindenki érezte, hogy *ezen világ jelenvalóságának egy másik világ jelenvalósága áll ellent a lelkében*, egy láthatatlan és megfoghatatlan, merőben szellemi létezés, amelynek egyetemes folyamában elvész a szenvedés és a halál valósága.

De a halál legyőzése maga még nem jelenti számunkra ennek az örök szellemi életnek végső diadalát is. És itt ütközik ki a halálnak örök emberi vonása: *az örök életnek reménysége.*

Ésaiásnak szavai: *„Megelevenednek halottaid és holttesteim fölkelnek"* — a mindent leigázó halálnak jelenlétére adott örök válasza az embernek.

Egyedül Isten az, ahol nincsen elmulás és mi kezdettől fogva oda indulandók vagyunk. Óh ennek bizonyságát nem a történeti idők azon állandó tapasztalata adja, hogy minden kultúra, amely a mulandó élet élvezésére volt ráépítve rombadőlt, hanem az a belső tudat, hogy *csak a szenvedésre és halálra épített élet lehet az örök szellemiség egyedüli hordozója!*

Krisztus akkor, amikor megváltó halálával a szeretet és az áldozat szolidaritását tette a mennyek országáról való igehirdetésének középpontjába, bizonyára nem külső hatásokra építette ezt, hanem Isten életének saját lényén tisztán és töretlenül átáradó belső és közvetlen bizonyítására. És ebből következik, hogy a *szenvedés és a halál önállósítja örök szellemi énünket,* a mi szellemi világunkat a környező végtelen között. S ilyen szabad, önálló személyiségekből áll az Ő háza, az Anyaszentegyház.

Az öntudatos szenvedés, az önkéntes áldozat, a megváltó halál a hívő ember akaratának és önelhatározásának szent tényei, de ebben éppen az az örök emberi, ami az Isten munkája, a lélek világfölöttisége és megszellemítő uralma.

S mivel Istennek tényei a földön az idő folyamában jelennek meg, küzdő református Anyaszentegyházunk történeti tar-

talma és értéke éppen az, hogy a szenvedés és halál élethatalmát összegyűjtötte az önálló és szabad személyiség képébe, s ezt a halvány földi árnyképet a lélek fényérzékeny lemezén az isteni elválasztás fürdőjében előhívja, s az örökkévalóságra rögzíti.

Fáj elveszítenünk valakit, akit szerettünk, — lemondani arról, amit egyetlenül sajátunknak tudtunk, — fáj a felejtés és a kiábrándulás az édes és csaló életilluziókból, mert a földi karrier közelebb látszik lenni hozzánk, mint örök exisztenciánk; szivettépően nehéz a reményeinket csendesen temetni el; elviselhetetlen megpróbáltatás magányos lámpának lenni a romok között s meghalni szótlan és névtelen, — de Anyaszentegyházunk szól hozzánk: *„serkenjetek fel és énekeljetek, akik a porban lakoztok, mert harmatod az élet harmata!"*

Négyszáz esztendőn át küzdött itt a reformált Anyaszentegyház, hogy lelket adjon ebbe a földbe, hogy új életforrásokat fakasszon, hogy a kő szívet hús szívvé, s a hús szívet a kegyelem edényévé változtassa át.

Négyszázéven át mennyi könny és mennyi sír, de mennyi örvendezés és hány feltámadás csodáit látta ez a hely?

Hány halott prédikátor ajka változott át élő igévé? Hány elporladt anyai szív az üdvözítő ital kelyhévé, hány ellankadt férfi kar az Isten munkájának láthatatlan eszközévé, mennyi félbeszakadt emberi élet a halhatatlanság szent bizonyságává.

Mert így nő ki a diadalmas örök emberi lélek, — arculatán az Isten égő és szent pecsétjével — az állati lét vegetációjából.

Mert a halál szűrőjében fenmarad a héj és a hús, de a csírák kihullanak a világ életének humuszába és így válnak az Isten aratásává.

Mert így semmisül meg a halál, hogy az élet diadalmasan tör át az áthidalhatatlan mélységen *„és visszaadja a föld az árnyakat"*.

Kedves Atyámfiai! Gyászoló család! A földi élet tűnő képletei között, a szeretett halott koporsóján keresztül halljátok meg igazán az örök élet igéjét. Aki itt pihen, mennyi embert kisért ki utolsó földi útjára, de a mi egyházunk, ez a küzdő és fájdalmas szívű anya ott állt minden gyermeke sírjánál, aki elbúcsúzott a földi útaktól, itt áll most is fájdalmas és üdvözült mosollyal, mint aki az árnyékon és a könnyeken keresztül látja az élet diadalát. — Figyeljetek. Figyeljetek a könnyeiteken, a fájdalmaitokon át az Ő szavára. A mi Urunk szól hozzánk: a Krisztus, aki lett első zsengéje a halálnak. Szól hozzánk a harang zúgásán keresztül, amely elsíratja a holtat, az igének hangján keresztül, amely az élők reménységét hirdeti. Ne féljetek, Ő megy elől az örök világosság felé s a sorba lassanként mindnyájan beállunk, míg eltünik egyszer ez a világ és csak egy örök, fényes és üdvözült sereg zeng Néki *örök hallelujá*t. *Ámen.*

Ünnepségünk visszhangja.

Felsőbb egyházi hatóságaink Cegléd ünnepéről.

Közli: **Dr. Dobos Sándor** ügyvéd, ref. főgondnok.

A ceglédi református egyház hatalmas ünnepe, melyen megünnepelte Cegléd reformációjának a 400 éves évfordulóját, erős hullámveréssel érintette úgy a testvéregyházakat, mint a felsőbb egyházi hatóságokat is.

A legteljesebb és a legközvetlenebb volt az ünneplésünkben való részvétel a kecskeméti református egyházmegye részéről.

A kecskeméti református egyházmegye már az 1926. évi, Szolnokon tartott közgyűlésén elhatározta, hogy a ceglédi egyház ünnepeire való tekintettel az 1927. évi rendes közgyűlését Cegléden tartja meg.

Az 1927. évi szeptember 17-én megtartott egyházmegyei közgyűlés mintegy bevezető része volt a ceglédi jubiláris ünnepségeknek.

Kiss Zsigmond esperes és *Jalsoviczky Sándor* egyházmegyei gondnok vezetése alatt csaknem kivétel nélkül megjelentek az egyházmegye egyházi és világi tanácsbírái, tisztviselői, fő- és középiskoláinak, tantestületeinek kiküldöttei, valamint az egyházmegyéhez tartozó református egyházak egyházi és világi képviselői.

Jalsoviczky Sándor ny. államtitkár, felsőházi tag, az egyházmegye érdemes gondnoka történelmi tanulmányszámba menő elnöki megnyitójában üdvözölte a ceglédi református egyházat jubiláris ünnepségei alkalmából a következő szavakkal:

„A mindenható Isten kegyelme megengedte, hogy ezen mi, hajdan ceglédinek nevezett kecskeméti egyházmegyénk évi rendes közgyűlésének megtartására egybegyűljünk.

Egybegyűltünk ide, a magyar Alföldnek gazdag erőforrásoktól buzogó virágzó városába, Ceglédre, ősi eklézsiája szíves hívásának kész örömmel engedve.

Eljöttünk, hogy együtt örvendjünk az örvendezőkkel és meleg szeretettel üdvözöljük a négyszázéves dicső múltra büszke-

séggel visszatekintő eklézsiát, amely, amikor Istennek hálát adva bensőségesen jubilál, egyszersmind a négy évtizeddel ezelőtt az élők sorából elköltözött nagy lelki gondozója áldott emlékének a kegyelet szövétnekét meggyújtja, — az örökébe és méltóan nyomdokaiba lépett hű pásztornak, valamint az oktatás terén az ő derék munkatársának az elismerés pálmáját átnyújtani kívánja.

Ez ünnepélyes órákban elmereng lelkem a multon. Emlékezzünk régiekről . . . emeljük fel kissé a multnak négyszázéves fátyolát, amely oly sok örömnek, bizakodásnak fénylő csillaga; de még sokkal több szenvedésnek, küzdelemnek szemfedele.

A nagy megújhodás nem egy nap ment végbe s a reformáció nem egyszerre s rögtönösen terjedt el; először csak észrevétlen szűrődött be a lelkekbe; első eredménye az erkölcsök bizonyos szelídülése volt — írja Kálvin hazájának egy nagy tudósa.

Hogy hazánkban miként indult meg a reformáció, kövessük — a jelen ünnepélyes alkalom hatása alatt — egykori tudós és tiszteletes superintendensünknek *Pathai Sámuelnek* az Úr 1647. esztendejének szeptember hava 10. napján „az új naptár szerint" keltezett krónikaszerű feljegyzését, habár csak vázlatosan. Először is sajnálattal említi, hogy az egyházak akkori prédikátorai, vagy mások is, a reformáció kezdetéről semmi emlékezetes dolgot írásban nem hagytak; de ha hagytak is, az idők viszontagságai nem engedték, hogy azok hozzánkig eljussanak.

Papírra tette azonban mégis, úgy amint neki a régiek közül azok, akik még abban az időben éltek, beszélték, hogy Sztárai Mihály az ország délvidékein miként terjesztette el az újított hitet. Szónoklataiban hirdetni kezdé az evangéliumot, elsőben Dávid zsoltárait, amelyek közül a kiválóbbakat szép átdolgozásban hazai nyelvre tette át s amelyeket mai nap is használunk, — nagy buzgósággal és lelket megragadólag énekelte a nép előtt. Magas, csengő hanggal lévén megáldva, énekeivel annyira felbuzdította a népet, amely azelőtt ilyet soha nem hallott, hogy az a környékből is mindenfelől és oly nagy számmal tódult hozzá, hogy alig lehetett közelébe férni; s mind szélesebb területen hirtelen elterjedt a hír, hogy új vallás támadt, amelyről még az atyák sem hallottak soha, s mikor látta Sztárai, hogy a tudatlan nép oktatására elérkezett a kedvező alkalom, de szükséges is, hogy az igaz vallást és az evangéliumi igazságot feltárja előtte: akként alkalmazta beszédeit, hogy azokban az igazságot a legvilágosabban tüntesse fel. Fellépése oly hatással volt a népre, hogy a római katholikus frátereket, papokat és szerzeteseket elereszlve, a pápától elszakadtak, — az egyházat Sztárainak adták át.

Nagyemlékű superintendensünk olyan értékes feljegyzést is tett, ami bennünket itt közvetlen közelről érint, midőn írja, hogy „míg az ország boldogabb állapotban volt" — kétségtelenül a

mohácsi vész előtti időre céloz — azon időben az egész Alsó-Magyarország, (ami alatt először is Felső- és Alsó-Baranyát, de a Duna—Tiszaközi Magyar Alföldet is kell értenünk), csak egy superintendens felügyelete alatt állott, amelyhez — mint az öregektől hallá — négy seniorság — egyházmegye — tartozott és pedig: Tolna, Buda, Cegléd, Kálmáncsehi.

Kálmáncseh, később Kálmáncsa község nevéről azt tartják, onnan vette, hogy ott csehek laktak, akik Husz János követői valának. Hogy Cegléden és környékén is voltak husziták, a történelem megállapította; maguk a ceglédiek — midőn ősi templomuk elvétetett — könyörgő-levelükben is megírták *„Ecclesia nostra erat olim Bohemica."*

Hazánkban a cseh egyház hívei II. Ulászló királytól 1508-ban megerősített konfessiójuk alapján fenntartották magukat és — mint egy jeles egyháztörténészünk írja — lettek azon vészedzett százados alap, amelyen a nagynémet reformáció gyorsan és biztosan építhetett.

Látjuk a fentebbi visszapillantásból — és bizton levonhatjuk a következtetést, — hogy ahol felhangzott a zsoltáros ének, s ugyanott az Isten igéje tisztán hirdettetett, ott, amiként halhatatlan költőnk, a magyar néplélek utólérhetetlen ismerője zengi: *Száll a madár ágról-ágra, száll az ének szájról-szájra,* útat tört a kialakult reformált hit az agyongyötört és a haza sorsán kétségbeesett lelkekbe, amelyek szellemi táplálék és vigasz után sóvárogtak.

Terjedt tehát a reformált hit szerte az országban feltartóztathatatlanúl, úgyhogy az ország lakosai között csakhamar többségben volt az újított hit követőinek száma. A ceglédiek pedig kétségtelenül hozsannával fogadták az evangéliumi hitet, mert hiszen ők, mint a husziták maradékai, a bibliát tisztán hallani vágytak."

„Most újra nagy nemzeti katasztrófa nehéz súlya alatt gyötrődik a megtépett magyar nemzet; az a sors jutott ki nekünk, ami a nagy reformátor Szegedi Kis István gyászos korának. Hazánk szétmarcangolva . . ., de azért hinnünk kell, mint Szegedi Kis István is hitt „egy isteni örök igazságban, Magyarország feltámadásában." Zendüljön meg, visszhangozzék lelkünkben Szegedi Kis István bizakodó éneke:

Kegyelmes az Isten, nem ver örökké minket.
Egy szempillantásig hagyott most csak el minket.
De örökké való irgalmasságából
Is fölemel minket.

Fohászkodjunk a kegyelmes Istenhez: *Úgy legyen!*

Ezzel a lélekemelő emlékünnepet ülő ceglédi ősi eklézsia meghívására egybehívott évi rendes közgyűlésünket, annak megjelent alkotó tagjait testvéri meleg szeretettel üdvözölve — Elnöktársam, nagytiszteletű Esperes úr nevében is — megnyitom.

1. A háboruba 1916-ban elvitt nagy harang.
2. Az új 32 mázsás harang.

Igen emelkedett szavakban emlékezett meg nagytiszteletű *Kiss Zsigmond* esperes úr esperesi jelentésében Cegléd ünnepéről:

„Egy esztendő munkáját számbavenni s újabb esztendők számára terveket készíteni, intézkedéseket tenni jöttünk össze a magyar református Sion hatalmas fellegvárában, a mi egyik legősibb, külső arányaiban impozáns, belső épülésében is jelentős lépésekkel előretörő, szép és nagy gyülekezetünkben. Összejöttünk nem a sorrend kényszer parancsára, hanem szíves testvéri hívásra. Jöttünk örömmel, hogy tanácskozván, ünnepeljünk is, hogy örvendező és emlékező testvérarcokat látva, örvendezzünk és emlékezzünk mi is, a testvériséget szervezett egységbe foglaló hivatalos egyházmegye.

Legyen első szavunk tehát a testvéri köszöntés a mi kedves ceglédi gyülekezetünkhöz, mely a lelki megújulás nagy hajnalát a legelsők között ismerte meg e hazai földön, mely a Duna és Tisza közötti magyar síkon 400 év óta zengi már a szép kálvinista magyar zsoltárt, lobogtatja a reformáció zászlóját és terjeszti az evangélium világosságát.

Szóljon testvéri köszöntőszónk a gyülekezet jeles pásztorához, főtiszteletű és méltóságos *Takács József* úrhoz is, ki a 400 év alatt előtte küzdők, az evangélium diadaláért előtte harcolók nyomába lépve, belső elhivatással és tudással, ambicióval és nagy munkabírással immár négy évtizede, másutt végzett szolgálataival több mint egy félszázada pásztorolja gyülekezetét. Szóljon testvéri köszöntőnk a gyülekezet kiváló és nagyon érdemes ny. igazgatójának, az egyházmegyei tanítótestület ma is lelkes elnökének, *Nagy Sándor* úrnak, ki a tanításban és iskolaigazgatásban, a nevelésben és egyház iránti hűségben, a szervezésben és egyéni áldozatokban több, mint egy félszázadot töltött a gyülekezet szolgálatában s egyházmegyei tanügyünk munkálásában.

Fényljenek még sokáig élő példájukkal e jeles jubilánsaink egyházi és társadalmi közéletünk terén s nemes szívek hála- és tiszteletkoszorúja övezze homlokukat! Mi egyházmegyei évkönyvünk fénylőbb lapjaira írjuk fel nevüket."

A közgyűlés örömmel csatlakozik esperes úr üdvözlő szavaihoz, amelyekkel köszönti a ceglédi református egyházat fennállásának 400 éves évfordulója alkalmából, a maga részéről is meleg szeretettel üdvözli a gyülekezetnek munkában megőszült, ma is munkaszerető, nagy munkabirású lelkipásztorát, főtiszteletű és méltóságos Takács József urat, 50 éves lelkészi és Nagy Sándor ny. igazgatótanító urat, ugyancsak 50 éves tanítói szolgálatának jubileuma alkalmából.

A jubilánsok érdemeit, irántuk táplált hálás szeretetét a jelen alkalomból jegyzőkönyvileg megörökíti. Életükre és munkásságukra Isten áldását kéri.

Egyben pedig fölkeresi esperes urat, hogy a jubiláris ünnepély alkalmával az egyházmegyei közgyűlés szívből fakadó meleg üdvözletét is tolmácsolja főtiszteletű Takács József úr előtt.

1927. évi szeptember 17.-én délben a ceglédi református egyház a Ceglédi Nép- és Gazdakörben rendezett ebéden vendégül látta az egyházmegyei közgyűlés összes tagjait, akik azután csaknem kivétel nélkül résztvettek az egyház további ünnepségein is.

A Dunamelléki református egyházkerület képviseletében főtiszteletű és méltóságos *Ravasz László* püspök úr, *Benedek Sándor*, a közigazgatási bíróság másodelnöke, világi főjegyző, *Túry Sándor* tanácsbíró és még sokan vettek részt ünnepségeinken. Az ünnepi istenitiszteleten a püspök úr tartotta az ünnepi beszédet, melyet könyvünk más helyén egész terjedelmében közlünk.

Az egyházkerület 1927. évi október 21-iki *közgyűlésén* foglalkozott jubiláris ünnepségeinkkel s az emelkedett szellemű püspöki jelentésből ide iktatjuk a reánk vonatkozó részt, valamint az egyházkerületnek arra hozott határozatát.

„Hadd térjek egyházkerületünk egyik legillusztrisabb lelkipásztor alakjának, főtiszteletű *Takács József* egyházkerületi főjegyző és kormányfőtanácsos úr őméltóságának kedves személyére. Az idén ünnepelte ceglédi papságának 40-ik évfordulóját és ezzel együtt lelkipásztori szolgálatának félszázados jubileumát. Friss egészségben, egy nagy gyülekezet szeretetétől körülvéve, egész egyházkerületünk bizalmával és áldáskívánásaival megkoszorúzva állott előttünk e napon ünneplésünknek kedves tárgya. Megköszöntük Istennek mindazt, amit az ő életében nyújtott nekünk példaadás és tanításképpen. Megköszöntük azt a lelkiismeretes, szívós és gondos munkásságot, amellyel ő minden tisztét végezte; azt a patriarchális derűt, atyai méltóságot, atyai barátságot, amellyel ő nyáját és népét terelgette; tiszta és ideálok szolgálatára szentelt lelkipásztori életének minden belső figyelmét és példaadó győzelmét. Megköszöntöttük egész kedves személyét és azt az áldást kérjük Istentől, hogy még sokáig birjuk őt.

Ugyancsak meleg üdvözléssel köszöntöttük hű társát, a ceglédi iskolák igazgatóját, *Nagy Sándor* urat, aki ötvenéves szolgálata után egy nagy gyülekezet tiszteletadása, nemzedékek hálája és elismerése mellett ment nyugalomba. Személyesen vettem részt mindkettő ünneplésén és fejeztem ki nekik egyházkerületem tiszteletét és elismerését. Örömömre szolgál, hogy ezt itt, az egyházkerület közgyűlésének színe előtt megismételhetem."

Egyházkerületi közgyűlésünk örömmel és tisztelettel köszönti *Takács József* lelkészi főjegyzőt abból az alkalomból,

hogy díszes egyháza 400 éves fennállásának jubiláris ünnepségeiben ünnepelte szeretett lelkészének 50 éves szolgálati évfordulóját. Egy félszázad áldott munkásságát, egy nemes szív mindig atyai jóságát, a kötelességteljesítésnek élő példaadását, egy tiszteletes élet lelkiekben való gazdagságát ünnepelte és köszönte meg gyülekezete. Az ünneplésből, a köszöntésből részt kér egyházkerületünk azért is, mert évtizedeken át nagy segítség volt számára Takács József példaadó munkássága, a reábízottakban fáradhatatlan szorgalommal való buzgólkodása. Egyházkerületünk most megújítja az üdvözlést, melyet Főtiszteletű úr személyesen tolmácsolt s Isten áldását kérjük további munkásságára, életére. És köszönti az elismerés meleg érzésével Főjegyzőnkkel együtt jubiláló munkatársát: *Nagy Sándor* nyugalmazott népiskolai igazgató urat, tanítói pályájának 50 éves határánál. Nemzedékek nőttek fel keze alatt, állandó szolgálat volt egész élete. A hűséges, munkás élet alkonyát áldja meg az Isten a híven végzett munka öntudatának boldog békességével.

Rendkívül nagyértékű volt az a mód, amiként a *tiszántúli református egyházkerület* 1927. évi október 26.-án tartott közgyűlésén foglalkozott Cegléd ünnepével. Az egyházkerület közgyűlési jegyzőkönyvének idevonatkozó kivonata a következőképpen szól:

Kivonat a tiszántúli református egyházkerület Debrecenben 1927. október 26. s következő napjain tartott közgyűlése jegyzőkönyvéből.

A ceglédi református és ágostai hitvallású evangélikus egyházak Cegléd város reformálásának négyszázados évfordulóját ünnepelve, emelkedett hangú szózattal fordulnak minden keresztyén közösséghez: bizonyságot tesznek az ősök tiszta evangéliumi hitéhez való változatlan hűségükről, a protestáns testvériségről s minden felekezetiességen felülemelkedő szeretetükről és szolgálatkészségükről szenvedő magyar hazánk s nemzetünk iránt.

Közgyűlésünk az ünnepi szózatot örvendetes tudomásul véve, magát annak fenkölt fejtegetéseivel minden tekintetben azonosítja s a jubiláló nagymultú ceglédi egyházaknak Isten kegyelme által a tisztes és nemes multhoz méltó, megáldott jövendőt kíván.

Dr. Révész Imre egyházker. főjegyző.

Fenti közléseink kapcsán ismertetjük még azon kimagasló üdvözléseket, melyeket jóleső érzéssel vettünk ünnepségeink alkalmából.

A m. kir. Erzsébet Tudomány-Egyetem evang. hittudományi karától vettük a következő meleg sorokat:

Hittudományi karunk őszinte örömmel vett tudomást azon nagyjelentőségű emlékünnepélyről, melyet a Ceglédi Református Egyház Cegléd reformálásának 400 éves jubileuma alkalmával tartani készül. A tanévelejére eső hivatalos teendők torlódása őszinte sajnálatunkra lehetetlenné tette, hogy karunk az emlékünnepélyen képviseltesse magát; de együttérzésünknek legalább ezen az úton óhajtunk kifejezést adni, amidőn a jubiláló gyülekezetnek imádkozó lélekkel kívánjuk az Úr leggazdagabb áldását.

Dr. Pröhle Károly e. i. dékán.

A budapesti református egyház a következő testvéri üdvözletet küldötte:

Most, amidőn a nagytiszteletű Presbyterium a ceglédi református egyház fennállásának négyszázéves jubileumát és lelkésze hűséges lelkipásztori szolgálatának 40-ik évfordulóját ünnepli, a budapesti református anyaszentegyház nevében meleg szeretettel köszöntjük úgy a jubiláló egyházközséget, mint az ünnepelt lelkipásztort. Kívánjuk, hogy a gyülekezet álljon tovább az egyetlen fundamentumon ingadozás nélkül, ereje növekedjék, munkája legyen mind gyümölcsözőbb és mind áldottabb és az örökkévalóságra hívatott lelkeknek ezreit és ezreit vezesse az egyetlen Főpásztor, az Úr Jézus Krisztus által az Atyához. Az ünnepelt lelkipásztor, akinek lelke az egész gyülekezet lelkével meleg együttérzésben ölelkezik, éljen még nagyon soká, fiatalos ereje és rugékonysága maradjon meg mindvégig, szolgálata legyen áldott, Isten és emberek előtt kedves.

A budapesti református egyház nevében:

Ravasz László lelkész. *Dr. Némethy Károly* főgondnok.

Hasonlóan meleghangú üdvözletet kaptunk a *nagykőrösi, kiskunfélegyházai, tiszavárkonyi, törteli, biai* és az *ócsai* református egyházaktól, továbbá *Geduly Henrik* ev. püspök, *Preszly Elemér* főispán, *Agorasztó Tivadar* alispán, *Jalsoviczky Károly* min. tanácsos, egyházmegyei aljegyző, *Sándor István* ny. kecskeméti polgármester, egyházmegyei tanácsbíró, *Kovács Andor* békési esperes, evang. lelkész és *dr. Erdős József* debreceni református egyházi ügyész uraktól.

Mindezen üdvözleteket hálatelt szívvel vettük. Hirdetjük azonban, hogy mi csak gyarló emberek vagyunk s *minden dicsőség az örökkévaló Istené!*

Statisztikai adatok.

Közli: **Kardos Mihály** ref. tanító.

A) *Cegléd város lélekszámának felekezetek szerinti megoszlása.*

Évszám	Ref.	%	R. kath.	%	Ág. h. ev.	Izr.	Egyéb	Összesen
1782	4.487	58.6	2.848	37.3	191	—	—	7.526
1792	4.910	62.0	2.792	34.1	210	—	16	7.928
1802	5.830	62.3	3.192	33.2	200	—	12	9.234
1820	8.555	63.8	4.503	33.7	220	—	26	13.304
1830	8.638	56.7	5.841	38.6	637	—	20	15.136
1869	11.919	53.6	9.114	41.0	681	468	34	22.216
1880	12.578	50.6	10.811	43.5	700	759	24	24.872
1890	14.145	51.4	11.489	41.7	943	935	37	27.549
1900	15.043	50.0	13.309	44.2	807	913	34	30.106
1910	15.712	46.3	15.987	47.1	1010	1121	112	33.942
1920	16.513	44.7	18.263	49.5	981	1017	155	36.929

B) *A legutóbbi 15 év népmozgalmi és hitéleti adatai az egyházi anyakönyvek szerint.*

Év	Reformátusok száma	Született		Meghalt		Halva született	Házasságot kötött	Konfirmált	Úrvacsorával élt	Áttért	Kitért
		fiú	leány	férfi	nő						
1913	16.223	283	233	218	199	12	138	238	2.427	11	7
1914	16.400	329	258	221	194	16	116	268	3.021	7	2
1915	16.356	189	177	220	188	16	37	203	2.328	1	—
1916	16.266	117	108	160	157	10	38	216	2.434	2	—
1917	16.176	104	149	170	174	18	52	224	2.356	6	—
1918	16.008	115	112	194	206	5	94	201	2.102	5	—
1919	16.062	176	179	173	162	21	293	139	1.347	19	6
1920	16.138	235	222	216	190	21	281	256	1.962	9	5
1921	16.229	215	238	192	194	16	212	234	2.586	11	3
1922	16.333	233	201	188	163	23	183	317	2.591	7	8
1923	16.426	219	184	180	150	17	166	308	2.697	7	4
1924	16.445	194	156	207	163	26	148	287	3.008	7	4
1925	16.574	195	184	140	130	18	167	330	2.952	5	3
1926	16.686	201	191	165	137	16	161	315	2.761	11	5
1927	16.749	180	187	161	173	26	155	192	2.747	13	9

C) *A ceglédi református elemi iskolák statisztikája a tanulók és tanítók arányszáma szerint.*

Tanév	A tanulók száma		Összesen	A tanítók száma		Egy tanítóra jut
	fiú	leány		férfi	nő	
1869/70	572	602	1.174	8	—	147
1879/80	511	461	972	9	1	97
1889/90	813	808	1.621	14	3	95
1899/900	719	731	1.450	16	3	71
1909/10	729	705	1.434	18	3	68
1919/20	817	767	1.584	16	6	72
1926/27	518	500	1.018	15	7	47

Az 1926/27. tanévben az áll. reálgimnáziumba járt: 176 ref. tan., az áll. polg. fiúiskolába: 91, a polg. leányiskolába: 91 ref. tanuló.

D) *A kecskeméti ref. egyházmegye egyházai a növekedésük, illetve a fogyásuk sorrendjében.*

1. Növekvő egyházak:

A község neve	Református hívek száma		Szaporodás
	1910-ben	1920-ban	
Cegléd	15.712	16.513	801
Jászberény	1.948	2.509	561
Tápiószele	1.297	1.745	448
Szolnok	2.115	2.425	310
Kecskemét	15.247	15.453	206
Pánd	1.553	1.755	202
Jászkisér	3.140	3.268	128
Szentmártonkáta	1.720	1.840	120
Gomba	2.013	2.125	112
Kerekegyháza	342	437	95
Törtel	329	396	67
Prónayfalva	360	396	36
Soltvadkert	1.220	1.255	35
Izsák	2.192	2.226	34
Nagykáta	319	340	21
Tószeg	529	540	11
Csengőd	173	183	10
Kiskúnfélegyháza	348	356	8

2. Fogyó egyházak:

A község neve	Református hívek száma		Fogyás
	1910-ben	1920-ban	
Nagykőrös	18.712	17.781	931
Kiskúnhalas	9.407	8.846	561
Lajosmizse	721	568	153
Ókécske	2.233	2.105	128
Vezseny	1.341	1.274	67
Kocsér	296	237	59
Abony	2.404	2.349	55
Tiszavárkony	662	624	38
Szank	504	472	32
Kiskőrös	306	298	8
Jászkarajenő	472	467	5

Az egyházmegye összes lélekszáma: 88.783.
10 év alatti szaporodás: 3.205, fogyás: 2.037.
A 10 év alatti összes gyarapodás: 1.168 (1.3%).

E) *A húsz legnagyobb református város.*

Sorsz.	A város neve	Ref. vallásúak	Összes lakosság	Százalékszám
1	Budapest	101.124	928.996	10.8
2	Debrecen	67.802	103.186	64.9
3	Hódmezővásárhely	36.675	60.922	60.0
4	Hajdúböszörmény .	23.588	28.706	81.7
5	Békés	21.825	28.161	75.0
6	Mezőtúr	21.238	26.911	78.7
7	Nagykőrös . . .	17.781	28.701	60.7
8	Makó	17.484	37.141	45.9
9	Cegléd	16.513	36.929	44.4
10	Karcag	16.406	22.569	72.7
11	Kecskemét . . .	15.453	73.109	20.5
12	Szentes	15.405	32.387	46.8
13	Hajdúszoboszló . .	15.369	17.722	86.2
14	Miskolc	15.278	56.982	26.7
15	Hajdúnánás . . .	14.268	17.085	82.3
16	Kisújszállás . . .	11.851	13.766	85.9
17	Túrkeve	11.465	12.973	88.3
18	Balmazújváros . .	10.758	13.223	81.0
19	Törökszentmiklós .	9.262	26.303	34.9
20	Hajdúhadház . .	9.129	10.480	87.4

A 20 legnagyobb református város lélekszáma: 468.674.
A trianoni Magyarország összes ref. lakossága: 1,632.273.
Nagy-Magyarország református lélekszáma: 2,621.329.
Idegen uralom alatt él: 989.056 vagyis 37.7%.

Zárószó.

Egy vidéki város református gyülekezete ünnepli e jelen lapokon évszázadokra terjedő fennállásának emlékét s veszi körül szeretettel és tisztelettel mindazok személyét, kiknek tanítása és ragyogó útmutatása mellett újból megvizsgálhatta hitének fundamentumát és végiggondolhatta a mai élethez való viszonyát. Különös örömére van, hogy ebbe az ünneplésbe három hű szolgája életének eredményeit is belefoglalhatta.

A multra tekint vissza az emlékezés idején, de még nagyobb reménységét a jövőben keresi. Érzi és vallja, hogy a jelen oly szűk pont, hogy azon sem egyén, sem egyház, sem nemzet nagygyá nem lehet. Hogy a jövendőbe messzebbre ellásson és az útat el ne vétse, a multak tanulságaiból vonja le a haladás örök törvényeit. S ez azt tanítja, hogy pusztuló közösség az, mely a multak felemlegetésére használja minden erejét, de hanyatló gyülekezet az is, melynek minden gondját a jelen közelfekvő kérdései teszik. A fejlődő Anyaszentegyházaknak *a jövendő céljait* kell szüntelen munkálniok s minden tehetségüket annak építésére kell áldozniok.

Épp azért az isteni Kijelentés helyes értelmezésével, tagjaiknak csendes békességre és boldogságra való vezérlésével úgy kell munkálkodniok, hogy híveik akként ízleljék és ismerjék meg az örökélet közvetlen forrását, hogy a református élet főerősségével: *szép családi életek tisztaságával és fényével ragyogtathassák be a Föld széles tájait.*

Isten dicsőségének tüköre pedig az ember azáltal lesz, ha gondolkodása átfogja az eget és földet s hitének ereje megfényesíti körülötte minden sötétséget. Az állandó tevékenységben égő református élet számára a biblia a felelősségérzet felébresz-

tése által megjelöli a helyes irányt és célt. A Kegyelem pedig alkalmat és eszközöket ad arra, hogy az emberi élethivatásnak világhivatássá való tágítása, a negatív viselkedésnek „a hiábavalók hiábavalóságával" szemben pozitívvá való átalakítása, a magyar nemzeti élet erőforrásainak termékeny egybekapcsolása, Isten hatalmának és uralmának minden életszférában diadalrasegítése által olyan munkásaivá váljunk a világnak, hogy abból *mindenek dicsőíthessék a mennyei Atyát!*

Mert nekünk nem a magunk akaratát, hanem az Úr parancsolatát kell itt betölteni s Krisztusba vetett hittel soha sem csüggedő bizalommal kell hallgatni a Hegyi Beszéd szelíd biztatását, hogy *„boldogok, a kiknek szívök tiszta: mert ők az Istent meglátják"*. (Máté 5. 8.)

Illesse köszönet mindazokat, akik e könyv létrehozásával Isten dicsőségét munkálni igyekeztek! Azzal a reménységgel, hogy a régi példák nyomán e jószándékú munka is meg fogja teremni az egyházszeretetnek és hithűségnek gazdag gyümölcseit, jelenkori egyházunknak ez Emlékkönyvet tisztelettel átadom.

Cegléden, 1928. év Virágvasárnapján.

Sárkány József
református presbiter.

...GOS
...ANGELIKUS
KÖNYVTÁR

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Takács József: Előszó	3
Sárkány József: Történelmi áttekintés	5
Nyujtó Erzsébet: A Református Nőegylet működése	23
Szatmári Albert: Protestáns irodalmi est	33
Zsengellér Gyuláné: A Krisztushoz vezető út	35
Dr. Hegedűs Loránt: A Libánon cédrusai	38
Dr. Raffay Sándor: A régi világosság fényénél	44
Dr. Ravasz László: A Krisztusra épített világ	49
Hegyi Sándor: A díszközgyűlés	56
Szőnyi Sándor: A Gyülekezeti Ház célja	70
Muraközy Gyula: A ref egyház nemzeti jelentősége	72
Dr. Sebestyén Jenő: A ref. egyház krisztusi hivatása	77
Dr. Victor János: A ref. egyház és a lélek üdvössége	81
Pap Géza: A református ifjúság feladata	85
Karácsony Sándor: Szükség néktek újjászületnetek	88
Nagy Kálozi Sándor: Három arckép	93
Kiss Zsigmond: Takács József üdvözlése	102
Kiss Gyula: Nagy Sándor köszöntése	107
Domby Béla: Dobos János emlékezete	114
Váróczi Mihály: Visszaemlékezés	117
Czeglédy Emánuel: Az élet és halál	123
Dr. Dobos Sándor: Ünnepségünk visszhangja	126
Kardos Mihály: Statisztikai adatok	133
Sárkány József: Zárószó	137

Helyreigazítás: Az Emlékkönyv 10. oldala 11. sorának helyes szövege: A j-könyvekben 70 tógátus diákról történik említés. A 11. oldal 12. sorában „leengedheti" helyett „lengetheti" olvasandó.